1166

5,60

litura didactică și pedagogică, București — 1977

UNICAT

Metodica predării desenului și modelajului în grădinița de copii

Manual pentru liceele pedagogice de educatoare

34532

V/3

XV d1 - 1166

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI ȘTIINȚEI
ACADEMIA DE ARTE „GEORGE ENESCU"
IAȘI 94532
BIBLIOTECA

A. V. Lovinescu A. Datcu V. Gurău

METODICA PREDĂRII DESENULUI ȘI MODELAJULUI ÎN GRĂDINIȚA DE COPII

Manual pentru liceele pedagogice de educatoare

Biblioteca Univ. de Arte Iasi
C0004974

Editura didactică și pedagogică – București

ACADEMIA DE ARTE „GEORGE ENESCU" IAȘI
94532

Lucrarea a fost elaborată în anul 1965, revizuită în anul școlar 1967/1968, cînd a fost aprobată ca manual prin ordinul Ministerului Învățămîntului nr. 562/10.VI.1966, și apoi revizuită în anul școlar 1971/1972 și reeditată în 1974, 1975, 1976, 1977.

Redactor : **Sena Stănescu**
Tehnoredactor : **Sanda Dumitrașcu**
Copertă și ilustrații : **Clelia Ottone**

I.
Probleme introductive

A. Importanța studierii metodicii predării desenului și modelajului

Obiectul metodicii predării desenului și modelajului îl formează studiul celor mai potrivite mijloace, metode și procedee de predare a desenului și modelajului în grădinițele de copii. Sarcina ei este de a pune la dispoziția viitoarelor educatoare cea mai înaintată experiență a cadrelor didactice de specialitate, precum și cele mai noi date științifice obținute prin cercetările efectuate pînă în prezent. Desigur, metodica nu reprezintă decît rezolvări de probleme la nivelul actual al cunoștințelor. Cadrele didactice și cercetătorii urmează să îmbunătățească mereu modul de predare a desenului și modelajului, prin noi cercetări și prin experiența lor la grupă.

Necesitatea studierii metodicii desenului și a modelajului de către viitoarele educatoare decurge din importanța pe care o au aceste activități în dezvoltarea multilaterală a copilului.

Astfel, înregistrăm o însemnată contribuție a modelajului și a desenului la înzestrarea preșcolarilor cu unele deprinderi cum sînt acelea de a doza efortul și amplitudinea mișcării după cerințele modelajului sau desenului executat, de a mișca degajat creionul pe hîrtie în toate sensurile dorite și de a ține corect creionul în mînă, ceea ce constituie o formă eficientă de pregătire a copilului pentru însușirea deprinderii scrisului în școală.

Desenul și modelajul contribuie de asemenea la dezvoltarea psihică a copilului.

Organizarea și desfășurarea activităților de desen și modelaj oferă variate posibilități pentru dezvoltarea atenției. Copiii trebuie să-și concentreze atenția asupra modelului expus de educatoare pentru a-l analiza, asupra explicațiilor date și asupra demonstrării făcute de ea. Lucrarea pe care o execută ei înșiși, precum și aprecierea modelajelor și desenelor colegilor au valoarea unor exerciții de concentrare a atenției voluntare.

Un aport deosebit de însemnat au aceste activități în dezvoltarea operațiilor gîndirii și mai ales a gîndirii logice. Modelajul și desenul constituie excelente ocazii de a efectua operații ale gîndirii, constituind un exercițiu practic valoros pentru preșcolari. Astfel, operația de analiză se face cu precădere în cursul analizării modelului, cea de sinteză în timpul executării temei, iar comparația se folosește atît în momentul executării temei cît și în acel al aprecierii lucrărilor, cînd copiii fac mereu comparație între model și lucrarea în curs de execuție sau executată.

Făcînd mereu exerciții de desen și modelaj, copiii își dezvoltă spiritul de observație și își formează reprezentări care reflectă tot mai fidel diversele însușiri ale elementelor lumii înconjurătoare și relațiile dintre ele. Acest lucru îi ajută să realizeze o cunoaștere mai fidelă a mediului în care trăiesc.

În desenele și modelajele preșcolarilor se reflectă lipsa lor de experiență și erorile pe care le fac ei în procesul de cunoaștere. De exemplu, într-un peisaj ei desenează doi sori sau soarele și o ninsoare abundentă, sau iarba verde și un fum gros ieșind din hornul casei. De asemenea, modelează o păpușă fără gît, sau cu mîinile foarte lungi.

Educatoarea va folosi prilejul ca să explice copiilor că pe cer nu se văd niciodată doi sori, că atunci cînd ninge cerul este acoperit de nori și deci soarele nu se vede, că vara, cînd este iarbă, nu se face focul în sobă și chiar dacă îl aprindem uneori, fumul este subțire și abia se vede ; va atrage atenția copiilor asupra proporției părților componente ale corpului omenesc ș.a.m.d.

Copilul sesizează greșeala făcută, începe să fie mai atent, să se gîndească dacă elementele pe care le desenează sau le modelează corespund realității și pot coexista într-o lucrare.

Nivelul ideologic și profesional al educatoarei se concretizează în tactul pedagogic și în măiestria cu care intervine în desenele și modelajele copiilor, pentru a-i deprinde să respecte însușirile și raporturile reale între elementele lumii înconjurătoare.

Modelînd și desenînd, copiii oglindesc caracteristicile esențiale ale unor categorii de obiecte, ființe și fenomene, deci generalizează pornind de la o bază reală. În gîndirea lor concretă se conturează elementele gîndirii logico-verbale abstracte, elemente care vor ajuta la formarea în perspectivă a unor concepte.

Activitățile de desen și modelaj dezvoltă și imaginația. Învățîndu-i să combine imaginile pentru a compune scene, ele dau copiilor posibilitatea de a-și exterioriza gîndurile cu ajutorul unei activități concrete, contribuind astfel la dezvoltarea forțelor lor de creație. Caracterul concret al gîndirii preșcolarilor și rolul pe care îl joacă intuiția la această vîrstă determină importanța însușirii unor deprinderi de exprimare a gîndurilor lor prin imagini grafice sau plastice.

În educația estetică, modelajul și desenul ocupă un loc tot atît de important ca și muzica și dansul. Educatoarea trebuie să îndrepte atenția copiilor numai spre ceea ce este frumos, să-i învețe să combine formele, să alăture culorile în așa fel încît să obțină efecte cît mai plăcute ochiului. Realizarea unui modelaj sau a unui desen frumos trezește emoții estetice vii.

În formarea profilului moral al preșcolarilor, modelajul și desenul sînt mijloace eficiente de influență pedagogică în educarea dragostei de muncă, a spiritului colectivist și în formarea calităților pozitive ale voinței. Prin intermediul lor, copilul este ajutat să treacă de la acte involuntare întîmplătoare, fără un scop definit, dinainte precizat, la reprezentarea unui scop și la canalizarea tuturor eforturilor sale în vederea realizării acestuia. Învățînd să-și termine lucrul început, deci să-și atingă scopul propus, chiar dacă pentru aceasta el trebuie să depună un efort îndelungat, copilul își dezvoltă răbdarea și perseverența.

La aceasta se adaugă și mulțumirea pe care el o simte în timpul lucrului, determinată de însuși actul modelării sau desenării. Căci este știut că la această vîrstă acțiunea are un rol important în viața copilului și îi procură cele mai multe satisfacții.

Cînd copiii fac aprecieri asupra lucrărilor lor și ale colegilor, ei învață să observe defectele și calitățile lucrărilor în raport cu anumite criterii obiective. Cu alte cuvinte, se deprind să judece în mod obiectiv lucrările celorlalți copii și pe ale lor, să nu se supraaprecieze, să fie modești și să se bucure de rezultatele colegilor lor. Așadar, activitățile de modelaj și desen avînd la vîrsta preșcolară un bogat conținut afectiv, pot fi folosite și ca mijloace de educație morală. Aceasta este, pe scurt, contribuția adusă de activitățile de modelaj și desen la închegarea personalității preșcolarului. Din importanța acestei contribuții decurge necesitatea studierii de către educatoare a metodicii predării desenului și modelajului în grădinițele de copii.

B. Caracteristicile desenelor executate de preșcolari

Primele încercări ale copiilor de a desena reprezintă, aproape fără excepție, o îngrămădire haotică de linii (fig. 1), pe care ei le redau mișcînd toată mîna, ținînd creionul în poziție verticală și strîngîndu-l foarte puternic cu toate cele cinci degete. În acest stadiu, desenul reflectă interesul copilului pentru mișcarea într-un sens sau în altul a creionului pe hîrtie. El trece de la mișcările rectilinii la cele circulare și începe să umple foaia de hîrtie cu linii curbe închise aproape la fel de mari.

Desenele preșcolarilor, în general, sînt cu atît mai informe cu cît copilul este mai mic. Calitatea lucrărilor este determinată de particularitățile de vîrstă, îndeosebi de acele particularități care privesc mișcările mîinii și ale degetelor, gîndirea și imaginația. Respectînd aceste particularități și aplicînd îndrumările metodicii, educatoarea poate obține rezultate bune în activitățile de desen.

1. Caracteristicile desenelor preșcolarilor determinate de particularitățile mișcărilor mîinii și ale degetelor

Ne vom opri mai întîi asupra particularităților mișcărilor mîinii și ale degetelor.

Grupa copiilor de 3—4 ani. La această vîrstă, mișcările mîinii și ale degetelor sînt insuficient dezvoltate. De asemenea, și posibilitatea coordonării acestor mișcări este destul de restrînsă. Așa se explică de ce copiii de 3—4 ani pot realiza în desen numai imagini care reclamă mișcări largi, linii curbe, imagini obținute prin combinarea acestora.

Temele care presupun mișcări diferențiate ale degetelor sau care necesită o bună coordonare între mișcările mîinii și cele ale ochilor nu sînt, în general, accesibile copiilor de 3—4 ani. Acestea din urmă pot fi efectuate de ei către sfîrșitul anului școlar, în urma unor exerciții speciale.

Grupa copiilor de 4—5 ani. La începutul anului școlar, desenele copiilor de 4—5 ani nu se deosebesc, în general, calitativ de cele ale preșcolarilor de 3—4 ani, dacă ei nu au mai frecventat în anul precedent o instituție preșcolară. Din această cauză, dezvoltarea mișcărilor degetelor nu înregistrează un salt calitativ apreciabil. Spre sfîrșitul anului școlar, în urma exercițiilor făcute sub îndrumarea competentă a educatoarei, preșcolarii pot realiza desene superioare nu numai celor de la începutul anului, ci și celor executate de copii avînd aceeași vîrstă, dar care nu au frecventat o instituție preșcolară. Totuși, o anumită rigiditate în felul cum este ținut și mișcat creionul se păstrează pînă la sfîrșitul anului.

Grupa copiilor de 5—6 ani. Desenele copiilor de 5—6 ani înregistrează un salt calitativ. Firește că atunci cînd copilul nu a mai desenat vreodată, el are nevoie de o anumită perioadă de timp pentru a-și forma deprinderile pe care colegii săi și le-au format în grupele anterioare. Perioada de formare a acestor deprinderi este însă mult mai scurtă decît cea care a fost necesară la grupele precedente. Îmbunătățirea calitativă a lucrărilor copiilor din această grupă este posibilă datorită faptului că între 5 și 6 ani mișcările degetelor se diferențiază din ce în ce mai mult, și gradul de coordo-

nare a acestor mișcări crește. La această vîrstă se dezvoltă mult posibilitatea de coordonare dintre mișcările ochiului și cele ale mîinii. Mîna cîștigă forță, copilul este capabil să-și dozeze efortul de apăsare.

La vîrsta de 5—6 ani, dacă au frecventat regulat grădinița, copiii pot desena motive decorative formate din liniuțe, cerculețe, puncte, pot reda elemente mici, ca de exemplu : amănuntele feței, rămurele, frunze, floricele, pot să coloreze prin mișcări precise, să-și dozeze efortul pentru a obține două nuanțe ale aceleiași culori.

2. Caracteristicile desenelor preșcolarilor determinate de particularitățile activităților analitico-sintetice

Nu numai gradul de dezvoltare a mișcărilor mîinii și degetelor influențează calitatea desenului. Unele caracteristici ale lucrărilor copiilor sînt determinate de particularitățile activității analitico-sintetice, deci de felul în care ei percep obiectele și însușirile acestora.

Posibilitățile de operare analitico-sintetică variază de la o vîrstă la alta, ele fiind cu atît mai restrînse cu cît preșcolarul este mai mic. De aceea, și imaginile redate de el în desen sînt cu atît mai incomplete cu cît copilul este mai mic.

Grupa copiilor de 3—4 ani. Observațiile curente ale educatoarelor duc la concluzia că părțile componente ale unui întreg, care se impun mai ușor și mai de timpuriu atenției preșcolarilor de 3—4 ani, deci pot fi analizate și redate de ei în diferite lucrări, sînt părțile mobile și cele periferice. Părțile centrale și cele relativ statice sînt mult mai rar ilustrate în lucrările copiilor de 3—4 ani.

În figura 2 se dă un exemplu tipic de acest fel. În imaginea omului, redată de un copil de 3 ani și 6 luni, se includ numai capul (cu ochii și gura), mîinile și picioarele.

Grupa copiilor de 4—5 ani. Urmărind desenele preșcolarilor de 4—5 ani, nu constatăm, în general, o deosebire importantă față de cele ale copiilor de 3—4 ani, mai cu seamă la începutul anului

școlar. Astfel, copiii de 4—5 ani, ca și cei de 3—4 ani, înclină să reflecte în lucrările lor părțile mobile și cele periferice ale întregului. La această vîrstă se întîlnește destul de des imaginea „omului cefalic", formată dintr-un cerc (reprezentînd capul), în care cîteodată apar ochii și mai rar nasul și gura ; de la baza acestui cerc pornesc în jos două linii drepte paralele (picioarele). De lîngă cerc pornesc, de o parte și de alta, două linii aproape perpendiculare pe primele (mîinile).

Ținînd seama de particularitățile menționate mai sus, nu este potrivit să cerem copiilor, la începutul activității lor grafice, să redea imagini cu multe părți componente sau cu siluete complicate. De asemenea, este foarte indicat să se facă cu ei exerciții de analiză și sinteză concrete (cu prilejul diferitelor activități și jocuri desfășurate în grădiniță).

Sub îndrumarea sistematică a educatoarei, copiii încep să reflecte în desen imagini din ce în ce mai complete (fig. 3).

Grupa copiilor de 5—6 ani. Desenele preșcolarilor de 5—6 ani tind să cuprindă, în majoritatea cazurilor, toate părțile componente vizibile ale întregului. De exemplu, referindu-ne la figura omenească, ei redau gîtul și trunchiul, unele detalii ale figurii.

Am văzut că în lucrările de desen ale preșcolarilor nu se reflectă de la început *toate părțile componente ale întregului.* La aceasta trebuie să mai adăugăm și faptul că preșcolarii nu redau în egală măsură nici *toate însușirile obiectelor lumii înconjurătoare,* cum sînt : forma, culoarea, raporturile cantitative etc. Dintre toate însușirile obiectelor, cele care se reflectă în realizările grafico-plastice ale copiilor și care, în consecință, ne interesează în legătură cu activitățile de desen sînt : forma, culoarea, cantitatea, raporturile dimensionale și de orientare.

a. Perceperea și redarea formelor din natura înconjurătoare

Forma este una dintre însușirile obiectelor pe care copilul o distinge cel mai ușor. Ea capătă de timpuriu rol de simbol, deoarece este însușirea care prezintă cel mai mare grad de constanță

(la obiectele care fac parte din aceeași categorie). Copiii, chiar și cei mai mici, recunosc cu ușurință mingile, păpușile, mașinile și, în general, obiectele din jurul lor după formă, indiferent de culoarea sau mărimea acestora.

La vîrsta de 3—5 ani, obiectele pe care copiii le redau cu mai multă ușurință în desenele lor sînt cele care au forme geometrice (sferice, cilindrice, discoidale etc.), forme derivate din acestea sau combinate între ele. Copiii de 3—5 ani nu denumesc în mod corect aceste forme. Pentru a le determina, ei folosesc denumirea unui obiect a cărui însușire principală și constantă este o anumită formă ; de pildă, referindu-se la forma sferică, ei folosesc termenul de minge sau referindu-se la forma cilindrică, pe cel de beţișor. Chiar dacă preșcolarii își propun să deseneze un obiect cu o formă neregulată sau mai complicată, imaginea obiectului respectiv este mult simplificată și redată în general schematic, în forme geometrice (fig. 4). De aceea, temele propuse preșcolarilor mici trebuie să cuprindă forme simple, pe care ei le diferențiază ușor și le redau fără prea mare greutate — ceea ce dealtfel le creează și o stare afectivă pozitivă, le stimulează și le menține interesul pentru manifestările grafico-plastice.

În lucrările copiilor de 5—6 ani se reflectă forme cu un aspect mai complex, de pildă, imaginea unui animal, a unei păsări, a unui fluture, a unei flori, a unei frunze crestate, a unei jucării. Ei schițează munți, blocuri, vapoare, rachete.

Atenția educatoarei trebuie să se îndrepte în acest sens, adică să mijlocească copiilor posibilitatea de a reprezenta grafic forme cît mai variate și de a le reda cît mai apropiat de realitate.

b. Perceperea și redarea culorilor

Experimentele care au ca obiect cunoașterea dezvoltării senzațiilor vizuale la copiii de vîrstă preșcolară, ca și observațiile curente ale educatoarelor atestă ideea că pînă la vîrsta de 5 ani copiii disting, în general, cele patru culori fundamentale : *roșu, galben, verde* și *albastru,* precum și culorile acromatice *alb, negru* și le pot denumi

corect. Între 5 și 6 ani, copiii ajung să deosebească toate culorile spectrului solar și alte culori intermediare sau realizate prin combinație.

Desenul cu creioane colorate sau cu pensula îi atrage pe copii în mod deosebit. Cei mici (3—5 ani) se lasă furați mai ales de urmele colorate rămase pe hîrtie. De aceea, fără a stabili vreo corespondență cu obiectul a cărui imagine o redau, ei colorează la întîmplare, după dispoziția de moment. De pildă, dacă desenează o casă, din cutia de creioane colorate aleg roșul, cu care conturează pereții. Apoi schimbă culoarea, împodobind casa cu acoperiș albastru. Ferestrele capătă o altă culoare, puternică, ușa devine multicoloră. Repetînd desenul, aceeași casă ni se înfățișează într-o cromatică nouă. Adesea, efectele coloristice ale lucrărilor copiilor mici ne surprind. Ele sînt însă întîmplătoare. Să ne oprim, de pildă, asupra figurii 7. Soarele apare de două ori : o dată, colorat puternic în roșu și albastru ; a doua oară, mai străveziu, în galben și verde. Ferestrele sînt colorate și ele în albastru (la fereastra din mijloc intervine și roșu), copacul este multicolor, la fel gardul din dreapta.

Educatoarea trebuie să obișnuiască copiii să întrebuințeze culorile în mod conștient. Figura 8 ilustrează preocuparea copilului în această direcție, sub influența sistematică a educatoarei.

Desenul preșcolarului mic, chiar atunci cînd este executat cu creioane colorate, rămîne în general sub formă de contur. Cu vremea, copiii se deprind să coloreze suprafețele, să coloreze imaginile după ce le-au desenat, să depășească stadiul de simplă creionare a conturului.

Copiii de 5—6 ani acordă o importanță tot mai mare colorării imaginilor, încercînd să le redea cît mai aproape de realitate. La preșcolarii mai mari se observă chiar tendința de îmbinare, de armonizare a culorilor (fig. 9 — desenul reprezintă o scenă din basmul *Turtița).*

Apreciind diferitele lucrări ale colegilor lor sau chiar opere de artă, copiii sînt impresionați puternic de culoare și de întrebuințarea ei. Acest element nu trebuie niciodată neglijat.

Culorile care plac preşcolarilor sînt cele vii, calde şi saturate, în special roşu şi galben. De aceea, ei au tendinţa să apese creionul pe hîrtie, pentru ca urmele lăsate de ei să fie cît mai puternice.

Între 5 şi 6 ani, copiii pot fi însă învăţaţi să-şi dozeze efortul de apăsare, de pildă, să coloreze un fond prin atingerea uşoară a creionului pe hîrtie.

În concluzie, culoarea îi atrage de timpuriu pe copii şi este folosită în lucrări, întregindu-le, făcînd să le sporească efectul artistic.

c. Ilustrarea cantităţii

Chiar cei mai mici „desenatori" sînt preocupaţi să respecte numărul de elemente ale imaginii pe care o redau. Acest lucru se realizează însă de obicei cu multă aproximaţie şi este legat în primul rînd de posibilitatea lor de a număra, de a raporta corect numărul la cantitate (copiii procedează cu aproximaţie, mai cu seamă cînd este vorba de un număr mai mare decît cel pe care ei îl cunosc). De pildă, atunci cînd desenează omul, preşcolarii mici care ştiu să numere cam pînă la patru redau un număr variabil de degete, de obicei mai multe (ne referim la degetele mîinii, pe care aproape toţi copiii le desenează vizibil, distinct, prin linii — figura 11). Spre deosebire de ei, preşcolarii de 5—6 ani, care manifestă aceeaşi predilecţie pentru desenarea vizibilă, distinctă a degetelor, redau de obicei corect numărul acestora.

Firesţe, nu putem trage concluzia că un număr de elemente se reflectă doar cu aproximaţie în desenele copiilor, numai pentru că ei nu au reprezentări corecte despre acel număr. Se întîmplă adesea ca lucrările copiilor să ilustreze cu aproximaţie aspectul cantitativ chiar atunci cînd numărul de elemente le este cunoscut. De pildă, acordînd mai multă atenţie detaliilor unei figuri sau colorării veşmintelor, copilul redă în chip convenţional degetele de la mînă (prin trei-patru linii). Sau, atunci cînd desenează o floare cu mai multe petale, după un model realizat de educatoare, ei se concentrează asupra prezentării formelor, a îmbinării acestora, şi neglijează aspectul cantitativ, adică nu redau întocmai numărul de petale.

Educatoarea nu trebuie să pretindă copiilor să ilustreze cantitatea corect, fotografic, decît atunci cînd aceasta constituie un element esenţial şi constant al imaginii redate.

d. Ilustrarea raporturilor dimensionale

Vorbind despre aceste raporturi, ne gîndim la două aspecte şi anume la raporturile proporţionale dintre părţile componente ale întregului, atunci cînd acesta are mai multe părţi componente vizibile, şi la raporturile proporţionale dintre elementele unei teme, în cazul în care tema se compune din mai multe elemente. Stabilirea acestor relaţii necesită, pe lîngă o operaţie de analiză a formei şi eventual a culorii obiectelor care vor fi desenate sau modelate şi o operaţie de comparare a dimensiunilor, atît a părţilor componente ale obiectelor cît şi a obiectelor între ele. Raporturile dimensionale se stabilesc deci în majoritatea cazurilor nu numai între doi factori, ci între mai mulţi, ceea ce pentru preşcolari constituie o mare dificultate. Acesta este motivul principal pentru care desenele preşcolarilor sînt lipsite de proporţie.

Respectarea proporţiilor este mai greu de realizat în desen decît în modelaj, deoarece copiii trebuie să ţină seama nu numai de raporturile de mărime dintre părţile componente ale întregului şi de proporţia dintre elementele temei, ci şi de raportul dimensional dintre acestea şi mărimea colii de hîrtie pe care desenează.

Urmărind desenele copiilor de 3—5 ani, se poate uşor constata lipsa de proporţie dintre părţile componente ale imaginii. Copiii nu reflectă în mod spontan aceste raporturi, nici chiar atunci cînd ele sînt absolut evidente, atenţia fiindu-le îndreptată către redarea formei sau a culorii etc. (fig. 11 şi 12). Sub îndrumarea educatoarei şi pe măsura îmbogăţirii experienţei lor, copiii de 4—5 ani ajung să ilustreze în lucrările lor raporturile mare—mic, gros—subţire, iar mai tîrziu şi lung—scurt (fig. 13).

Preşcolarii de 5—6 ani sesizează raporturile mare—mic, gros—subţire, lung—scurt, lat—îngust, folosind corect denumirile respective, dar continuă să reflecte destul de greu în desen aceste rapor-

turi. Ei au tendința să deseneze copacul, floarea și casa la fel de înalte, gardul pînă la acoperișul casei, iar floarea — înaltă aproape cît copacul (fig. 14).

Aceeași lipsă de proporție o întîlnim, în general, și în redarea imaginii figurii omenești, a imaginilor animalelor, ale păsărilor, ale diferitelor obiecte din mediul înconjurător (fig. 15).

În consecință, una din principalele preocupări ale educatoarei care lucrează cu grupa de 5—6 ani este aceea de a atrage atenția copiilor asupra proporției dintre lucruri sau dintre părțile componente ale obiectelor și ființelor, de a le cere să respecte în lucrările lor grafico-plastice raporturile dimensionale.

Îndrumați în această direcție, copiii încep să acorde tot mai multă atenție proporției, să ilustreze mai aproape de realitate unele raporturi dimensionale (fig. 9 și 10).

e. Ilustrarea raporturilor de orientare

Raporturile de orientare sînt mai greu sesizate și redate în desen. Copiii întîmpină dificultăți în timpul executării desenului deoarece ei trebuie să țină seama atît de orientarea părților componente ale fiecărui obiect în parte, cît și de orientarea corespunzătoare a elementelor componente ale temei, unele față de altele și a tuturor față de foaia de hîrtie (fig. 17).

Lipsa de experiență a copiilor în domeniul respectiv, stadiul de început al formării deprinderilor tehnice de a desena, se concretizează în desenele lor. De pildă, roțile unei mașini pot să fie plasate pe partea ei superioară sau, atunci cînd e redată figura omenească, mîinile pot să pornească din talie, frunzele sau crengile pot să aibă o orientare neobișnuită (fig. 15 și 18).

Slaba experiență a copiilor mici în ceea ce privește relațiile de orientare se manifestă în unele cazuri în desenele copiilor în care figurile, obiectele sînt desenate răsturnate.

De cele mai multe ori, preșcolarii mici (de 3—4 ani) nu se rezumă la desenarea unui singur obiect. Pe aceeași coală de hîrtie ei desenează o casă și încă una, un tramvai și încă un tramvai,

copii, mașini sau mingi etc., în ultimă analiză tot ce îi pasionează pentru moment. Imaginile respective sînt plasate în dezordine, la întîmplare, de fapt în funcție de spațiul disponibil. Trebuie să adăugăm că uneori, în timpul desenării, copilul întoarce foaia de hîrtie în toate sensurile, desenînd imagini care nu au legătură între ele (fig. 19 și 21).

Educatoarea trebuie să ducă o muncă susținută pentru a-i obișnui pe copii să se rezume la desenarea temei propuse și să orienteze corect în pagină imaginea redată și părțile ei componente.

Sub îndrumarea educatoarei, preșcolarii de 4—5 ani încep să manifeste mai multă grijă în ceea ce privește redarea relațiilor de orientare. Astfel, putem observa că sînt incluse în desenele copiilor raporturile sus — jos, pe — sub, alături (fig. 13, 24).

La grupa de 5—6 ani se observă un progres simțitor în această direcție — mai ales atunci cînd se atrage atenția copiilor asupra problemei respective și cînd se fac exerciții speciale în acest sens (fig. 9).

3. Caracteristicile desenelor preșcolarilor determinate de particularitățile imaginației lor

Aceste particularități influențează tematica desenelor și compoziția lor. Am văzut că pe copiii de 3—4 ani, la începutul anului școlar, îi interesează desenul ca acțiune în sine și nu rezultatul acestei acțiuni. Astfel, ei desenează o mulțime de linii drepte sau circulare în diferite sensuri și de diferite mărimi, unele peste altele, declarînd cu ușurință că au redat o mașină, un copil, un șofer etc. Deci copilul atribuie în mod arbitrar un anumit conținut formei obținute cu totul întîmplător. Fenomenul se explică, pe de o parte, prin aceea că preșcolarilor de 3—4 ani le lipsește încă posibilitatea tehnică de a reda diferite imagini, iar pe de altă parte, prin faptul că ei nu pot încă să-și reprezinte scopul unei acțiuni.

Raportul dintre imaginație și desen este determinat de particularitățile dezvoltării psihice la această vîrstă.

Preşcolarul mic nu desenează din imaginaţie, nu are reprezentări vii, puternice, care să-i influenţeze desenul. Dar după ce „desenează" figura informă, nebuloasă, el îi atribuie o semnificaţie pe baza unui puternic suport afectiv. Copilul „vede" în liniile lui, care nu au nici o precizie, un obiect, o fiinţă apropiată sau foarte îndrăgită de el. Astfel, propriul desen stimulează dezvoltarea imaginaţiei.

La această vîrstă, din cauza caracterului instabil al imaginaţiei sale, copilul atribuie în mod succesiv mai multe conţinuturi aceloraşi linii sau forme. Desenul din figura 20 ilustrează — după prima afirmaţie a copilului — „o căsuţă". Mai tîrziu, desenul respectiv reprezenta pentru el „copii care se joacă", pentru ca pînă la urmă să declare că a desenat „maşina care aduce copiii la grădiniţă".

Această mobilitate a imaginaţiei copiilor mici este provocată, pe de o parte, de imposibilitatea lor de a-şi concentra mai mult timp atenţia asupra aceluiaşi obiect, iar pe de altă parte, de dependenţa imaginaţiei lor de procesele de cunoaştere, de labilitatea intereselor şi puternicul colorit afectiv al vieţii psihice a preşcolarilor. Percepţia îndreptată cu uşurinţă imaginaţia preşcolarului spre alte făgaşe decît cel pe care fusese angajată iniţial. Conţinutul pe care copilul îl atribuie desenului său lipsit de o formă definitivă reprezintă doar intenţia, dorinţa sa ca acesta să reprezinte o imagine sau alta dintre cele ştiute şi îndrăgite de el.

La un moment dat, copilul observă că formele obţinute de el întîmplător în desen seamănă cu cele ale unor obiecte care îi sînt cunoscute. El începe să le atribuie, în consecinţă, un conţinut adecvat. Cu timpul, îşi dă seama că poate să redea imaginea unui obiect, desenînd o formă asemănătoare acestuia. De aceea, el începe să imite, să reproducă în mod voit formele pe care le-a redat întîmplător, dar care seamănă, după părerea lui, cu anumite obiecte. În acest fel, copilul începe să-şi reprezinte scopul activităţii plastice şi să acţioneze în vederea realizării lui. Încep să se întrevadă, aşadar, elemente de intenţionalitate.

Tematica desenului la *vîrsta de 3—4 ani* este restrînsă. De regulă, copiii rămîn la aceleaşi teme multă vreme, reluîndu-le mereu cu interes şi realizîndu-le din ce în ce mai bine. Copiii din grădiniţe repetă, de obicei, temele executate în cadrul activităţilor obligatorii,

Fig. 1 — „Nu ştiu"...
G. M., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădiniţa Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti

Fig. 2 — Copilul
E. I., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 3 — Copilul
D. E., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A. București

Fig. 4 — Vaporul
D. G., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 24, sectorul IV București

Fig. 5 b — Copac
D. N., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A. București

Fig. 5 a — Copac
A. D., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 6 — Scufița Roșie
Z. B., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița M.I.C.M., sectorul I, București

Fig. 7 — O căsuță și soarele
A. C., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A. București

Fig. 8 — Casă cu copac și flori
O. T., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 24, sectorul IV, București

Fig. 9 — Turtița pleacă de acasă
I. G., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 10 — Copaci
C. N., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 11 — Fetița se uită la pomul de iarnă
B. S., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A., București

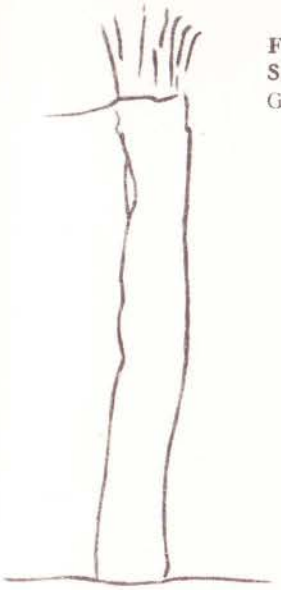

Fig. 12 — Pomul
S. N., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădinița M. F. A. București

Fig. 13 — Căsuța
M. C., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A., București

Fig. 14 — Grădina
I. A., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 15 — Fetița vine acasă
G. E., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița M. F. A., București

Fig. 16 — Fetița plîngăreață
M.B., grupa mare, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

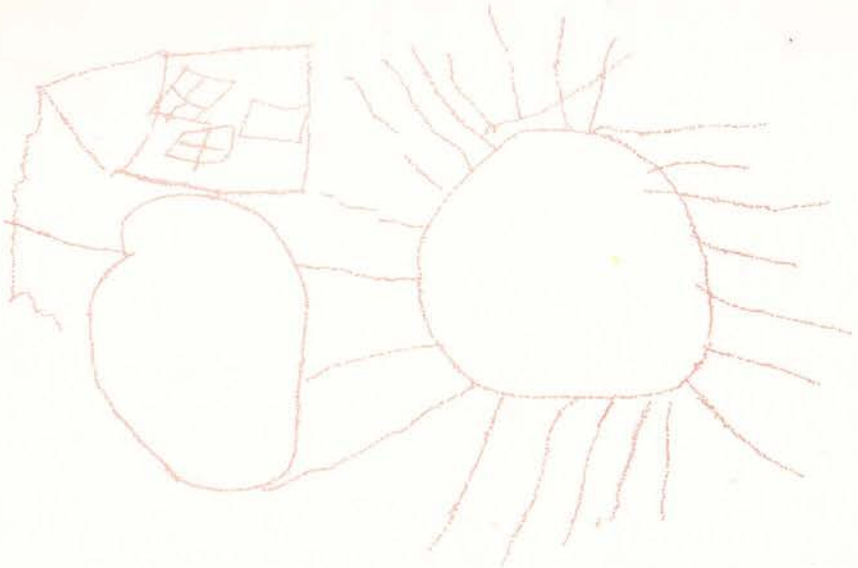

Fig. 17 — Măr, casă, soare
T. G., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița M. F. A., București

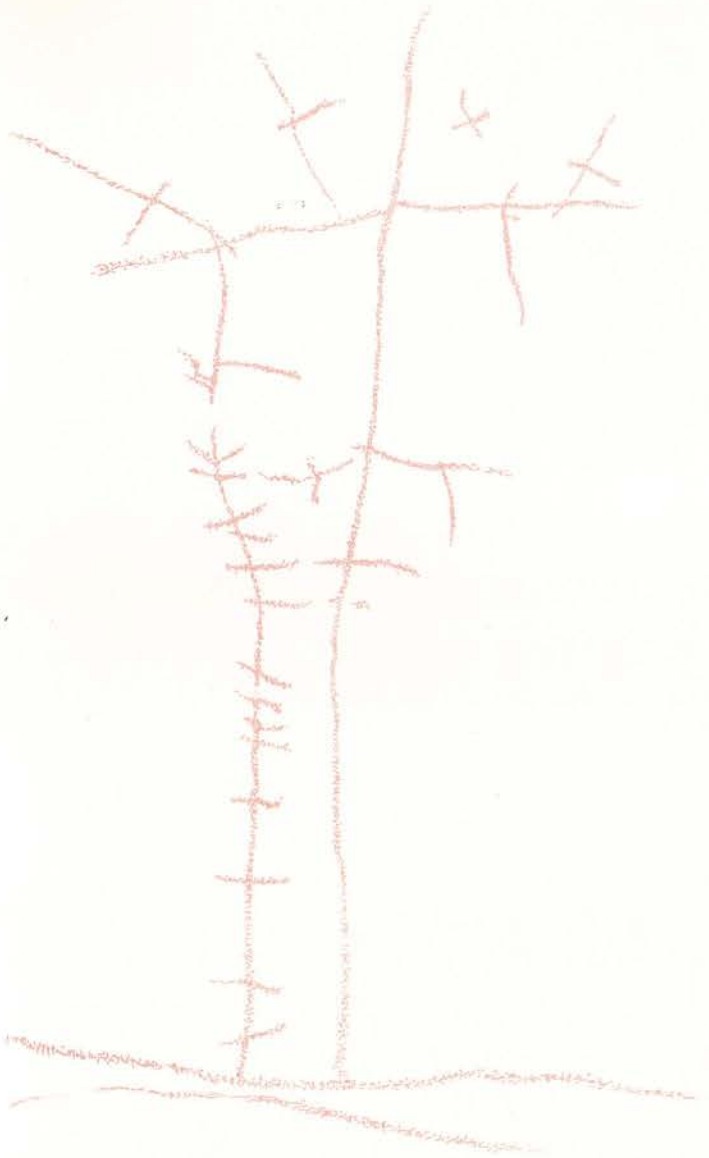

Fig. 18 — Copac
L. F., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 19 — Fotbal
I. C., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 20 — Căsuța... Copiii care se joacă... Mașina care aduce copiii la grădiniță.
P. A., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 21 — Un om de zăpadă, un copil cu sania, o trotinetă, un tablou
D. F., grupa copiilor de 3—4 ani, Grădinița M. F. A., București

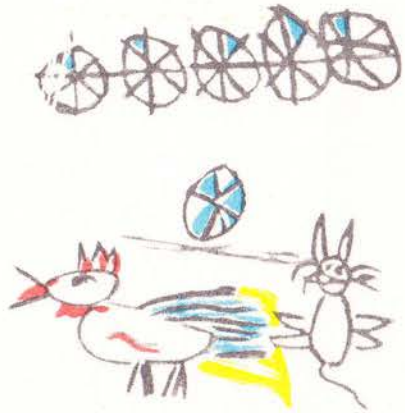

Fig. 22 — Cocoș, mingi, iepuraș
R. F., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 24, sectorul I, București

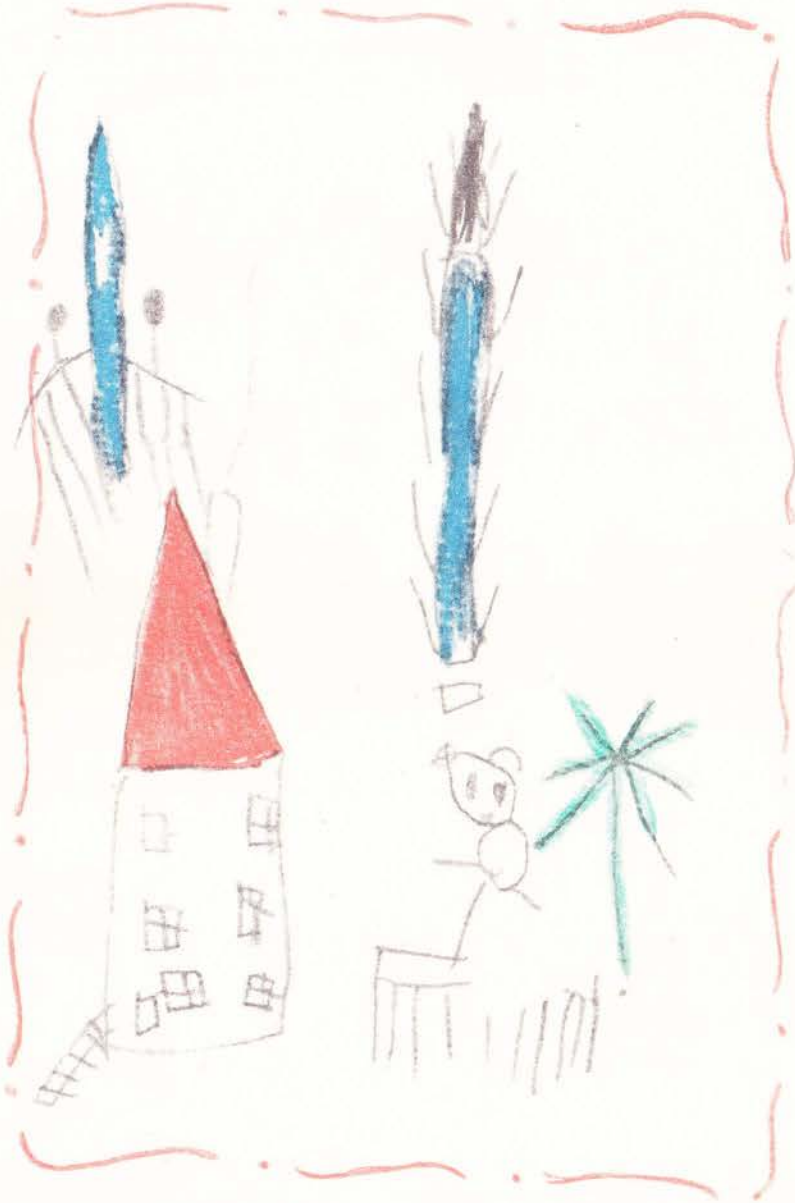

Fig. 23 — Casă, pomi, copii
D. S., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 24, sectorul IV, București

Fig. 24 — Grădina cu flori
M. D., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 24, sectorul IV, București

Fig. 25 – Pietonul care nu calcă pe linii albe
D. N., grupa copiilor de 4—5 ani, Grădinița nr. 13, sectorul IV, București

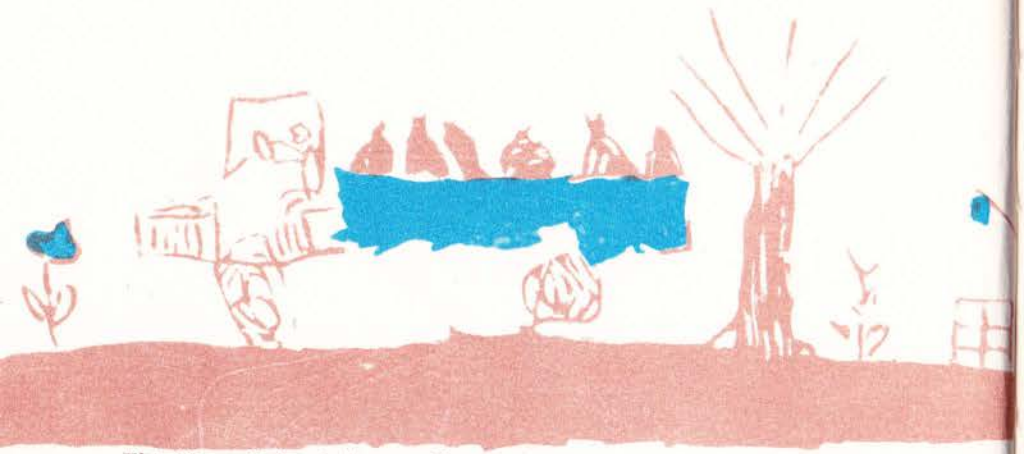

Fig. 26 — Şoferul duce sacii la moară

S. C., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădiniţa Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti

Fig. 27 — Un om de zăpadă şi trei copii

D. N., grupa copiilor de 5—6 ani, grădiniţa nr. 13, sectorul IV, Bucureşti

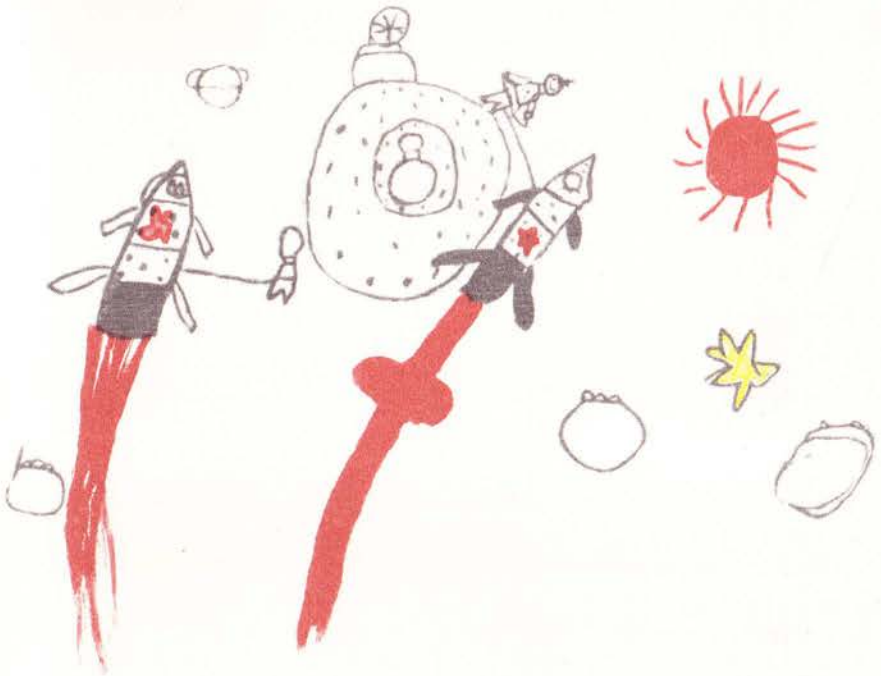

Fig. 28 — Staţie interplanetară

R. P., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădiniţa Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti

Fig. 29 — Casa

C. O., grupa copiilor de 5—6 ani, grădinița M. F. A., București

Fig. 30 — Casa

A. H., grupa copiilor de 5—6 ani, grădinița M. F. A., București

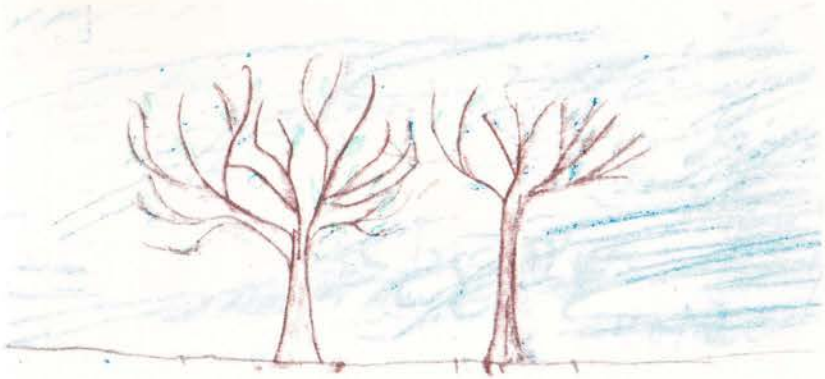

Fig. 31 a — Copaci

A. L., grupa copiilor de 5—6 ani, Grădinița Academiei Republicii Socialiste România, București

Fig. 31 b — Copac

G. I., grupa copiilor de 5—6 ani, grădinița Construcții nr. 3, București

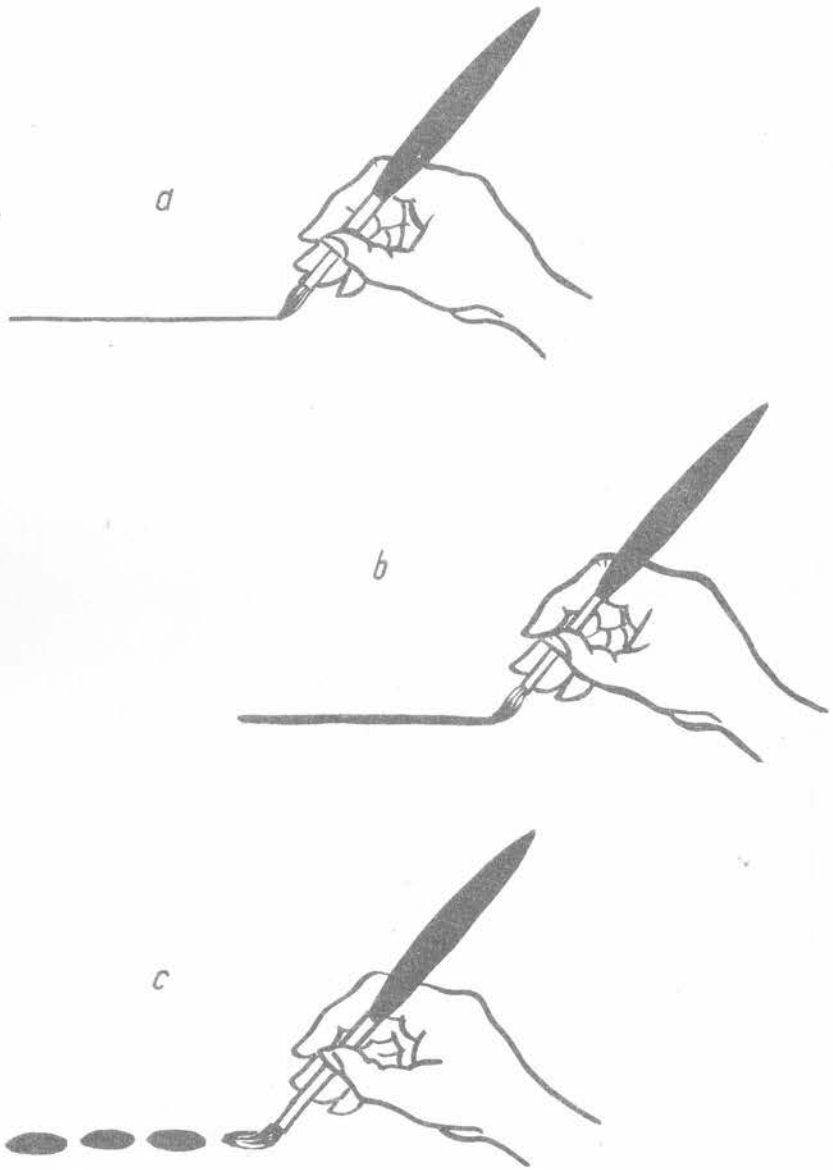

Fig. 32 — Tehnica folosirii pensulei

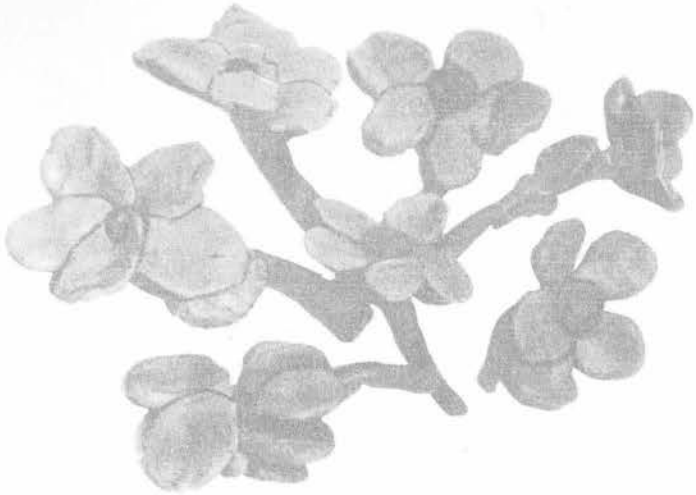

Fig. 33, a, b, c,
Lucrări executate de colective mici de copii într-o activitate cu tema „Buchetul"

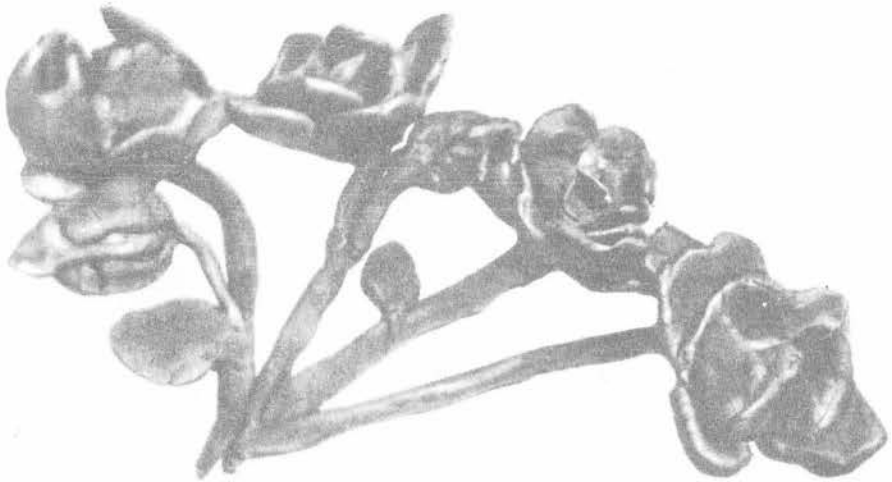

Fig. 33 b

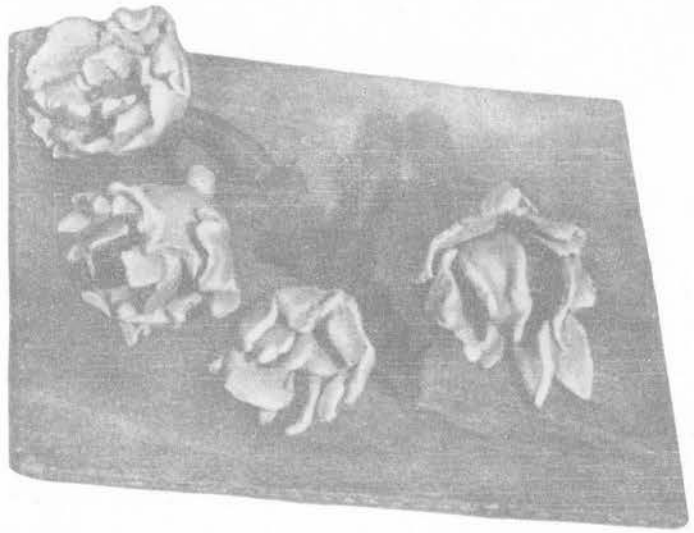

Fig. 33, c.

Fig. 34, a
Cocosul iese din fîntînă
(din basmul „Punguța cu doi bani")
Temă executată de un colectiv mic de copii în cadrul
unei activități obligatorii de modelaj

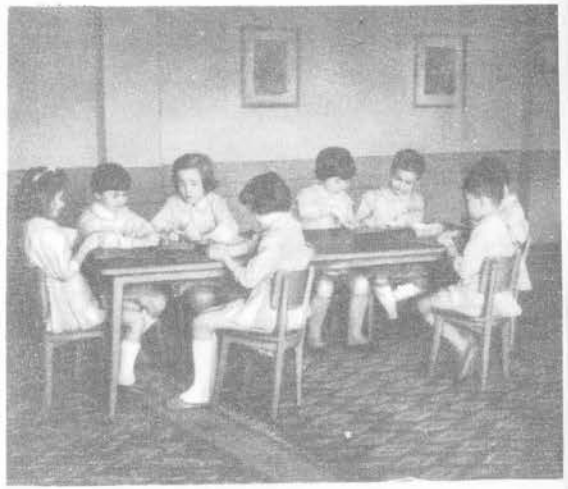

Fig. 34, b — executarea temei
Cocoșul iese din fîntînă

și anume pe cele mai recente, acestea reactualizîndu-se în mintea lor cu mai multă ușurință.

Privit sub aspectul tematicii, desenul *copiilor de 4—5 ani* înregistrează o perioadă caracterizată prin lipsă de concordanță între conținut și formă (bineînțeles, la copiii care nu au mai frecventat o instituție preșcolară). Lipsa de concordanță este determinată, în general, de aceleași cauze pe care le-am analizat la grupa de 3—4 ani. Perioada în care această caracteristică se manifestă este însă mult mai scurtă în comparație cu grupa precedentă. După mai multe exerciții, copiii de 4—5 ani ajung să ilustreze în desen unele obiecte, ființe sau aspecte din mediul înconjurător. În activitățile cu temă aleasă, ei se mărginesc adesea, în prima parte a anului, să reproducă imagini pe care au învățat să le deseneze în alte activități. Spre deosebire însă de grupa precedentă, ei au mai multe posibilități de alegere, tematica pentru preșcolarii de 4—5 ani fiind mai bogată.

Dacă privim desenul copiilor de 4—5 ani din punct de vedere compozițional (ne referim mai ales la etapa de început), constatăm că el se caracterizează, în general, prin lipsă de unitate. Imaginile sînt așezate la întîmplare, fără nici o legătură, unele lîngă altele. Desenul din figura 21 este populat cu imagini dintre cele mai diferite, care nu se leagă între ele în mod necesar : om de zăpadă, trotinetă, mașină, pui, tablou și altele. Copilul a intenționat să redea un peisaj de iarnă, deducție pe care o facem judecînd după elementele care predomină în desen și, mai ales, după fulgii care se cern.

Aceeași lipsă de unitate se observă și în desenul din figura 22, care cuprinde trei tipuri de elemente disparate : un cocoș, un iepure, mai multe mingi.

În urma intervenției metodice a educatoarei și pe măsură ce ei se apropie de 5 ani, în limita deprinderilor tehnice însușite, copiii încep să adauge, din proprie inițiativă, la temele știute, unele amănunte sau elemente noi. Astfel, după ce au învățat să deseneze imaginea fetiței, mai tîrziu, într-o temă aleasă, ei adaugă la această imagine „mingea cu care se joacă fetița", compunînd astfel o temă în care imaginile se leagă între ele în mod logic. Această tendință creatoare se manifestă din ce în ce mai mult, pe măsură ce copiii

fac mai multe exerciţii în acest sens şi înaintează în vîrstă. Observăm în figura 23 încercarea copilului de a închega o temă şi mai multă grijă pentru aşezarea în pagină a elementelor care o compun. Acelaşi lucru îl ilustrează şi desenul din figura 24.

Întîlnim şi copii — ce-i drept, mult mai rar — care încă de la această vîrstă ne surprind prin noutatea şi îndrăzneala temelor abordate. Desenul din figura 25, *Pietonul care nu calcă pe linii albe*, structurat pe coordonate noi, reflectă finetea spiritului de observaţie şi lărgirea reprezentărilor despre mediul înconjurător.

La vîrsta de 5—6 ani, începe să se dezvolte în mai mare măsură imaginaţia voluntară. Ea nu mai este atît de fluctuantă, de instabilă, copilul reuşind cu mai multă uşurinţă să urmărească şi să-şi atingă scopul propus, bineînţeles dacă realizarea nu necesită cunoştinţe sau deprinderi pe care încă nu şi le-a însuşit. În temele alese, copilul de 5—6 ani nu se mai mărgineşte la simpla reproducere a unei imagini cunoscute, cu sau fără adăugare de amănunte noi, ci îşi poate imagina o temă, poate desena două sau mai multe imagini legate între ele printr-un anumit înţeles, printre care şi imagini care nu au mai fost desenate de el într-o activitate cu tema dată de către educatoare ; de exemplu : *Fetiţa cu coşuleţul*, *Fetiţa şi băiatul se joacă cu mingea*.

În partea a doua a anului, în desenul preşcolarului de 5—6 ani se observă, pe lîngă elemente de intenţionalitate, şi elemente de planificare, în sensul stabilirii ordinii în care trebuie desenate imaginile din tema respectivă. La aceasta contribuie în mare măsură îndrumarea sistematică şi metodică din partea educatoarei. Copiii pot reda scene din mediul înconjurător (fig. 26) şi scene din poveşti, de exemplu „Scufiţa Roşie în pădure" din povestea *Scufiţa Roşie*, „Iepuraşul lîngă buturuga de copac" din povestea *Căsuţa iepuraşului şi căsuţa vulpii*, „Albă ca zăpada şi cei 7 pitici" din povestea cu acelaşi nume. Aceste posibilităţi creatoare, ca şi cele de redare grafică se dezvoltă continuu.

Abordînd teme mai complicate, unii copii între 5 şi 6 ani redau în desenele lor mişcarea, care se concretizează mai ales în poziţia mîinilor, în sus sau lateral, a frunzelor sau a fulgilor de zăpadă în cădere. Figura 27 ilustrează din plin această intenţie.

În cadrul activităţilor cu temă aleasă, preşcolarii de 5—6 ani nu se mai mulţumesc cu simpla reproducere a unor imagini sau teme pe care ei le-au redat, ci, slujindu-se de aceste imagini sau construind altele, ei compun din proprie iniţiativă teme tot mai noi, uneori de-a dreptul impresionante.

Micile compoziţii realizate de ei au mai multă unitate, spre deosebire de grupele mai mici ; elementele temei se leagă mai strîns între ele şi se explică reciproc. Personajele sînt surprinse, cel puţin ca intenţie, în postura cerută de scena respectivă.

Apare şi elementul „mişcare". O astfel de încercare este evidentă în desenele în care figura umană este redată din faţă, iar vîrfurile pantofilor sînt îndreptate lateral, sugerînd mişcarea (fig. 64).

Îndemînarea căpătată la desen permite preşcolarilor de 5—6 ani să fie mai atenţi la aşezarea în pagină a elementelor temei, la cromatică etc. (fig. 9, 29, 64).

Referindu-ne la elementele de planificare, putem spune că preşcolarii de 5—6 ani pot fi atenţi nu numai la ordinea în care trebuie să deseneze imaginile, ci şi la ordinea operaţiilor pe care ei trebuie să le efectueze pentru realizarea fiecărei imagini în parte.

*

Înainte de a încheia capitolul privind caracteristicile desenelor preşcolarilor, trebuie să amintim şi de realismul intelectual specific desenului tuturor preşcolarilor — indiferent de grupa din care fac parte — realism intelectual care a mai fost denumit şi fenomenul „Röntgen". Preşcolarii nu desenează numai ceea ce văd în acel moment sau ceea ce în mod normal este vizibil dintr-o anumită poziţie sau dintr-un anumit unghi de vedere. Ei redau şi lucruri care nu sînt vizibile, dar pe care şi le imaginează. De pildă, desenează o casă cu uşă şi ferestre (deci văzută dinafară), iar în interiorul ei schiţează mobilierul (pat, masă, scaune, lampă etc.), ca şi cum peretele ar fi transparent (fig. 29 şi 30). La fel se întîmplă şi atunci cînd redau tramvaiul, maşina, autobuzul sau trenul cu pasageri. Educatoarea trebuie să ducă o muncă susţinută pentru a înlătura acest fenomen.

O altă problemă asupra căreia trebuie să ne oprim este cea a „clişeului", a şablonului pe care copilul îl foloseşte curent în desen.

Fiecare copil creează din proprie inițiativă „clișee" care reprezintă imagini tipice pentru fiecare categorie de ființe sau lucruri (casa, copacul, gardul, soarele etc.). Aceste „clișee" corespund unor stereotipuri dinamice. De aceea, ele sînt proprii fiecărui copil, constituie maniera lui de a reda imaginile unor obiecte, ființe sau fenomene. „Clișeele" tind să-și păstreze aceleași caracteristici, astfel încît după ele putem lesne să ne dăm seama cărui copil îi aparține desenul. „Clișeul" creat de copil poate fi „închis" dacă își păstrează mereu forma sa inițială, sau „deschis", adică evoluează, se perfecționează în ritmul dezvoltării intelectuale a autorului său, îmbunătățindu-se treptat. Copiii de 3—5 ani nu au elaborate „clișee" închise decît în mică măsură. Ei sînt încă în curs de căutare, de elaborare a acestora. Chiar și puținele clișee constituite au o mare labilitate.

Condiția principală pentru a ridica nivelul calitativ al „clișeelor" create de către preșcolari este creșterea labilității acestora, adică învestirea lor cu calitatea de „clișee" deschise, susceptibile de a fi mereu îmbunătățite, sau transformarea lor din „clișee" închise în „clișee" deschise. Gradul de labilitate al „clișeelor" este determinat de interesul pe care îl manifestă copilul pentru desen, interes care îl impulsionează să caute soluții noi, din ce în ce mai complexe. Experiența confirmă că, în situația în care desenarea nu suscită interesul copilului, clișeele de care se servește pot rămîne multă vreme la forma pe care au avut-o în stadiul inițial.

Interesul manifestat pentru desen variază de la un copil la altul, în funcție de particularitățile individuale ale fiecăruia. Totuși, printr-o îndrumare metodică susținută, el poate fi format chiar la copiii care la început manifestă indiferență față de asemenea activități.

Trebuie să accentuăm faptul că fără o îndrumare susținută și permanentă din partea educatoarei, activitatea grafico-plastică a copilului păstrează un nivel calitativ scăzut, chiar la vîrsta de 6 ani. Este destul să ne gîndim la diferența care există, în genere, între desenul sau modelajul unui copil care a frecventat timp de 3 ani o grădiniță și acela al unui copil de aceeași vîrstă, dar a cărui activitate grafică nu s-a bucurat de o îndrumare sistematică.

Spre exemplu, putem compara imaginile unor copaci din figurile 5 *a*, *b* și 7, desenate de copii din grupe de 5—6 ani a căror activitate grafică n-a fost îndrumată pînă la vîrsta de 5 ani (copii veniți la grădiniță la vîrsta de 5 ani direct din familie fără să mai fi frecventat altă grădiniță), cu imaginile unor copaci din figurile 10, 28, și 31 *a* și *b*, executate de copii a căror activitate grafică a fost supusă unei îndrumări sistematice de îmbunătățire a clișeelor, începînd cu vîrsta de 3 ani. Deosebirea este destul de vizibilă pentru a nu mai necesita alte comentarii. (În scopul ușurării comparației, imaginile copacilor au fost decupate din desene mai complexe care cuprindeau și alte elemente, ce variau de la un desen la altul.)

C. Caracteristicile modelajelor executate de preșcolari

Modelajele executate de preșcolari au caracteristici asemănătoare cu acelea pe care am văzut că le prezintă desenele lor deoarece sînt determinate de aceleași particularități de vîrstă.

Astfel, **lipsa de diferențiere și coordonare a mișcărilor fine ale mîinii și degetelor,** despre care am amintit mai sus, influențează nu numai desenul, ci și modelajul copiilor. În plus se adaugă și faptul că la această vîrstă mișcările care antrenează grupe mari de mușchi și în special mișcările sinergice, adică mișcările care presupun colaborarea părții drepte a corpului cu cea stîngă, sînt mai bine dezvoltate. Copiii de 3—4 ani pot modela obiecte realizate prin mișcări sinergice, în special cele translatorii executate cu toată mîna (fără diferențierea mișcărilor palmei sau ale degetelor), de exemplu : frînghii, bețișoare, macaroane.

La vîrsta de 4—5 ani putem vorbi de o oarecare independență a mișcărilor degetelor față de cele ale mîinii. Mișcările degetelor unele față de altele sînt și ele încă nediferențiate. Aceste mișcări se execută cu toate degetele deodată — cu excepția degetului mare, care poate efectua unele mișcări diferențiate. O astfel de mișcare diferențiată este apăsarea cu degetul mare. Spre sfîrșitul anului

școlar se poate observa o oarecare diferențiere a mișcărilor degetelor arătător și mijlociu. Ele se execută însă concomitent și se rezumă, în general, la acțiunea de apucare și presare, la care intervine și degetul mare. Deci din punct de vedere motric, în categoria lucrărilor care pot fi executate de către copiii de 4—5 ani intră acum și cele pentru modelarea cărora sînt necesare mișcările menționate mai sus. În concluzie, la copiii de 3—5 ani educatoarea trebuie să urmărească, prin diferite exerciții sau jocuri, dezvoltarea mișcărilor mîinii și ale degetelor copiilor.

La grupa copiilor de 5—6 ani, preșcolarii pot avea deprinderi tehnice formate pe baza mișcării fine a degetelor și pot modela cu mai multă îndemînare. Ei pot folosi și instrumente ajutătoare (de exemplu o scobitoare).

Particularitățile de operare analitico-sintetică ale preșcolarilor determină caracteristicile activității lor plastice în aceeași măsură în care am văzut că influențează și desenele executate de ei. Astfel, și în modelaj, imaginea omului, este îndeobște redată de copiii de 3—5 ani printr-o sferă (capul), de la care pornesc două bastonașe (picioarele) și alte două bastonașe, așezate perpendicular pe primele — în partea lor superioară (mîinile). Gîtul și trunchiul lipsesc totdeauna.

Sub îndrumarea educatoarei, spre sfîrșitul perioadei dintre 3 și 5 ani, copiii pot include în modelajele lor și părțile centrale sau mai puțin mobile ale întregului.

Ca și în cazul desenului, la copiii din grupa de 5—6 ani se înregistrează și la modelaj un salt calitativ. Ei includ în lucrările lor toate părțile componente vizibile ale întregului.

Însușirile obiectelor : formă, culoare, cantitate, raporturi dimensionale și de orientare se reflectă în modelaj la fel ca și în desenul executat de copii, cu deosebirea că, în general, la grupele de 3—5 ani culoarea nu este inclusă în imaginea redată prin modelare. De obicei se dă copiilor o singură culoare de plastilină, din care ei execută întreaga lucrare. Greutățile de natură motrică, cum este slaba diferențiere a mișcărilor degetelor, ca și experiența redusă a preșcolarilor de această vîrstă în mînuirea plastilinei îi determină

să amestece culorile în timpul lucrului. Începînd cu grupa de 5—6 ani, copiii pot lucra o figură și cu plastilină de culori diferite.

În ceea ce privește mărimea și așezarea părților componente ale întregului, întîlnim în modelajele executate de preșcolari aceleași disproporții și aceleași greșeli de orientare ca și în desenele lor. Există însă și unele deosebiri. Astfel, copiii modelează mai ușor decît desenează, fiindcă în modelaj imaginea trebuie redată tridimensional, adică așa cum este obiectul în realitate. Așadar, nu se mai pune problema găsirii posibilității de a realiza imaginea plană a unui obiect tridimensional. O altă înlesnire pentru copii decurge și din faptul că nu se mai pune problema situării în pagină a imaginilor. De asemenea, în cazul modelajului, educatoarea are posibilitatea să corecteze cu ușurință greșelile de dimensionare sau orientare, arătînd copilului în ce constau ele. De exemplu, mîinile păpușii modelate sînt prea lungi. Educatoarea arată copilului pînă unde ajunge mîna în raport cu celelalte părți ale corpului, apoi îi arată cum să scurteze o mînă a păpușii modelate, învățîndu-l să procedeze la fel cu cealaltă mînă. Cînd mîinile sînt așezate mai jos decît trebuie, educatoarea arată copilului unde sînt ele așezate la păpușa model, apoi le desprinde de pe cea modelată și lipește una la umăr cerîndu-i să o lipească el pe cealaltă. Îndreptînd greșelile ivite în cursul modelajului și dînd explicațiile necesare, educatoarea îl ajută pe copil să-și formeze o imagine mai precisă, mai corectă despre obiectul sau ființa respectivă, influențînd în felul acesta și calitatea imaginilor pe care preșcolarul le va reda nu numai în modelaj, ci și în desen. De aceea, cînd se execută aceeași temă atît la modelaj cît și la activitățile de desen, modelajul trebuie să preceadă desenul.

Cele spuse în legătură cu *tematica desenului* sînt valabile și pentru modelaj. Astfel, atunci cînd copiilor de 3—4 ani li se dă pentru prima oară plastilină, ei o rup, o fărîmițează, fac cocoloașe, modelează ceva fără formă definită, susținînd că obiectul modelat de ei reprezintă „o mașină" sau pe „mama". Un copil poate vedea într-un cocoloș de plastilină „avionul", iar în altul „șoferul". Un alt copil vede într-un cocoloș „un pui", sau în două cocoloașe alăturate,

„un tren". De asemenea ei pot da în mod succesiv sensuri diferite aceluiași cocoloș de lut sau de plastilină. Astfel, cocoloșul poate fi „mașina care face *tu ! tu !*", apoi „căluțul care aleargă", iar mai tîrziu „cățelul care face *ham ! ham !*", sau „fetița care merge la grădiniță". Cu timpul, copiii încep să redea în mod conștient forma unui obiect. Treptat, ei pot învăța, ca și la desen, să închege teme, cu deosebirea că temele executate de copii în modelaj au, de obicei, elemente mai puține decît la desen.

În concluzie, referindu-ne la modelajele preșcolarilor, putem spune că se observă, în condițiile unei îndrumări sistematice, o îmbunătățire simțitoare pe măsură ce trecem de la o grupă la alta. Mișcările mîinii și ale degetelor se dezvoltă treptat. Copiii realizează la început lucrări care presupun mișcări executate cu toată mîna, din umăr, iar mai tîrziu, în urma exercițiului, lucrări care se bazează pe mișcări fine, executate în mod diferențiat, cu vîrful degetelor. Posibilitățile de operare analitico-sintetică, ca și cele de comparare și generalizare cresc de la un an la altul, fapt care se răsfrînge și în lucrările copiilor. În decursul celor trei ani pe care copiii îi petrec în grădiniță, lucrările lor de modelaj devin din ce în ce mai complete, cîștigă în calitate. Aceeași îmbunătățire se poate observa în cursul perioadei preșcolare și pe latura dezvoltării posibilității de creație a copiilor. Astfel, de la creația întîmplătoare și de la simpla reproducere a unei imagini pe care au învățat să o redea, copiii ajung la crearea unei teme în care cuprind și imagini pe care nu le-au modelat niciodată.

II.

Scopul și sarcinile predării desenului și modelajului în grădinița de copii

Am văzut încă din capitolul introductiv rolul important pe care desenul și modelajul îl au în dezvoltarea multilaterală a copilului. De aceea, predarea lor în grădiniță are ca scop formarea priceperilor copiilor de a observa și reproduce realist diferite imagini ale obiectelor și aspectelor din mediul înconjurător, pentru a contribui la dezvoltarea atenției, a gîndirii și a imaginației copilului, pentru cultivarea simțului său estetic, a dragostei pentru frumosul din natură, realitatea socială și artă, pentru a forma trăsăturile pozitive ale voinței, ca inițiativa și perseverența, și pentru dezvoltarea spiritului de colectiv.

În vederea realizării acestor scopuri, programa pentru învățămîntul preșcolar prevede, la fiecare grupă în parte, sarcini concrete, a căror îndeplinire este obligatorie pentru fiecare educatoare.

Grupa copiilor de 3—4 ani. În privința desenului și modelajului, sarcina de bază a educatoarei care lucrează la grupa de 3—4 ani este aceea de a forma la copii anumite priceperi și deprinderi de ordin tehnic, care să-i ajute să redea plastic imaginea unor obiecte simple, accesibilă vîrstei.

După cum am văzut mai înainte, la această vîrstă nu putem vorbi de o diferențiere și o coordonare a mișcărilor fine ale degetelor. Mișcările care pot fi învățate și executate corect la 3—4 ani sînt mișcările sinergice și cele executate cu întreaga mînă, din

umăr sau din cot, întîi cele translatorii și apoi cele circulare. Singurele mișcări de degete cu un oarecare grad de diferențiere sînt acelea ale degetului mare. De aceea, priceperile și deprinderile de ordin tehnic care se pot forma la copiii de 3—4 ani vor trebui să se sprijine mai ales pe aceste mișcări.

La desen, priceperile și deprinderile care pot fi formate copiilor de 3—4 ani sînt următoarele : desenarea unor linii în diferite sensuri (verticale, orizontale, oblice, curbe, circulare) ; redarea, prin îmbinarea de linii, a unor forme cunoscute de către copii ; a unor imagini simple ; priceperea de a colora spații din ce în ce mai mici, cuprinse într-un contur precis.

La modelaj, ele sînt : modelarea prin mișcări translatorii față de planșetă (de exemplu, tema Bastonașe — fig. 37), prin mișcarea translatorie a palmelor așezate față în față (fig. 35) ; modelarea prin mișcarea circulară a palmelor față de planșetă (de exemplu, tema : Bile — fig. 38) ; modelarea prin mișcarea circulară a palmelor față în față (fig. 36, de exemplu, tema Mingea) și modelarea prin apăsare — aplatizare —, cu ajutorul palmei, pe planșetă (fig. 39), sau a palmelor așezate față în față (fig. 40, de pildă, teme ca Plăcinta sau Turtița).

O altă sarcină care revine educatoarei grupei mici este aceea de a ajuta pe copil să redea imagini cît mai corespunzătoare realității pe măsura posibilității lui de realizare. Pentru a îndeplini această sarcină, ea trebuie să asigure o bună cunoaștere a obiectelor care urmează să fie desenate sau modelate de către aceștia. Cunoscînd importanța pe care o are în procesul cunoașterii, la vîrsta de 3—4 ani, percepția haptică, educatoarea va trebui să asigure, ori de cîte ori este posibil, percepția haptică a obiectului a cărei imagine urmează să fie redată de către copii (mai ales cînd este vorba de modelaj), prin intuirea mai multor exemplare de același fel. De asemenea, ținînd seama de greutatea cu care copiii analizează la această vîrstă părțile componente ale unui întreg, mai cu seamă cînd acesta este mai complex, se recomandă ca la începutul anului

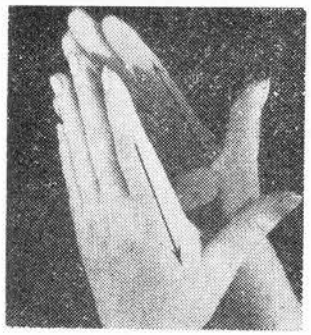

Fig. 35. Modelare prin mișcarea translatorie a palmelor așezate față în față.

Fig. 36. Modelare prin mișcarea circulară a palmelor așezate față în față.

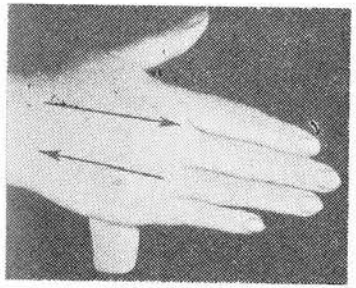

Fig. 37. Modelare prin mișcarea translatorie a palmelor față de planșetă.

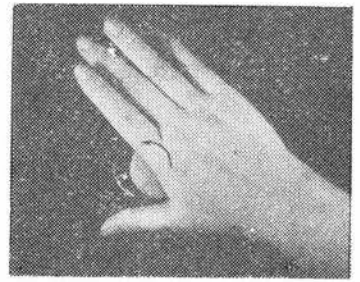

Fig. 38. Modelare prin mișcarea circulară a palmelor față de planșetă.

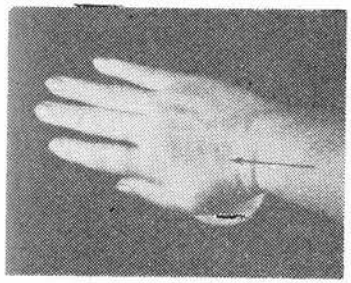

Fig. 39. Aplatizare prin apăsarea palmei de planșetă.

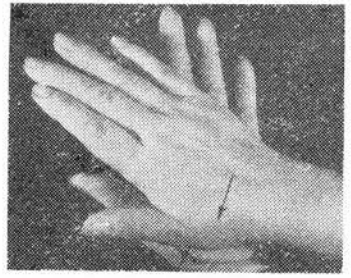

Fig. 40. Aplatizare prin apăsarea palmelor așezate față în față.

educatoarea să ceară copiilor să redea imaginile unor obiecte simple, ca : beţişoare, bile, linii de diferite sensuri, cercuri.

Mai tîrziu, ea le poate cere să redea şi imagini ale unor obiecte mai complexe, cu condiţia ca acestea să poată fi realizate prin reunirea unor elemente pe care copilul a învăţat să le deseneze sau să le modeleze (de exemplu, la desen, imagini realizate prin combinarea de linii sau forme, iar la modelaj, prin combinarea de beţişoare, bile etc.). Temele trebuie să fie astfel alese încît latura tehnică a executării lucrării să nu le solicite întreaga atenţie. În aceste activităţi, copiii trebuie să se concentreze îndeosebi asupra asamblării părţilor componente şi a respectării însuşirilor acestor părţi, iar la desen, şi asupra punerii lor în pagină. De exemplu, dacă grupa de copii ştie să deseneze dreptunghiul şi cercul, cînd vor desena căruciorul, atenţia lor se va îndrepta asupra raporturilor proporţionale între părţile componente ale imaginii şi asupra orientării acestora unele faţă de altele. Educatoarea va ajuta copiii în cadrul activităţii de modelaj şi de desen să analizeze şi să redea în lucrările lor părţile componente ale obiectelor şi însuşirile lor numai în limitele reprezentărilor pe care le au în domeniul respectiv.

O sarcină importantă care revine educatoarei la această grupă este aceea de a-i învăţa pe copii să deseneze, conform indicaţiilor ei, la mijlocul foii, mai sus sau mai jos, în funcţie de tema care le-a fost dată.

Ea va avea grijă să urmărească permanent poziţia copiilor la masă, aceştia trebuind să păstreze distanţa reglementară dintre piept şi masă, poziţia corectă a corpului, a mîinilor şi a creionului în mînă. Se va corecta tendinţa copiilor de a ţine creionul perpendicular pe foaia de hîrtie. Încă din primele activităţi, copiii trebuie să fie deprinşi să ţină creionul între degetul mare şi arătător, sprijinit pe degetul mijlociu la o distanţă potrivită de vîrf. De asemenea, ei trebuie să fie obişnuiţi să dea creionului o poziţie oblică faţă de foaia de hîrtie. În acest scop este absolut necesară utilizarea creioanelor lungi, fapt care contribuie la înlăturarea rigidităţii în mînuirea lor. În cazul folosirii creioanelor scurte, copiii sînt tentaţi să le ţină

în poziţie verticală şi să apese pe hîrtie cu toată puterea, să stea aplecaţi pentru a urmări desenul.

Grupa copiilor de 4—5 ani. La începutul anului şcolar este necesar să se planifice teme cu caracter de repetiţie, pentru a se consolida priceperile şi deprinderile formate la grupa anterioară. Cu copiii nou veniţi în grupă şi care nu au mai frecventat o instituţie preşcolară, trebuie să se ducă muncă individuală, pentru ca, într-un timp relativ scurt, să fie aduşi la nivelul grupei.

La desen, pe lîngă priceperile şi deprinderile care se formează la grupa de 3—4 ani, educatoarea va urmări să obişnuiască pe copii cu mînuirea mai sigură a creionului şi le va cere să lucreze îngrijit şi corect.

La această grupă, ca şi la cea precedentă, educatoarea va acorda de asemenea o atenţie deosebită formării deprinderii de a ţine corect creionul în mînă, precum şi formării priceperilor şi deprinderilor de ordin tehnic.

La modelaj, sarcinile pe care trebuie să le urmărească educatoarea sînt următoarele : modelarea prin mişcarea translatorie şi mişcarea circulară a degetelor faţă de planşetă (de exemplu, temele : Morcovul, Omul de zăpadă — fig. 41 ; 42) şi a degetelor ambelor mîini aşezate faţă în faţă (fig. 43 ; 44) ; modelarea prin apăsare cu ajutorul degetelor, de exemplu, tema Panglica (fig. 45).

Formarea acestor deprinderi nu presupune o mişcare diferenţiată a degetelor — mişcarea executîndu-se în mod concomitent cu mai multe degete (fig. 43 ; 44 ; 45).

La această grupă se poate perfecţiona şi deprinderea de a modela cu ajutorul degetului mare prin adîncire, de exemplu, tema Paharul (vezi fig. 46), şi de a asambla şi lipi părţile componente. Educatoarea trebuie să fie mai exigentă la această grupă în ceea ce priveşte execuţia şi finisarea modelajului.

Copiii de 4—5 ani trebuie să înveţe să redea imaginile unor obiecte şi fiinţe, în care să se reflecte cît mai bine părţile componente şi însuşirile acestora.

O altă sarcină care revine educatoarei la grupa de 4—5 ani este aceea de a-i deprinde pe copii să compună o temă.

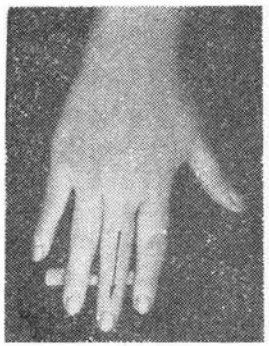

Fig. 41. Modelare prin mișcarea translatorie a degetelor față de planșetă.

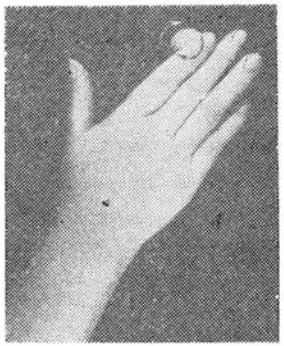

Fig. 42. Modelare prin mișcarea circulară a degetelor față de planșetă.

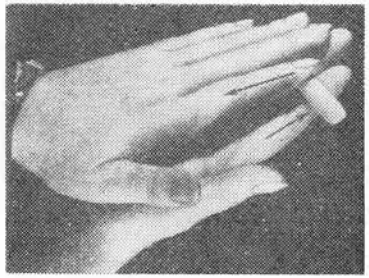

Fig. 43. Modelare prin mișcarea translatorie a degetelor așezate față în față.

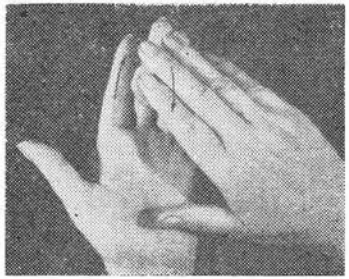

Fig. 44. Modelare prin mișcarea circulară a degetelor așezate față în față.

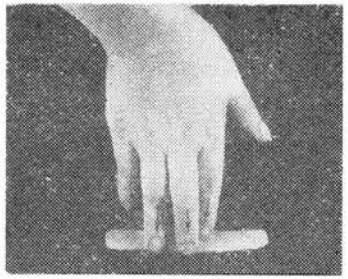

Fig. 45. Modelare prin apăsare cu degetele pe planșetă.

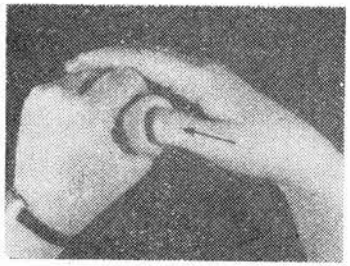

Fig. 46. Modelare prin adincire cu degetul mare.

În activitățile cu temă aleasă, îi va învăța la început să-și aleagă și să execute o temă dintre cele cunoscute de ei, iar apoi să compună o temă sprijinindu-se pe elementele cunoscute.

Mai tîrziu, va putea să-i deprindă să compună o temă cu două elemente întrunite într-o acțiune comună, adică să-și reprezinte două imagini pe care ei știu să le redea, dar care acum să fie reunite într-un nou context, adică să fie înglobate într-un tot unitar nou. De pildă, copiii au învățat să redea imaginea steguleţului, a casei, a omului de zăpadă, a copacului, a păpușii, a coșuleţului, a farfuriei, a cireșelor etc. În activitățile cu temă aleasă, educatoarea poate propune copiilor ca teme : Bradul împodobit (desen), Farfuria cu cireșe (modelaj), Păpușa cu mingea (desen sau modelaj), Fetița cu coșuleţul (modelaj), Cușca lîngă copac (desen) etc., adică teme care nu au mai fost desenate sau modelate ca atare, dar ale căror elemente au fost executate de către copii în cadrul altor activități.

Grupa copiilor de 5—6 ani. La grupa de 5—6 ani, la începutul anului, educatoarea planifică teme care presupun repetarea și consolidarea priceperilor și deprinderilor formate la grupele precedente. Apoi trece la teme care au în vedere formarea de noi deprinderi.

La grupa copiilor de 5—6 ani pot fi formate priceperi și deprinderi de ordin tehnic care solicită mișcări mai bine diferențiate, respectarea proporției între părțile unui obiect și între două obiecte, folosirea unor elemente decorative, așezarea în pagină a elementelor temei ; mînuirea corectă a pensulei și folosirea acuarelelor.

La modelaj, acestea sînt : modelarea cu vîrful degetelor, prin mișcarea translatorie și cea circulară a degetelor mare și arătător de la aceeași mînă (dreapta sau stînga), așezate față în față ; de exemplu, să modeleze tortița unei cești, a unei tăviţe, o bobiță etc. (fig. 47, 48) ; modelarea prin aplatizare între primele două degete ale unei mîini (fig. 49) ; modelarea unei rățuște (prin ciupire cu vîrful degetelor — vezi fig. 50) ; lipirea părților unui întreg, netezind bine lipiturile cu vîrful degetelor ; deprinderea de a lucra îngrijit cu mai multe culori de plastilină, fără a le amesteca ; deprinderea

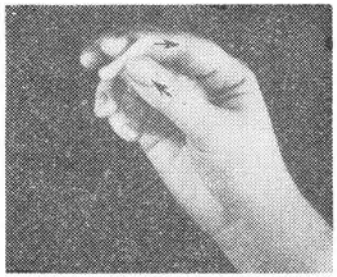

Fig. 47. Modelare prin mișcarea translatorie a primelor degete ale mîinii.

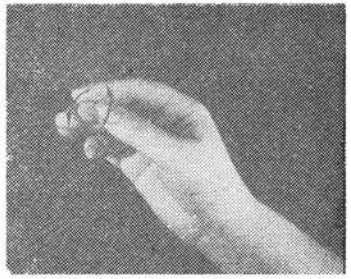

Fig. 48. Modelare prin mișcarea circulară a primelor degete ale mîinii.

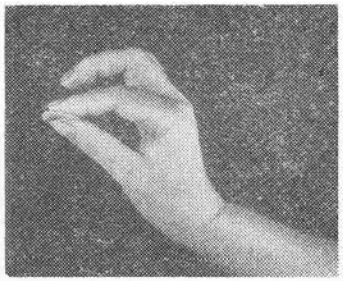

Fig. 49. Modelare prin aplatizare între primele degete ale mîinii.

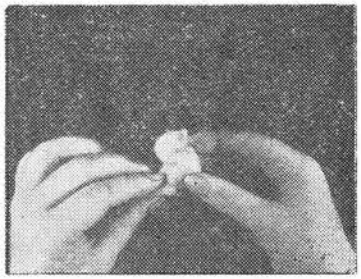

Fig. 50. Modelare din întreg cu vîrful degetelor.

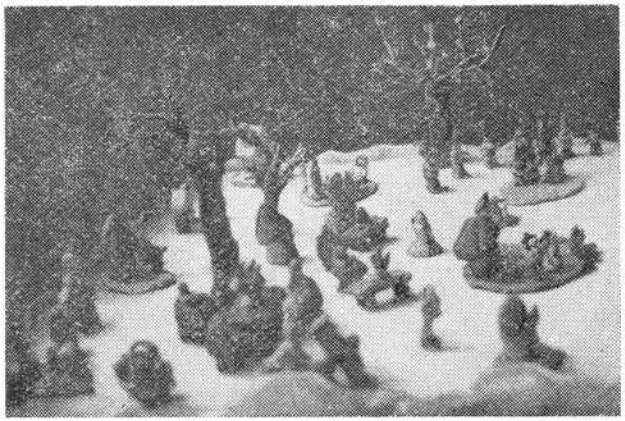

Fig. 51. Modelaj – teme colective.

de a folosi instrumentele accesorii de lucru, nu numai în cazul întrebuințării lutului, ci și a plastilinei.

Sarcina principală constă în a-i ajuta pe copii să reflecte în mod veridic raporturile dimensionale și de orientare.

Încă o sarcină ce revine educatoarei este aceea de a învăța pe copii să redea în culori adecvate imaginile unor obiecte simple. Astfel, copiii își formează reprezentări mai fidele despre obiecte, ființe, plante cunoscute și se deprind să le redea în mod tot mai corect.

Este adevărat că nu poate fi vorba decît de atingerea unei corectitudini relative, în care deformările și nerespectarea raporturilor proporționale sau de orientare să nu fie flagrante.

Dar dacă educatoarea trebuie să ceară copiilor să redea cît mai veridic însușirile obiectelor sau ale ființelor a căror imagine o desenează sau o modelează, pot exista și cazuri în care ei (e vorba numai de copii de 5—6 ani) urmăresc *în mod conștient*, intenționat ca prin nerespectarea unora dintre ele să obțină un efect hilar, să realizeze un desen hazliu. Astfel de realizări dovedesc atingerea unui anumit grad de maturitate în dezvoltarea copilului, fapt care nu trebuie desconsiderat, și de aceea educatoarea va permite deformarea intenționată a imaginii, fără însă a încuraja copiii să folosească această explicație pentru a justifica desenele lor nereușite.

În ceea ce privește tendința copiilor de a șabloniza imaginile pe care le desenează, atragem atenția că este necesar ca educatoarea să prevină închistarea acestor „clișee" și să le mențină *deschise*, învățînd pe copii să și le îmbunătățească mereu, pe baza observării atente a realității înconjurătoare și, atunci cînd este cazul, a modelului. Pentru a-i ajuta în această operație, ea nu le va cere să corecteze într-o ședință toate greșelile, ci pe rînd, cîte una. De exemplu, cînd un copil prezintă desenul unui bloc în care ferestrele sînt așezate în dezordine, ea îi va cere să le alinieze pe orizontală, apoi în altă ședință îi va cere să le alinieze pe verticală. Pentru îmbunătățirea „clișeelor" sînt necesare și observări suplimentare ale obiectului sau ale ființei a cărei imagine va trebui corectată. În practică s-a constatat că încercarea de a corecta „clișeele" fără a ține seama de recomandările de mai sus nu dă rezultate favorabile.

Educatoarea trebuie, de asemenea, să învețe pe copii cum să combine formele și culorile pentru a desena modele decorative. Cu această ocazie, ea mai poate învăța pe copii să redea în desen unele elemente pregătitoare scrisului, care presupun mișcări precise și coordonate ale degetelor, ca, de pildă, puncte, liniuțe drepte (orizontale, verticale, oblice), curbe și circulare, să coloreze cu vîrful pensulei sau să tragă linii de diverse grosimi. De asemenea, îi învață să-și dozeze efortul de apăsare a creionului pe hîrtie pentru a obține colorări de diferite intensități.

O altă sarcină care revine educatoarei la această grupă este aceea de a-i învăța pe copii să execute singuri unele desene și modelaje din imaginație, bineînțeles mai complicate decît cele de la celelalte grupe, în care să se includă toate părțile componente vizibile ale întregului, precum și însușirile lor.

Educatoarea mai trebuie să-i învețe pe copii să compună teme care să ilustreze scene din poveștile cunoscute de ei. Priceperea de a compune singuri o temă se formează prin exerciții sistematice, în care copiii sînt îndrumați de educatoare să stabilească raporturi reale între obiectele și ființele ale căror imagini ei au învățat să le deseneze sau să le modeleze în activitățile anterioare.

Ea trebuie să-și îndrepte atenția în special asupra formării deprinderii copiilor de a compune singuri modele decorative și diverse teme cu subiecte alese de ei, atît din viața de toate zilele cît și din basme.

În concluzie, sarcinile instructiv-educative ale desenului și modelajului diferă de la o grupă la alta, în conformitate cu particularitățile de vîrstă ale copiilor. În cursul celor trei ani ai perioadei preșcolare, accentul se deplasează de la o categorie de sarcini la alta. Astfel, la grupa copiilor de 3—4 ani, accentul cade pe sarcinile care privesc formarea deprinderilor de natură motorie, apoi de redare corectă a imaginilor, pentru ca, după aceea, să se deplaseze către sarcini legate de compunerea unei teme (plasarea în pagină, realizarea imaginilor corespunzător cu tema redată și cromatica lucrărilor). Deci, copilul este înarmat la început cu o serie de deprinderi și priceperi de ordin tehnic, care îl ajută la redarea cît mai completă a imaginilor obiectului sau ființei cunoscute. Formarea treptată a

acestor priceperi și deprinderi sporește continuu posibilitățile copiilor de a transpune în formă grafico-plastică imagini de obiecte, ființe, fenomene din mediul înconjurător sau din imaginație, favorizînd dezvoltarea posibilităților lor compoziționale.

Paralel cu sarcinile enumerate mai sus, în toți cei trei ani pe care copiii îi petrec în grădiniță, educatoarea va urmări ca în cadrul activităților de desen și de modelaj să-i învețe pe copii să lucreze curat, să fie disciplinați în timpul lucrului, să-și termine lucrul început. Ea mai are sarcina de a dezvolta însușiri voliționale : răbdarea, perseverența, deprinderea de a se strădui să redea tema dată sau aleasă.

Învățîndu-i să facă aprecieri referitoare la calitatea lucrărilor lor și ale colegilor lor, pentru a nu se repeta anumite greșeli de la o lecție la alta, educatoarea influențează asupra formării spiritului critic și autocritic al copiilor.

Pentru a îndeplini aceste sarcini, educatoarea are la dispoziția ei numeroase mijloace, și anume : pe de o parte, activitățile obligatorii de desen și modelaj, iar pe de altă parte, activitățile cu teme alese de către copii, în cadrul cărora ei pot desena și modela după preferință.

III.

Activităţile obligatorii de desen şi modelaj

Activităţile obligatorii de desen şi modelaj constituie mijloacele principale de transmitere a cunoştinţelor şi de formare a deprinderilor grafico-plastice. Ele se desfăşoară conform planului de învăţămînt al grădiniţei de copii şi după programă, ceea ce asigură predarea organizată şi sistematică a cunoştinţelor, gradarea lor judicioasă în timp, alternarea justă a acestora cu celelalte activităţi.

A. Clasificarea activităţilor obligatorii de desen şi modelaj

În practica grădiniţelor noastre deosebim :

— activităţi cu temă dată de către educatoare ;

— activităţi cu temă aleasă de către copii.

În activităţile din prima categorie, executarea temei date de către educatoare este obligatorie pentru copii. În cea de-a doua categorie de activităţi, copiii au latitudinea fie să aleagă o temă dintre cele cîteva propuse de către educatoare, fie să realizeze o temă al cărei subiect şi-l aleg de unde vor sau îl compun ei singuri.

În cadrul activităţilor cu temă dată de către educatoare distingem : activităţi în care copiii lucrează după modelul dat (construit, confecţionat de educatoare, sau după natură) şi activităţi în

care copiii lucrează pe bază de reprezentări, desen sau modelaj, din memorie sau din imaginaţie.

În activităţile cu temă aleasă, desenul şi modelajul se execută din memorie sau din imaginaţie.

În rezumat, schema acestei clasificări este următoarea :

a) activităţi cu temă dată de către educatoare :

— în care tema este executată *după un model dat*, acesta putînd fi confecţionat de educatoare sau ales de ea dintre obiecte sau plante (model natural) ;

— în care tema este executată *fără prezentarea vreunui model.* Acestea sînt activităţi în care desenul este executat fie din memorie, fie din imaginaţie. (Atunci cînd copilul desenează din memorie, i se cere să repete ceea ce a mai desenat, putîndu-se adăuga unele amănunte minore) ;

b) activităţi cu temă aleasă de către copii.

Un alt criteriu după care pot fi clasificate activităţile de desen şi modelaj este materialul folosit. Astfel, deosebim :

— activităţi de : desen cu creioane,
„ cu pensula ;

— activităţi de : modelaj din plastilină.
„ din lut ;
„ din argilă.

B. Tipurile de activităţi

Ca şi la celelalte activităţi obligatorii care se practică în grădiniţă, la activităţile de desen şi modelaj desprindem următoarele tipuri : activităţi de predare, activităţi de fixare şi activităţi de verificare a cunoştinţelor. În activităţile de predare se transmit cunoştinţe şi se formează deprinderi noi. În cele de fixare se consolidează cunoştinţele şi deprinderile însuşite în activităţile anterioare. Activităţile de verificare au ca scop principal controlul asupra formării deprinderilor şi însuşirii cunoştinţelor predate.

Trebuie să menționăm că la desen și la modelaj întîlnim mai rar activități obligatorii destinate exclusiv predării cunoștințelor. De obicei, predarea cunoștințelor noi se îmbină cu repetarea celor transmise anterior. Activități în care se urmărește în mod exclusiv predarea sînt :

— activitățile de desen în care copiii sînt învățați pentru prima dată să deseneze linii verticale, orizontale, oblice, circulare, sau în care ei învață pentru prima oară să mînuiască pensula ;

— activitățile de modelaj, de la începutul anului, cînd copiii învață pentru prima dată să frămînte, să înmoaie și să rupă plastilina, toate celelalte activități făcînd apel la aceste deprinderi.

Activitățile în care apare pentru prima dată în anul respectiv predarea unei deprinderi tehnice învățate și la grupele anterioare constituie activități de predare numai pentru copiii veniți direct din mediul familial. Pentru cei care au mai frecventat în anul precedent o instituție preșcolară, acestea capătă caracterul de activități de fixare, de consolidare. Bunăoară : tema „bila" sau mingea", de la grupa de 4—5 ani, presupune însușirea unei deprinderi noi pentru copiii veniți direct din mediul familial, și anume modelarea prin mișcarea circulară a palmelor. Pentru copiii care au mai frecventat o instituție preșcolară, tema respectivă are ca scop consolidarea cunoștințelor dobîndite anterior. Activitățile de verificare se folosesc în tot cursul anului școlar, la anumite intervale. Deprinderile și cunoștințele pe care le posedă copiii la început de an școlar se verifică în cadrul unor activități speciale, pentru ca educatoarea să-și poată da seama asupra cărora dintre acestea să insiste într-o măsură mai mare. Aceste activități pot fi cu temă aleasă de către copii sau cu temă dată de către educatoare. Mai frecvent însă se folosește primul gen de activitate, ținînd seama că pot fi și copii nou veniți în instituție, cărora educatoarea nu le cunoaște posibilitățile.

Activitățile cu temă aleasă ținute la începutul anului oferă educatoarei prilejul de a verifica și a cunoaște ce nivel are grupa cu care va lucra în viitor și să ia măsuri în consecință.

Activitățile de verificare pot fi planificate și în cursul anului, după un anumit ciclu de teme. De pildă, se cere copiilor să efectueze o temă compusă din elemente pe care ei au învățat să le deseneze sau să le modeleze în activități anterioare.

Tipul cel mai frecvent de activitate obligatorie este cel mult, în care locul principal îl ocupă predarea cunoștințelor noi și consolidarea deprinderilor tehnice de lucru respective.

C. Metode și procedee folosite în activitățile de desen și modelaj și aplicarea lor

1. Metode

Dintre metodele cunoscute și folosite în învățămîntul preșcolar, cele care își găsesc mai larg aplicarea în activitățile de desen și modelaj sînt : demonstrarea, explicația, conversația și exercițiul.

Demonstrarea. Principala metodă de lucru cu preșcolarii în activitățile de desen și modelaj este demonstrarea, adică prezentarea și analizarea modelului după care vor lucra copiii și arătarea modului cum poate fi desenat sau cum poate fi modelat un anumit obiect.

Demonstrarea se folosește cînd se predă o tehnică de lucru nouă și, adesea, atunci cînd se arată copiilor pentru prima dată cum trebuie redată imaginea unui obiect sau a unei ființe, chiar dacă ei cunosc tehnica pe care o vor întrebuința.

Importanța și utilitatea demonstrării ca metodă de predare în activitățile de desen și modelaj decurg din caracterul ei intuitiv. Copiii au astfel posibilitatea să perceapă, să cunoască nemijlocit felul cum trebuie desenată sau modelată imaginea obiectului sau ființei, știindu-se că forma principală de cunoaștere, la vîrsta preșcolară, este cea directă, nemijlocită. La aceasta se mai adaugă și faptul că spiritul de imitație și îndeosebi al imitării mișcărilor este specific preșcolarilor. Copiii, mai ales cei mici, au tendința de a imita acțiunile celor din jurul lor. Ei învață ușor să execute o operație prac-

tică simplă sau anumite mișcări atunci cînd văd cum se execută acestea.

Demonstrarea se folosește îndeobște la începutul activității. În timp ce copiii lucrează, nu se mai face apel la demonstrare decît cu totul excepțional, și anume atunci cînd majoritatea copiilor întîmpină dificultăți în realizarea temei sau au înțeles greșit și aplică necorespunzător un anumit procedeu de lucru. De asemenea, educatoarea poate demonstra individual copiilor, în unele situații, felul cum trebuie să lucreze, cum trebuie să mînuiască pensula, să dispună imaginile în desen, să coloreze, să lipească părțile componente ale unui modelaj etc.

Explicația. Paralel cu demonstrarea modului de lucru, educatoarea dă copiilor o seamă de explicații, care au rolul de a întregi percepția, de a mijloci înțelegerea mai deplină a celor arătate. Astfel, analizînd cu copiii modelul după care ei vor desena sau modela, educatoarea le atrage atenția asupra părților componente ale obiectului, asupra unor însușiri ale acestuia, explicîndu-le totodată felul cum trebuie să procedeze pentru a realiza în lucrările lor imagini cît mai variate. Explicațiile se pot referi și la modul cum trebuie compusă o temă, cum trebuie să se folosească culorile etc.

Explicația însoțește întotdeauna demonstrarea. În activitățile în care nu se recurge la demonstrare explicația poate să o înlocuiască.

Metoda explicativă este folosită, în general, ca și demonstrarea, la începutul activității. Sînt însă situații în care educatoarea dă copiilor unele explicații suplimentare și în cursul activității, fie în mod individual, fie adresîndu-se întregii grupe, în funcție de imprejurările concrete ivite în activitate, și numai atunci cînd este absolut necesar. În general, nu este bine să se întrerupă activitatea copiilor, pentru că atenția lor este foarte ușor distrasă, revine cu greu la temă și poate avea ca urmare nerealizarea rezultatelor scontate.

Educatoarea poate da explicații și în ultima parte a activităților. Cu prilejul analizării lucrărilor, ea trebuie să explice copiilor în ce

constau greșelile pe care le-au făcut în lucrări și cum pot să le îndrepte.

Conversația. În analizarea modelului, în precizarea operațiilor pe care copiii trebuie să le efectueze într-o anumită activitate, educatoarea angajează o scurtă conversație cu copiii, subliniind datele care trebuie reținute și aplicate în lecție. Conversația se poate îmbina, după caz, cu explicația sau cu demonstrarea și explicația.

Educatoarea se va feri să facă o conversație introductivă inutilă, și va căuta să antreneze clasa în observarea mai atentă a materialului care trebuie perceput. În cursul conversației, educatoarea are posibilitatea să cunoască impresia pe care o produce asupra copiilor obiectul sau imaginea respectivă.

Din întrebările și răspunsurile copiilor, ea poate desprinde și generaliza date importante privind greutățile în însușirea tehnicii desenului și modelajului, pe care le va rezolva în activitățile viitoare.

Este știut faptul că preșcolarii se abat ușor de la temă, că aduc în convorbire lucruri străine de temă. Cunoscînd această particularitate a copiilor, educatoarea trebuie să poarte cu ei o conversație strînsă, la obiect, adică să se refere numai la datele care trebuie neapărat subliniate și reținute în vederea realizării temei. O discuție prea largă, pe lîngă faptul că răpește din timpul necesar activității, abate atenția copiilor de la elementele esențiale.

O bună conversație presupune alegerea judicioasă și formularea clară și precisă a întrebării. Referindu-ne la primul aspect, educatoarea poate cere copiilor să precizeze părțile componente ale obiectului sau imaginii ce va fi desenată sau modelată, însușirile sale, precum și unele date care țin de compunerea temei — punînd în evidență elementele de care copiii vor ține seama în lucrările lor. Educatoarea mai poate cere copiilor de la grupa de 5—6 ani să arate operațiile pe care ei le vor efectua în activitățile de modelaj și desen, precum și ordinea acestor operații.

Vorbind de cel de-al doilea aspect — claritatea și precizia întrebărilor —, menționăm că trebuie să se evite de a se pune întrebări confuze, echivoce sau incomplete. De exemplu, întrebarea : „Cum sînt frunzele crizantemei ?“ este necorespunzătoare, deoarece este

prea generală și nu concentrează atenția copiilor asupra unui aspect, fie asupra formei acestora, fie asupra culorii sau a așezării lor etc. Copiii nu știu la care aspect anume să se refere, precizînd în ultimă instanță unul sau două dintre ele. În consecință, educatoarea este obligată să le pună întrebări suplimentare, pentru a putea obține răspunsul așteptat sau un răspuns complet, care să aibă în vedere toate însușirile ce trebuie analizate. Întrebările trebuie să fie precise, scurte, ca de pildă : „Ce formă au frunzele ?", „Ce culoare au ele ?", „Cîte sînt ?", „Unde sînt așezate ?". La asemenea întrebări, copiii răspund ușor, se concentrează numai asupra a ceea ce este esențial de observat și de reținut pentru activitatea dată. Firește, nu trebuie să privim lucrurile rigid. Educatoarea poate pune copiilor și întrebări mai cuprinzătoare atunci cînd ei sînt antrenați, exersați în convorbiri și deci pot da un răspuns complet. Conversația trebuie să servească scopului imediat urmărit de educatoare, să nu fie prilej de reflecții care abat atenția copiilor de la subiect și răpesc din timpul necesar efectuării temei.

Copiii au tendința de a răspunde printr-un cuvînt sau două sau prin propoziții eliptice. Formarea deprinderilor de a formula răspunsuri corecte este o sarcină generală a grădiniței. Exemplul educatoarei și îndrumările ei sistematice ajută copiii să dea treptat răspunsuri mai complete, cuprinzînd, de regulă, în aceste răspunsuri formularea folosită de educatoare. De pildă, la întrebarea : „Ce culoare are ghiocelul ?" ei răspund cel mai adesea : „Culoarea ghiocelului este albă" ; sau la întrebarea : „Cu ce seamănă floarea ghiocelului ? se primește de obicei răspunsul : „Floarea ghiocelului seamănă cu un clopoțel". Imitînd vorbirea educatoarei, copiii se obișnuiesc cu exprimarea în propoziții închegate. Totuși, această tendință nu trebuie încurajată mult timp, deoarece îi deprinde pe copii cu folosirea unor tipare în vorbire, le frînează posibilitatea de a ajunge la o exprimare mai bogată, mai colorată, mai proprie. Copiii de 5—6 ani trebuie solicitați să răspundă „cu alte cuvinte" — „cu cuvintele lor".

În timpul conversației, educatoarea trebuie să lase și copiilor, în special celor de 5—6 ani, posibilitatea de a pune întrebări pentru a-și clarifica unele nelămuriri.

Exercițiul. Ca metodă de lucru cu copiii, exercițiul este folosit îndeosebi atunci cînd se urmărește formarea unor deprinderi. În activitățile de desen și modelaj se formează deprinderile tehnice de a modela, desena și picta. Astfel, educatoarea poate cere copiilor, în scopul formării unor deprinderi, să modeleze mai mulți „covrigi", să deseneze mai multe cercuri. Exercițiul poate fi făcut în cadrul activităților obligatorii, fie cu toată grupa, atunci cînd tema se pretează la acest lucru, fie individual, atunci cînd un copil sau mai mulți copii au executat tema nesatisfăcător, iar timpul le permite să o repete. În activitățile la liberă alegere, educatoarea poate antrena copiii în exerciții de desen sau modelaj, dacă le oferă material și le sugerează teme interesante.

Metoda exercițiului este folosită cu precădere la grupele mici și mai cu seamă la începutul anului, cînd accentul cade pe formarea principalelor deprinderi tehnice.

2. Aplicarea metodelor la diferite grupe de vîrstă

Demonstrarea, explicația, conversația și exercițiul se aplică la toate grupele de preșcolari. La fiecare grupă însă, ținîndu-se seama de particularitățile de vîrstă ale copiilor, predomină una sau două metode, celelalte fiind auxiliare.

La copiii mici, ponderea mai mare o are metoda demonstrativă, deoarece principala formă de cunoaștere la vîrsta de 3—5 ani este, așa cum știm, cea nemijlocită. Cuvîntul nu a căpătat încă rolul dominant în procesul cunoașterii. De aceea, explicația are numai un rol ajutător. Ea nu poate fi folosită singură decît în temele alese care nu se desfășoară pe bază de model și care reprezintă de fapt la grupele mici o reluare a temelor efectuate anterior de către copii.

La grupa copiilor de 3—4 ani, pe lîngă demonstrație și explicații, se folosește, de asemenea, în mai mică măsură, metoda conver-

saţiei. Copiii se familiarizează încet cu procesul desenării şi al modelării, învaţă multe denumiri noi de materiale, de acţiuni şi operaţii pe care trebuie să le execute, deci nu poate fi vorba de o bază de discuţii, de posibilitatea susţinerii unei convorbiri eficiente, cu atît mai mult cu cît însăşi exprimarea copiilor este săracă, restrînsă.

La grupa copiilor de 4—5 ani, metodele folosite curent sînt demonstrarea şi explicaţia. În activităţile cu temă aleasă sau în cele în care se repetă o temă, explicaţia înlocuieşte demonstrarea, devenind metoda de bază folosită la lecţie. În partea a doua a anului şcolar se poate folosi la această grupă şi conversaţia, în special pentru a ajuta pe copii să analizeze obiectul sau modelul prezentat în activităţi. Ne-am referit la a doua jumătate a anului, deoarece pînă la această dată copiii au acumulat un anumit cuantum de cunoştinţe, şi-au îmbogăţit vocabularul şi au o serie de deprinderi formate.

La grupa copiilor de 5—6 ani, metoda demonstrativă poate fi folosită, în general, ori de cîte ori se predă o tehnică nouă — indiferent de felul activităţii. Ea se mai poate întrebuinţa şi atunci cînd se cere copiilor să redea imagini mai greu de desenat sau de modelat, chiar dacă ei cunosc tehnicile care vor fi folosite în activitate. În celelalte cazuri, metoda demonstrativă poate fi înlocuită cu metoda explicativă. Explicaţia capătă, la grupa copiilor de 5—6 ani, un rol tot mai important. Ea poate avea loc atît în cazul analizării modelului, cît şi în momentul în care se arată felul cum se compune o temă. De asemenea, poate fi folosită şi cu prilejul aprecierii lucrărilor executate de către copii.

La grupa copiilor de 5—6 ani, importanţa conversaţiei creşte în cursul anului. Încetul cu încetul, ea poate să preia sarcinile pe care la începutul anului le-au îndeplinit metodele demonstrativă şi explicativă. Astfel, ea poate fi folosită în analizarea modelului, la aprecierea lucrărilor copiilor realizate în activitate şi chiar pentru a-i ajuta pe copii să compună teme.

Folosirea uneia dintre cele trei metode — demonstrarea, explicaţia şi conversaţia — variază nu numai în funcţie de grupă, ci şi de categoria din care face parte activitatea. Astfel, demonstrarea

se utilizează în activităţile de modelaj şi desen cu temă dată la copiii de 3—5 ani, iar atunci cînd este cazul, se foloseşte şi la cei de 5—6 ani, educatoarea arătînd felul cum diferite obiecte pot fi reprezentate prin imaginile lor grafice sau plastice. Demonstrarea nu se foloseşte, în general, în activităţile cu temă aleasă de către copii (decît în cazuri cu totul excepţionale, în cadrul muncii individuale), ea fiind înlocuită aici fie de explicaţie, fie de conversaţie, fie de aceste două metode combinate.

În general, în activităţile de modelaj şi de desen de la grupa copiilor de 5—6 ani, demonstrarea este înlocuită la început cu explicaţia, apoi treptat cu conversaţia.

3. Procedee

În activităţile de desen şi modelaj, educatoarele folosesc o serie de procedee menite să stimuleze interesul copiilor pentru activitatea respectivă, să creeze o stare afectivă favorabilă desfăşurării acesteia, fără de care scopul activităţii nu poate fi atins, să pregătească mişcarea mîinii sau degetelor, care constituie baza unei deprinderi tehnice, să creeze un moment de destindere atunci cînd este necesar.

Procedeele variază de la o grupă la alta, de la o categorie de activităţi la alta şi chiar de la o activitate la alta. Vom prezenta cîteva procedee mai des folosite de educatoare şi care s-au dovedit corespunzătoare scopului urmărit :

Astfel, educatoarea poate să trezească interesul copiilor pentru tema pe care ei urmează să o realizeze prin citirea unor versuri — ghicitori care conţin elementele din tema respectivă. De exemplu, pentru temele care presupun modelarea sau redarea în desen a unor păsări de curte, se pot folosi fragmente din poeziile *Gogu Pintenogu* sau *Lipa-lipa* şi *leap-leap,* ale scriitorului Cicerone Theodorescu.

Astfel :

Roșu, sprinten,
Alb la pinten,
Uite, Gogu,
Pintenogu... !

. . . . . .

Cît e vară — cucurigu !
Cucurigu — cînd dă frigu.
Cine-i, frate, dumnealui ?
Cum îl cheamă ?
Poți să-mi spui ?

(din *Gogu Pintenogu)*

Sau :

. . . . . .

Lipa-lipa
și leap-leap.
Penele de-abia o-ncap.
Caraghioasă
Mișcă-ntr-una
Gîtul lung
Cît un ciorap :
— Bună ziua ! Bună ziua !
Parcă zice
Dînd din cap

. . . . . .

(din *Lipa-lipa și leap-leap)*

Pentru temele care presupun redarea unor fructe se pot folosi versuri ca :

„Toamna cea de roade plină
A copt fructele-n grădină.
Mere rumene, frumoase,
Pere galbene, zemoase.

Struguri aurii, în vii,
Prune mari și brumării,
În cămară le vom pune
Că la iarnă-s tare bune".

(*Fructele* de Florin Iordăchescu)

Si unele aspecte de muncă pe care copiii urmează să le redea în lucrările lor pot fi anuntate cu ajutorul versurilor. De pildă :

„Omule ce stai pe schele,
Cu șorț lung și plin de var,
Cine ești, ce faci acolo ?
— Eu, băiete, sînt zidar.
Uite, piatră lîngă piatră
Cum așez în rînduri drepte.
Mînuiesc mistria-ntr-una.
Țara n-are timp s-aștepte".

(din *Zidarul* de M. Calmîc)

Copiii ascultă cu interes versurile, indentifică ușor personajele și, impresionați de prezentarea lor, trec cu plăcere la lucru.

Procedeul este indicat în special pentru grupa preșcolarilor de 5—6 ani.

În același scop — captarea atenției copiilor pentru o anumită activitate —, modelul după care ei vor desena sau modela poate constitui o surpriză. Acesta poate fi descoperit în fața copiilor, adus dintr-o altă încăpere sau scos dintr-o cutie ambalată, sugerîndu-le că a fost trimis prin poștă de la o grădiniță sau o altă instituție școlară. Modalitățile respective de prezentare a temei și altele de acest gen sînt atrăgătoare și creează bună dispoziție, un climat prielnic desfășurării activității.

Preșcolarii mici, de 3—5 ani, se hotărăsc mai greu să-și părăsească jocul, se integrează anevoie în activitate, dau semne de neastîmpăr, declară că nu știu, că nu pot să modeleze, să deseneze sau să efectueze lucrarea dată — mai cu seamă la începutul anului școlar. Pentru a le trezi interesul de a trata o anumită temă și a le reține atenția în tot timpul activității, educatoarea trebuie să recurgă la diferite procedee. În general, ea trebuie să facă apel la

afectivitate. Dăm mai jos un exemplu de felul cum poate fi prezentată copiilor mici o temă în chip mai atrăgător, astfel încît să li se trezească interesul și să asigure participarea lor vie, activă, la lecție.

Activitatea a avut loc la grupa copiilor de 3—4 ani. Panoul pentru afișat lucrările reprezenta o fereastră. Pe ochiurile de geam ale ferestrei, în număr de șase, erau afișate desenele, iar pe prichiciul ei, modelajele. În partea de jos a ferestrei, de o parte și de alta, se aflau doi pitici care se uitau admirativ către lucrările copiilor. Unul dintre pitici le arăta și celălalt bătea din palme. În anunțarea temei, educatoarea a sugerat copiilor ideea să facă pentru pitici niște covrigi : „Piticilor le plac foarte mult covrigii. Vreți să le facem niște covrigi ? Eu am să vă dau planșetele și plastilina și am să vă învăț cum să-i modelați. Da ?" Copiii au primit bucuroși propunerea. Interesul a fost viu și s-a menținut în tot cursul activității, pentru că activitatea lor căpătase o finalitate.

Alteori, educatoarea aduce în clasă o păpușă nouă pe care o prezintă copiilor și le propune să modeleze sau să deseneze pentru ea un anumit obiect, în funcție de tema activității, de pildă, cornulețe, mingi etc. Un dialog cu păpușa face și mai plăcută, mai atractivă introducerea în tema propriu-zisă a activității. În același scop se poate folosi un ursuleț, un cățel sau un iepuraș jucărie.

Cînd copiii cîștigă experiență, se deprind să lucreze, sînt mai interesați, mai disciplinați la activități, nu mai este necesar să se recurgă la acest procedeu de joc.

*
* *

Îndrumările metodice date mai sus nu au aplicabilitate obligatorie. Educatoarea trebuie să aleagă metodele sau procedeele care în condițiile concrete existente în fiecare activitate la grupa la care lucrează dau un randament mai bun. De exemplu, pentru aceeași temă, la grupe paralele (de aceeași vîrstă) poate fi folosită la una din ele demonstrarea integrală, iar la alta numai demonstrarea parțială sau se poate renunța la demonstrare, în funcție de nivelul de dezvoltare atins de grupa respectivă. Această alegere poate fi făcută în orice moment al anului, ținîndu-se seama de complexitatea temei și de scopul urmărit în activitate. De exemplu, dacă la grupa respectivă s-a renunțat în general la demonstrare, dar o anumită temă o necesită, educatoarea nu va trebui să ocolească folosirea acestei metode.

De asemenea, ea va căuta să aplice în mod diferențiat la fiecare copil acele metode sau procedee care se potrivesc mai bine cu particularitățile copilului respectiv. De exemplu, dacă educatoarea nu folosește într-o activitate metoda demonstrației (deoarece nivelul de dezvoltare al grupei nu permite să se demonstreze modul de lucru al temei respective), dar 2—3 copii nu reușesc sau ea își dă seama că nu vor reuși să execute tema respectivă pentru că au lipsit mult timp sau sînt nou-veniți, atunci este bine ca acestora, în timp ce ceilalți copii execută tema, să li se demonstreze, pe o foaie de hîrtie separată, cum să lucreze (se poate demonstra fiecărui copil în parte sau la toți deodată, reunindu-i în acest scop la o măsuță).

La fel, dacă educatoarea nu lasă în fața copiilor nici un model, ea va putea totuși să dea unora din ei un model dacă acest lucru este absolut necesar (fie individual, fie grupîndu-i la o măsuță atunci cînd sînt 2—3 copii în aceeași situație).

În cazul în care se folosește demonstrarea, dar 1—2 copii nu au nevoie de aceasta deoarece au o mai mare îndemînare la desen sau modelaj, educatoarea va putea din cînd în cînd să pună pe cîte unul să demonstreze la tablă în fața copiilor modul de execuție a temei. Desigur că ea nu va face permanent apel la același copil, ci va căuta să antreneze pe rînd doi sau trei preșcolari, fără însă să abuzeze de acest „ajutor" dat de copii.

D. Pregătirea activităților de desen și modelaj

1. Pregătirea copiilor pentru activitate

O bună desfășurare a activităților de desen și modelaj presupune pregătirea din timp a copiilor. Aceasta se poate face indirect, prin intermediul altor activități desfășurate în grădiniță, sau direct,

prin activități special organizate în acest scop. De exemplu, o activitate de modelaj sau o activitate de lucru manual poate pregăti una de desen.

Referindu-ne la primul aspect, pregătirea indirectă a activităților de desen și modelaj, specificăm că sînt de mare ajutor exercițiile ce se pot efectua în grădiniță cu diferite prilejuri în vederea antrenării mușchilor mici ai mîinii. Astfel, în cadrul activităților de educație fizică, se pot introduce mai des exerciții care cer mișcări sinergice executate cu mîinile, de exemplu, morișca, iar în activitățile alese, exerciții care cer întrebuințarea diferențiată a mîinilor, de pildă, jocurile cu text și cînt : „Cercul mare și frumos", „Mișcăm degețelele".

În activitățile de muzică pot fi executate, de asemenea, unele mișcări ale mîinilor, ale palmelor și ale degetelor — în special bătăile din palme și mișcările individualizate de degete. Exercițiile respective, recomandabile mai ales la grupele mici, contribuie la dezvoltarea și coordonarea mișcărilor fine ale degetelor.

Cunoașterea, analizarea prealabilă a obiectului, a ființei sau a fenomenului a cărui imagine o vor desena sau modela constituie un alt aspect al pregătirii copiilor pentru activitățile de modelaj sau desen. Această cunoaștere trebuie să se bazeze pe analiza tuturor părților componente și a însușirilor ce urmează a fi redate în tema activității. Ea poate avea loc fie în cadrul activității obligatorii de observare, cînd este vorba de anumite fructe, păsări, animale etc. prevăzute în planul trimestrial al grupei, fie în etapa jocurilor și activităților alese, cînd este vorba de obiecte de mai mică importanță, de exemplu : bile, mingi, bețișoare, scară, gard, ghem, coșulețe etc., și care nu pot face obiectul unei activități obligatorii de observare. În acest caz, observarea obiectelor poate fi făcută fie cu toată grupa, eventual în cadrul unei plimbări sau al unui joc, fie cu grupuri mici de copii.

În procesul de cunoaștere a obiectului, educatoarea trebuie să asigure, pe cît este posibil, și percepția lui haptică. În general, preșcolarii percep mai bine volumul în urma coordonării senzațiilor vizuale cu cele tactil-chinestezice. Spre deosebire de percepția efectuată pe cale vizuală, cea efectuată pe cale haptică are un caracter

mai analitic, ceea ce asigură o cunoaștere mai completă a obiectului, a părților sale componente și a însușirilor ce pot fi percepute pe cale tactil-chinestezică : formă, dimensiune, așezare. La grupa copiilor de 5—6 ani, percepția haptică a obiectului nu mai este atît de necesară, deoarece experiența senzorială a copiilor le îngăduie să-și reprezinte volumul doar pe cale vizuală. Desigur obiectele a căror imagine va fi redată în activitățile de desen și modelaj vor fi alese de către educatoare tot dintre obiectele și ființele cunoscute de copii. Mai cu seamă la grupele de 3—4 și 4—5 ani, cunoașterea amănunțită a formei obiectului, a părților sale componente și a așezării lor trebuie făcută în cadrul unor activități anterioare.

Este recomandabil ca observarea sistematică a modelului să fie făcută și în activitățile de desen sau modelaj, deoarece reprezentarea pe care și-au format-o anterior poate fi slabă și uneori denaturată.

Dacă desenul sau modelajul se execută după un model natural, este bine să nu se aleagă obiecte sau ființe pe care copiii le-au mai desenat sau pentru redarea cărora ei și-au format deja un „clișeu", deoarece în acest caz prezența modelului nu are alt rol decît acela de a reactualiza vechiul „clișeu".

În cazul în care tema prevede redarea unei scene dintr-o poveste, copiii trebuie să cunoască foarte bine povestea respectivă, spre a-și putea reprezenta scena pe care urmează să o realizeze.

Activitățile de modelaj și de desen în care tema dată este executată din memorie presupun, prin însăși natura lor, cunoașterea anterioară a obiectului, a ființei, a fenomenului sau a aspectului de viață care urmează să fie redat.

2. Pregătirea educatoarei

a. Studierea materialelor de specialitate și întocmirea planificării

Educatoarea trebuie să se pregătească pentru activitățile de desen și modelaj încă înainte de deschiderea anului școlar. În această etapă, educatoarea studiază programa pentru grădinițele

de copii, lucrări și reviste de specialitate — în vederea împrospătării și îmbogățirii cunoștințelor, a întocmirii cît mai judicioase a planului trimestrial al activităților și stabilirii necesarului de materiale didactice la grupa cu care lucrează.

Planul trimestrial al activităților de desen și modelaj presupune determinarea locului fiecărei teme în ansamblul tuturor activităților care se desfășoară în grădiniță și în strînsă legătură cu acestea. Pe lîngă faptul că tematica desenului și modelajului trebuie să fie corelată cu toate celelalte activități, este necesar să li se asigure și acestora o justă succesiune și gradare, plecîndu-se de la elementele simple — care pot fi mai ușor desenate sau modelate de către copii — și ajungîndu-se treptat la teme mai complexe. La grupa de 4—5 ani, desenul cu tema „Pomul înverzit" poate fi pregătit prin activitatea anterioară „Pomul desfrunzit".

Corelația între toate activitățile obligatorii este un principiu important și în învățămîntul preșcolar.

Astfel este necesar ca activitățile de observare să preceadă temele cu același subiect prevăzute în activitățile de desen sau de modelaj cu temă dată. Aceeași legătură se poate realiza și între activitățile de desen, de modelaj și cele manuale. Temele acestor trei categorii de activități trebuie astfel alese încît să se susțină reciproc, să se completeze între ele în ceea ce privește însușirea unor cunoștințe și priceperi cît mai variate și mai trainice. Uneori, mai ales la copiii mici, activitățile de desen pot relua temele realizate la modelaj, de exemplu, teme ca „Iepurașul" sau „Inelele", aceasta pentru a se asigura redarea cît mai completă și mai reușită a imaginilor unor obiecte sau ființe. În modelaj, copiii pot să-și corecteze mai ușor greșelile și în felul acesta își fixează mai bine și mai corect în minte raporturile proporționale și de orientare a părților componente ale unui întreg. În consecință, ei pot reflecta mai ușor și mai complet în modelaj imaginea respectivă. S-a constatat, de asemenea, că preșcolarii desenează mai ușor și mai corect o scenă dintr-un basm pe care mai întîi au redat-o în modelaj.

Redarea în desen a unei imagini mai complexe sau, mai bine zis, mai greu de realizat pentru copii poate fi pregătită și în cadrul unei activități de aplicație în care tema presupune asamblarea și

lipirea părților componente ale acelei imagini, de pildă, teme ca „Vaporul" sau „Camionul".

Educatoarea poate să planifice la desen, la modelaj și la aplicații teme similare apropiate ca gen, mai ales la copiii mici și, ori de cîte ori crede că acest lucru este necesar, și la grupa de 5—6 ani. Principial însă, temele trebuie să fie variate, să cuprindă cît mai multe aspecte de viață.

Întocmirea planului trimestrial înlesnește pregătirea din timp a activităților, a planurilor de lecții și a materialului necesar desfășurării lor.

b. Întocmirea planului de lecție

Organizarea și desfășurarea metodică a activităților presupune elaborarea planurilor de lecții în conformitate cu o serie de cerințe didactice generale, și anume :

— alegerea judicioasă a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor a căror formare va constitui obiectivul activității ;

— precizarea, formularea clară a scopului didactic potrivit etapei respective, nivelului de dezvoltare al copiilor și corespunzător conținutului activității ;

— stabilirea unei legături organice între sarcinile instructive (cunoștințele) și cele educative ale activității (formative : exersarea operațiilor gîndirii, a abilității manuale, dezvoltarea dragostei pentru muncă, educarea trăsăturilor pozitive de voință și de caracter și a sentimentelor) ;

— alegerea corespunzătoare a metodelor și procedeelor care vor fi folosite în activitate ; această alegere trebuie să se facă ținîndu-se seama de fiecare etapă a activității în parte, de scopul și sarcinile verigilor activității ;

— îmbinarea activității de conducere și îndrumare frontală cu munca individuală, deoarece, lucrînd cu întreaga grupă, educatoarea trebuie să aibă în vedere în același timp și activitatea fiecărui copil în parte, particularitățile lui individuale și să-i îndrume în consecință.

Planul de lecție trebuie să concretizeze scopul instructiv-educativ urmărit, structura activității, adică etapele ei de desfășurare : organizarea, desfășurarea și încheierea activității ; conținutul, metodele și procedeele de predare și materialul didactic care se va folosi în fiecare verigă a activității.

3. Pregătirea materialului

Pregătirea materialului este determinată de sarcinile concrete ale activității și de metodele și procedeele folosite de educatoare.

a. Modelul[1]

În activitățile de desen și modelaj, în special în cele cu temă dată și în care se prezintă model, acesta ocupă un loc important. În grădiniță se folosesc modele naturale (jucării, obiecte uzuale, fructe, flori) și construite, realizate de către educatoare : schițe, planșe, desen pe tablă, modelaje, machete.

Alegerea sau realizarea modelului trebuie să se facă ținînd seama de cerințele didactice, respectîndu-se particularitățile de vîrstă ale copiilor în ceea ce privește posibilitățile lor de înțelegere și posibilitățile lor grafico-plastice.

În cazul în care desenul sau modelajul se execută după natură, modelul trebuie astfel ales încît imaginea lui să poată fi ușor redată de către copii.

[1] Menționăm că interpretarea restrînsă dată de unele educatoare noțiunii de „model" numai ca „planșă desenată de educatoare, expusă în tot timpul activității în fața copiilor„ este eronată. O astfel de planșă nu reprezintă decît una din formele sub care se poate prezenta un model în fața copiilor. Acesta mai poate fi : o schiță desenată pe tablă, planșe demonstrative (de exemplu, cuprinzînd scene din povești), modelaje, machete, diferite obiecte, plante naturale, jucării etc. Cu alte cuvinte, prin model se înțelege absolut tot ce se expune în fața copiilor în cursul unei activități, pentru a le arăta ce și cum să deseneze sau să modeleze, indiferent dacă sînt sau nu lăsate în fața copiilor în tot timpul activității.

Cînd modelul este realizat de educatoare, el trebuie confecționat din materialul pe care îl vor folosi și copiii în activitatea obligatorie, cu excepția desenului, cînd poate fi desenat direct pe tablă (dacă nu se folosește metoda demonstrativă). Acest lucru îi ajută pe copii să înțeleagă mai bine cum trebuie lucrată imaginea unui obiect. Modelul nu trebuie să fie mai complicat decît ceea ce va cere copilului să realizeze. Un model corect reflectă toate aspectele pe care urmărim să le redea copiii în lucrările lor. Modelul nu trebuie să depășească posibilitățile de realizare ale copiilor ; conturul se cere simplificat și unele amănunte neesențiale trebuie omise. În felul acesta este posibilă realizarea corectă a temei de către copii și se evită situația în care ei s-ar simți demobilizați, nereușind să efectueze tema propusă de educatoare. Lucrările copiilor fiind apreciate în comparație cu modelul, cerințele pedagogice arătate trebuie întotdeauna respectate.

Atunci cînd modelul nu este un obiect natural, el trebuie să reflecte caracteristicile obiectului pe care îl reprezintă. Din model trebuie să se desprindă forma, culoarea, părțile componente vizibile ale obiectului, așezarea lor, raporturile dimensionale dintre părțile componente ale întregului sau dintre elementele temei. În cazul în care modelul este un desen, o ilustrație sau un tablou, el trebuie să îndeplinească anumite condiții, și anume : trebuie să fie clar, cu contururi precise, să nu reprezinte obiecte sau ființe văzute din semiprofil, nici racursiuri. Elementele respective să nu se suprapună în așa fel încît să fie acoperite porțiuni mari ale vreuneia din ele. Desenul trebuie să fie veridic, imaginile bine conturate, așezate pe un fond simplu, care să le scoată în evidență, să fie colorate în tentă plată sau ușor nuanțată, dar fără jocuri de clar-obscur, care depășesc posibilitățile de înțelegere ale preșcolarilor.

Modelul trebuie să fie suficient de mare, pentru a putea fi văzut de către toți copiii. Așa cum am spus mai sus, cînd educatoarea pregătește un model pentru desen, ea îl va putea desena direct pe tablă, dacă nu are nevoie de aceasta pentru demonstrare. Dacă tabla îi va fi necesară pentru demonstrare, atunci ea va desena modelul pe o foaie de hîrtie mai mare, astfel încît să poată fi văzut de către toți copiii.

În cazuri mai rare, la unele activități de modelaj cînd sînt mulți copii în grupă, iar modelul, prin natura lui, nu este suficient de mare ca să poată fi văzut de către întreaga grupă, el poate fi confecționat în mai multe exemplare, care se împart copiilor la mese.

Modelele plane, bidimensionale se folosesc în activitățile de desen. Probleme grele pentru copii, ca : transpunerea volumului în plan, respectarea raporturilor dimensionale și de orientare dintre elementele temei devin accesibile preșcolarilor prin prezentarea unui model corect. Educatoarea va putea prezenta modele plane și în activități de modelaj, cînd este vorba de imaginile unor lucrări și ființe care au fost modelate anterior. În special ilustrația poate fi întrebuințată ca model în activitățile de modelaj, cînd tema presupune redarea unor scene cu mai multe elemente, iar copiii trebuie să-și dea seama de amplasarea acestora și de raporturile dimensionale dintre ele, de exemplu scene cu copii, scene din povești. Ilustrația poate fi întrebuințată în locul machetei cînd copiii au de executat o lucrare colectivă. Cu ajutorul ei, fiecare copil își poate reprezenta scena în ansamblul ei, precum și obiectele sau ființele pe care le va modela el, în raport cu celelalte elemente ale temei.

Modelele în volum, tridimensionale, realizate de educatoare, sînt întrebuințate în activitățile de modelaj de la toate grupele. Ele pot fi modelaje sau machete.

Cunoscînd caracterul concret al gîndirii preșcolarului, educatoarea va prezenta desenele decorative ca ornamente ale unui obiect. În acest scop, educatoarea trebuie să pregătească modelul demonstrativ (imaginea obiectului), cu ornamentul respectiv de pe suprafața sa. Ea trebuie să pregătească și pentru fiecare copil imaginea obiectului de decorat, fie conturată pe o foaie de hîrtie, fie decupată din foaia de bloc sau de caiet de desen. În interiorul conturului vor trebui trase linii paralele ajutătoare, dacă modelul se înscrie între acestea. Cînd obiectul are o culoare de fond, este bine ca aceasta să fie dată de către educatoare cu acuarele sau creioane colorate, pe materialul distribuit copiilor, așa cum se prezintă modelul în programă, lăsîndu-se albe numai spațiile unde vor desena

copiii. În felul acesta, ei vor plasa corect modelul decorativ în spațiul rezervat ornamentării.

Pentru a pregăti pe copii cu acest fel de desen, din colecția de materiale existente în fiecare grădiniță nu trebuie să lipsească diverse exponate privind arta populară ; păpuși îmbrăcate în costume naționale din diferite regiuni ale țării, prosoape, țesături, albume de cusături și vase ornamentale. Aceste materiale familiarizează treptat copiii cu elemente de desen decorativ. Acolo unde nu există aceste posibilități, educatoarele pot organiza vizite la diferite magazine de artizanat, unde copiii vor vedea obiecte de artă cu o gamă variată de motive și culori.

b. Material de distribuit

Materialul care se distribuie copiilor în activitățile de desen și de modelaj trebuie să fie de bună calitate. Un material necorespunzător din punct de vedere calitativ provoacă mari greutăți în atingerea scopului activității. Materialul trebuie să fie în cantitate suficientă, în raport cu numărul copiilor și cu necesitatea demonstrării. De asemenea, trebuie să existe și o anumită rezervă de material, pentru a face față cerințelor neprevăzute ale activității. Este bine ca educatoarea să aibă rezerve de plastilină pentru copiii care termină de executat tema propusă și doresc fie să-i adauge unele amănunte suplimentare, fie să modeleze altceva. Ea trebuie să aibă și rezerve de hîrtie pentru cazul în care unii dintre copii efectuează mai repede tema și manifestă dorința de a desena în continuare. Tot la activitățile de desen este bine să aibă o cantitate disponibilă de creioane ascuțite, cu care să poată înlocui pe cele ale căror vîrfuri se rup în cursul activității.

1) **Desen.** Pentru desen, educatoarea va avea grijă să aibă o tablă de bună calitate și suficient de mare, cretă albă și colorată necesară demonstrării sau desenării modelului, precum și material auxiliar, ca : burete pentru ștersul tablei, pînză pentru afișarea lucrărilor etc., lucruri aparent fără importanță, dar hotărîtoare pentru reușita activității de desen. De asemenea, trebuie să pregă-

tească creioane negre și colorate bine ascuțite. Pentru grupele de 3—4 și 4—5 ani și chiar pentru cea de 5—6 ani, în prima jumătate a anului, este bine să se dea copiilor numai creioanele colorate necesare executării temei. La grupa de 5—6 ani se poate da copiilor trusa individuală cu creioane colorate, ei avînd libertatea să-și aleagă culorile în funcție de tema activității.

Pentru activitățile de desen cu pensula se vor pregăti pensule și acuarele, vase pentru apă, hîrtie pe care se încearcă culorile, șervețele de hîrtie, cîrpe sau bucăți de sugativă pentru șters pensulele. Se va avea grijă ca pensulele să fie cel puțin de două grosimi. Cele mai bune pensule sînt acelea făcute din păr de veveriță, pentru că sînt foarte maleabile. Pentru desenul cu pensula pot fi întrebuințate cu succes acuarelele „Fondul plastic", în recipiente speciale. În lipsa acestora se pot da copiilor culori preparate din tempera sau guașă, în sticluțe ținute închise. În acest caz va trebui să se pregătească pentru fiecare grup de 2 pînă la 4 copii o cutie care conține sticluțe cu culori gata preparate. Culorile astfel preparate prezintă dezavantajul că împiedică formarea deprinderii de a înmuia culoarea și de a doza apa pe pensulă ; de aceea, educatoarea le va folosi numai în primele activități de pictură sau desen cu pensula.

Pentru desen este necesar să se pregătească hîrtie albă și colorată. În activitățile de desen se întrebuințează de obicei foi volante, deoarece manipularea lor s-a dovedit a fi mai ușoară. După activitate, desenele copiilor se păstrează în plicuri individuale, iar cele mai reușite se expun un anumit timp pe un panou. Ele sînt așezate apoi în albume, la expoziții, sau sînt folosite în cadrul schimbului de experiență dintre grădinițe. La sfîrșitul anului școlar sînt date copiilor acasă.

Dacă educatoarea urmărește anumite probleme metodice, poate folosi foi volante pentru a putea grupa și păstra lucrările copiilor în funcție de problema urmărită.

La grupa de 5—6 ani, spre sfîrșitul anului, pentru a obișnui copiii să folosească și să păstreze caietele, deprindere necesară viitorului școlar, se pot utiliza în activitățile obligatorii caietele individuale de desen. La sfîrșitul activității, caietele de desen, deschise

la pagina respectivă, se expun în vitrină sau pe niște suporturi speciale. Ruperea și lipirea pe panouri a foilor ce se expun este un exemplu negativ pentru copii. Ei trebuie deprinși să-și îngrijească și să-și păstreze caietele. Menționăm, de asemenea, că la desenul cu pensula este mai indicat să se folosească foi volante.

Hîrtia care se dă copiilor de la grupele mici de 3—5 ani va fi aproximativ de un sfert de coală simplă, iar la grupele de 5—6 ani, de o jumătate de coală, adică o foaie de desen. Se recomandă ca la grupele de 3—5 ani să se dea copiilor în activitățile lor de desen o foaie mai mică de hîrtie, pentru că ei se orientează mai greu în pagină și de aceea, atunci cînd au la îndemînă un spațiu de desen mult prea mare, realizează imagini cu totul disproporționate. La aceasta se mai adaugă și faptul că în general lucrările copiilor mici cuprind una, două, cel mult trei imagini — deci ei nu au nevoie de un spațiu prea mare în care să deseneze tema. Pentru desenul cu creioane se folosește hîrtia de desen. Pentru acuarelă este recomandabilă hîrtia granulată, deoarece porii acestei hîrtii absorb o parte din apă și conturul imaginii nu se denaturează, mai cu seamă în cazul în care culorile se suprapun. La copiii de 5—6 ani, pe foile de hîrtie sau pe filele de caiet se pot trage chenare, pentru ca desenul să aibă un aspect mai îngrijit.

2) **Modelaj.** Pentru modelaj pot fi întrebuințate diferite materiale și anume : lutul, argila și plastilina. Aceste materiale trebuie pregătite în mod special înainte de activitate.

Lutul. Unul dintre materialele care se întrebuințează cu succes în modelaj este lutul de olărit. Acesta se poate procura fie sub formă de praf, fie sub formă de plăci. În acest ultim caz, este nevoie ca plăcile să fie pisate cît mai mărunt. Pentru a putea servi ca lut de modelaj, el trebuie să fie pregătit de către educatoare în felul următor :

Se pune praful de lut într-o căldare și se toarnă peste el atîta apă cît poate să absoarbă. Se lasă astfel un timp, iar apoi se frămîntă foarte bine pe o planșetă de lemn, pînă se obține o pastă care nu se mai lipește de mînă. Pasta trebuie să fie mai tare, dar elastică, întocmai ca aluatul pentru turtă dulce. De asemenea, trebuie să fie și foarte omogenă, deoarece atunci cînd rămîn particule tari,

ele se rup și fărîmițează modelajul. Este indicat ca, acolo unde există posibilitatea, obiectele modelate din lut să fie arse în cuptoare speciale, pentru a deveni mai rezistente. În acest caz, la obiectele de lut simplu — fără șamotă — trebuie să se aibă grijă să nu rămînă în lut băşici de aer, deoarece în timpul arderii, din cauza căldurii, prin dilatarea aerului, modelajul se poate sparge. Pentru a înlătura acest neajuns, lutul trebuie supus înainte de modelare unei alte serii de operații. Astfel, după ce a obținut pasta de lut, educatoarea trebuie să taie cu o sfoară felii din această pastă și să bată pe planșetă fiecare felie, pînă ce socotește că s-a eliminat tot aerul. După aceea, trebuie să facă o sferă din felia respectivă, pe care o taie cu o sfoară. Dacă pe tăietură nu apar deloc găurele, înseamnă că nu mai sînt băşici de aer. În caz contrar, se repetă operația pînă la eliminarea completă a aerului. Educatoarea este scutită de această prelucrare suplimentară dacă amestecă de la început în lut praf de șamotă. Acesta dă lutului o anumită porozitate, care permite aerului să iasă în timpul arderii, fără a sparge modelajul.

După ce lutul a fost pregătit, se păstrează pînă la întrebuințare în bucăți sferice sau în turtițe, învelite în cîrpe ude și puse în vase cu capac. Toate aceste pregătiri pot fi făcute în cadrul activităților la liberă alegere, în prezența copiilor, educatoarea arătîndu-le și explicîndu-le procesul de preparare. Copiii pot lua parte la prepararea lutului, turnînd apă și ajutînd la frămîntarea sau la învelirea lui în cîrpe.

Argila. Un material asemănător lutului este argila. Ca și acesta, ea trebuie pregătită înainte de activitățile de modelaj. Argila se prepară, ca și lutul, prin pisare, umezire și frămîntare. O dată pregătită, se păstrează la fel ca și lutul, dar trebuie să fie mai umedă. Chiar în timpul modelării, ea trebuie mereu udată. Argila nu permite prelucrări de detaliu, așa cum permite lutul. Asamblarea părților componente este mai dificilă, deoarece aderarea acestora se face mai greu și nu are durabilitate. De aceea, argila se întrebuințează pentru modelat forme mari sau teme cu caracter schematic. Tehnicile de lucru cele mai adecvate acestui material sînt cele

prin apăsare și netezire. Chiar și lipirea diferitelor părți se face tot prin netezire.

În timpul modelării din lut sau din argilă se produce multă murdărie. De aceea, este preferabil ca activitățile în care se folosesc astfel de materiale să se țină în curte. Dacă, din cauza timpului nefavorabil, ele trebuie ținute în sala de grupă, educatoarea trebuie să ia măsuri speciale pentru a se păstra curățenia.

În cazul întrebuințării lutului sau argilei, pregătirea materialului necesar fiecărui copil și distribuirea pe planșete sau în coșulețe se fac cu cîteva minute înainte de începerea activității, pentru ca aceste materiale să fie foarte umede în timpul lucrului.

Plastilina. Aceasta este cel mai frecvent folosită în modelaj deoarece, păstrîndu-și un timp mai îndelungat plasticitatea, se pretează la modelarea lucrărilor mărunte și a detaliilor mici și permite să se lucreze mai curat. Totuși și plastilina își pierde uneori maleabilitatea la frig. În acest caz, educatoarea va așeza plastilina întărită lîngă o sursă de căldură, sobă sau calorifer, apoi o va frămînta, o va face cocoloașe și numai după aceea o va împărți copiilor.

La grupele mai mici, dată fiind experiența restrînsă a preșcolarilor de 3—5 ani, este bine să se pregătească pentru fiecare copil atîtea cocoloașe de plastilină cîte exemplare de același fel va trebui să execute acesta. Atunci cînd imaginea trebuie redată din mai multe părți componente, educatoarea va pregăti pentru fiecare copil atîtea bucăți de plastilină cîte părți componente are întregul respectiv. Pentru a obișnui pe copii să respecte proporția, fiecare bucată de plastilină va avea mărimea corespunzătoare părții ce va trebui modelată. Spre sfîrșitul anului, la grupele de 3—4 și 4—5 ani, precum și în tot cursul anului la grupa copiilor de 5—6 ani, copiii pot fi lăsați să-și împartă singuri plastilina, sau cel puțin o parte din ea.

La grupa de 3—4 ani, copiii pot fi învățați să împartă plastilina în 2 bucăți la fel de mari sau de mărimi inegale, în funcție de cerințele temei.

La grupa de 4—5 ani, la temele „Păpușa doarme" sau „Păpușa șezînd", se pot da copiilor patru bucăți de plastilină de mărimi dife-

rite. Din partea cea mică va fi modelat capul, din cea mai mare trunchiul, iar pe fiecare din celelalte două copiii le vor împărți în cîte două părți egale, pentru a modela membrele.

La grupa de 5—6 ani, la tema „Iepurașul", educatoarea poate pregăti trei bucăți de plastilină la fel de mari. Copiii urmează să împartă prima bucată în două părți egale, una pentru cap și a doua pentru urechi. Pe a doua, la rîndul ei, o vor împărți în două. Din a doua bucată vor rupe o parte mică pentru codiță, iar din rest vor modela trunchiul și, în sfîrșit, a treia bucată va trebui împărțită în două părți inegale. Pe cea mică o vor rupe în două și vor modela picioarele din față, iar pe cea mare o vor împărți tot în două bucăți egale și vor modela picioarele din spate. Copiii își reamintesc că iepurașul are picioarele din față mai scurte și pe cele din spate mai lungi.

Cînd modelajul trebuie executat cu mai multe culori, educatoarea va pregăti într-un coșuleț pentru fiecare copil cîte o bucățică de plastilină din fiecare culoare ce urmează să fie întrebuințată.

La activitățile cu teme alese, educatoarea va pregăti pentru copiii de 3—4 ani o bucată de plastilină mai mică, pentru copiii de 4—5 ani cîte o bucată mai mare, iar celor de 5—6 ani le va da cutia individuală de plastilină.

La toate activitățile de modelaj, educatoarea va avea grijă să pregătească planșetele curate și potrivit de mari, precum și accesoriile și instrumentele necesare pentru realizarea temei propuse.

Pentru activitățile în care se va folosi demonstrația parțială, mai pot fi pregătite gata modelate părțile componente a căror modelare este cunoscută de copii și deci nu mai trebuie demonstrată, educatoarea arătînd numai modul în care urmează să fie îmbinate.

4. Pregătirea locului unde va fi ținută activitatea

Educatoarea trebuie să pregătească cu grijă locul unde se vor ține activitățile, astfel încît să fie asigurate condiții optime de desfășurare a acestora. Sala de grupă trebuie să fie bine aerisită și luminată ; mobilierul să fie suficient și în așa fel așezat încît copiii

să nu fie înghesuiți la măsuțe și să nu se deranjeze unul pe altul. În activitățile de desen, în general, copiii trebuie să primească lumina din stînga sau cel mult din față. Nu este admis să se așeze vreun copil cu spatele spre sursa de lumină. Așezarea măsuțelor în formă de clasă, pe trei-patru rînduri, s-a dovedit a corespunde cel mai bine acestei cerințe. Rîndurile de mese trebuie astfel orientate încît copiii să fie așezați cu partea stîngă spre sursa de lumină, putînd avea în același timp în fața lor modelul bine luminat. La activitățile de modelaj, copiii vor putea primi lumina fie din față, fie lateral, din oricare dintre cele două părți. Pentru aceste activități poate fi întrebuințată atît formația de clasă, cît și aceea de careu, iar în latura deschisă va fi expus modelul sau se va face demonstrarea.

La grupele copiilor de 3—4 și 4—5 ani, educatoarea așază mesele și scăunelele. Cu timpul însă, pe măsură ce copiii se vor obișnui cu formația necesară fiecărui fel de activitate, ea îi va putea antrena și pe ei în așezarea scăunelelor. La grupa de 5—6 ani, educatoarea va căuta chiar de la începutul anului, să antreneze copiii să o ajute la aranjarea mobilierului. Treptat, ea îi va deprinde să facă această muncă în mod organizat, astfel încît spre sfîrșitul anului să fie capabili să așeze singuri mobilierul pentru activitatea respectivă.

Pentru modelajul cu lut sau argilă este bine să se acopere cu o mușama toată masă ; după fiecare activitate de modelaj, mușamaua trebuie bine spălată. La grupa de 5—6 ani, acest lucru poate fi făcut de copiii de serviciu, în pauzele dintre activități. Participarea copiilor la pregătirea pentru activități are o mare importanță educativă, ei căpătînd în acest fel interes pentru lucru, obișnuindu-se în același timp să ajute pe cei mari în muncă și să se simtă răspunzători pentru sarcinile ce le-au fost încredințate.

Dacă activitatea se desfășoară în curte, educatoarea va avea grijă ca locul respectiv să fie așezat la umbră, să fie curat și stropit la timp, dar uscat.

Educatoarea trebuie să aibă pregătit din timp și modelul pe care îl va folosi în activitatea respectivă.

Modelul trebuie să fie în așa fel expus încît să fie văzut de către toți copiii, în tot timpul activității. Locul unde va fi așezat modelul trebuie ales cu grijă din timp. El trebuie să fie bine luminat, să nu aibă pete de lumină pe suprafața sa, ci lumina să se răspîndească pe cît posibil în mod uniform. Modelul va fi așezat numai în fața copiilor, și anume fie deasupra tablei, fie alături de ea.

E. Structura și conducerea activităților obligatorii de desen

Activitățile de desen au următoarea structură :

— organizarea activității, care cuprinde organizarea copiilor și distribuirea materialului ;

— desfășurarea activității, în care deosebim ca verigi mai importante : anunțarea temei activității, prezentarea modelului și analizarea acestuia ; demonstrarea sau explicarea lucrării pe care o vor efectua copiii ; executarea temei de către copii ;

— încheierea activității.

Vorbind de structura activităților de desen, trebuie să precizăm că în cuprinsul fiecărei verigi amintite apar unele diferențe de la o activitate la alta. Cele mai importante deosebiri sînt determinate, în special în domeniul organizatoric, de omogenitatea sau neomogenitatea grupei la care se predă. De aceea vom trata întîi structura și conducerea activităților ținute la grupe omogene și apoi a celor ținute la grupe combinate.

1. Activitățile obligatorii de desen la grupa omogenă

În cadrul activităților ce se țin la grupa omogenă, trebuie să se facă distincție între cele la care tema este dată de educatoare și cele în care tema este aleasă de către copii.

a. Structura și conducerea activităților de desen cu temă dată de educatoare

De la început trebuie să spunem că aceste activități pot fi la rîndul lor *cu model* sau *fără model* dat de educatoare.

La activitățile la care educatoarea prezintă model, acesta poate fi confecționat chiar de educatoare, fiind denumit pe scurt *modelul educatoarei,* sau poate fi ales din natură (un fruct, un obiect, o floare), el fiind denumit *model natural.*

Cele fără model pot fi activități în care desenul se execută fie *din memorie* (în acest caz, educatoarea cere copiilor să deseneze subiecte pe care ei le-au mai desenat, de obicei e vorba de repetare în vederea perfecționării unor clișee), fie activități de desen *din imaginație* (cînd educatoarea dă copiilor o temă la care nu le prezintă nici un model, deși nu au mai desenat-o).

În fiecare din aceste feluri de activități se întîlnește atît desenul tematic cît și natura statică și desenul decorativ.

În grădinițe, în desenul tematic se pornește de la redarea unei imagini (casă, gard, copac, ghiocel, copil etc.), ajungîndu-se, prin combinarea mai multor imagini, la redarea unor peisaje și apoi a unor scene, al căror subiect poate fi ales dintr-o poveste sau din viața cotidiană (casă sau copac, copilul sub copac, copilul în pădure etc.).

Desenul tematic nu se execută niciodată după natură, ci numai după model, din memorie sau din imaginație.

Natura statică este reprezentată în activitățile de desen prin alegerea unui subiect din mediul înconjurător. De obicei, la preșcolari acesta cuprinde o singură imagine, de pildă : o minge, o cărămidă, un cub, un cilindru sau un con, un fruct, o floare, o jucărie. Aceste desene sînt executate cu precădere după un model natural, dar pot fi realizate și după modelul educatoarei, și mult mai rar din memorie sau din imaginație.

Desenarea acestor obiecte după natură are o deosebită importanță, deoarece ajută pe copil să învețe cum să redea în plan imaginea unui obiect perceput în forma sa tridimensională, problemă,

pe care nu o are de rezolvat în cazul execuției desenului după modelul educatoarei.

Desenul decorativ are un foarte mare aport în educația estetică a copiilor. El îi obișnuiește cu combinarea formelor și aranjarea culorilor, în scopul realizării frumosului. La preșcolari, modelele propuse copiilor pentru executare sînt simple. Dacă la desenul tematic copiii trebuie să deseneze singuri imaginile cuprinse în temă, la desenul decorativ ei trebuie să ornamenteze o imagine a unui obiect : prosop, căni, farfurii etc.

Toate activitățile de desen cu temă dată de educatoare, indiferent de felul desenului executat, cuprind cele trei părți distincte despre care s-a amintit mai sus : organizarea activității, desfășurarea ei și încheierea. În cadrul fiecăreia dintre acestea apar unele deosebiri în funcție de felul desenului, de perioada anului școlar în care este ținută activitatea, de nivelul de dezvoltare atins de majoritatea copiilor din grupă, de greutatea temei și de modul cum va fi executat desenul — cu creionul sau cu pensula. (În cele ce urmează ne vom referi la desenele executate cu creioane. O mențiune specială va fi făcută totdeauna în legătură cu problemele speciale ridicate de folosirea în desen a pensulei.)

1) **Organizarea activității.** În momentul organizării activității educatoarea are în vedere, în primul rînd, așezarea copiilor la mese și unele măsuri care privesc ținuta și comportarea lor.

Organizarea copiilor. În activitățile de desen este recomandabil ca fiecare copil să aibă un loc fix la masă. După ce în pauza dintre activități mobilierul a fost așezat conform cerințelor activității ce se va ține, copiii intră în sala de grupă în rînd și fiecare își ocupă locul său în mod organizat și în liniște. Aceasta constituie un bun început al desfășurării activității.

Distribuirea materialului. Pentru a-i deprinde pe copii cu o comportare disciplinată în cadrul activității, este bine ca la grupele de 3—4 și 4—5 ani și la începutul anului, în primele activități de la grupa de 5—6 ani, copiii să se așeze la masă înainte de a se face distribuirea materialului. În cursul anului, în special la grupa de 5—6 ani, ei pot să se așeze la locurile lor după ce, în etapa de joc care precede activitatea obligatorie, materialul a fost distribuit la

măsuțe în dreptul locului fiecărui copil. Acest lucru poate fi făcut și la grupele mai mici spre sfîrșitul anului.

Formarea deprinderii de a nu folosi materialul așezat în fața lor înainte ca educatoarea să le permită acest lucru ajută la desfășurarea organizată a activității și la formarea capacității de a se stăpîni. Educatoarea va controla ținuta copiilor înainte de a se începe activitatea și le va reaminti foarte pe scurt felul cum trebuie să se comporte în activitate.

După cum am văzut, distribuirea materialului are loc înaintea intrării în sala de grupă sau după așezarea copiilor la măsuțe. Primul procedeu este recomandabil în special la grupa de 5—6 ani, precum și la grupele numeroase, la care distribuirea materialului în cadrul activității ar răpi prea mult timp.

În mod excepțional, la grupa de 3—4 ani, la primele activități pînă ce copiii se obișnuiesc cu ordinea și disciplina în activitate, educatoarea poate distribui unele materiale : creioane, pensule etc., chiar după demonstrare și exercițiile pregătitoare, deoarece materialul perceput vizual constituie la această vîrstă un stimul mai puternic decît stimulul verbal. De aceea, senzațiile provocate de el distrag atenția de la explicațiile educatoarei. Copiii doresc să înceapă cît mai repede să-l cerceteze și, de obicei, se joacă cu el înainte ca educatoarea să le fi permis începerea lucrului.

Treptat, în special la grupele de 4—5 și 5—6 ani, educatoarea poate să antreneze copiii la distribuirea materialului.

Dacă se folosesc foi de hîrtie, numele copilului nu se scrie pe foaie înaintea începerii activității, deoarece acest lucru ar împiedica distribuirea lor de către copiii de serviciu. Educatoarea poate nota numele copilului respectiv în timpul activității, trecînd pe la fiecare în parte. Atît pe foile volante cît și pe foaia de caiet pe care urmează să se deseneze se vor trece încă înainte de începerea activității : denumirea temei și data la care se ține activitatea.

La grupele de 3—4 și 4—5 ani, precum și la începutul anului, la grupa de 5—6 ani, este bine să se distribuie copiilor numai creioanele colorate sau culorile de acuarelă de care ei au nevoie în activitatea respectivă. La grupa de 5—6 ani, în a doua jumătate a anului, se poate da fiecărui copil întreaga trusă de culori. În acest

caz, pentru o distribuire mai rapidă a creioanelor, acestea pot fi ținute în punguțe sau cutii individuale, cu semne distinctive pentru fiecare copil. Acest semn se poate aplica și pe trusa de acuarele (pastile sau dizolvate în recipiente). Copiii memorează bine semnele individuale ale colegilor lor dacă acestea sînt simple (imagini de obiecte, animale, plante etc. cunoscute de copii), și cînd sînt de serviciu distribuie materialul fără dificultăți, orientîndu-se după aceste semne. Numele și semnul copilului trebuie să figureze de asemenea pe caietele copiilor și pe trusa cu acuarele.

Folosirea acuarelelor necesită însă unele precizări de ordin tehnic. Așa, de pildă, la pregătirea și distribuirea materialului, educatoarea trebuie să aibă grijă ca apa să fie dinainte turnată în vase speciale suficient de mari, pentru a nu necesita mereu schimbarea ei. Vasele trebuie să aibă o bază mare, ca să nu se răstoarne pe masă (pahare sau cești de tablă sau material plastic). Vasele cu apă trebuie să fie uscate pe dinafară, pentru a nu uda masa și hîrtia. Este recomandabil ca ele să fie aduse în clasă pe o tavă de către educatoare, care le va distribui după așezarea copiilor pe scăunele. În felul acesta se evită vărsarea apei în timpul așezării la masă. Tot pentru a nu se stropi masa de lucru a copilului, nu se recomandă turnarea apei în paharele așezate pe mese și nici umplerea lor mai mult de trei sferturi.

Pe lîngă hîrtie, pensule și acuarele, educatoarea trebuie să aibă grijă ca fiecare copil să primească cîte un șervețel de hîrtie sau o bucățică de cîrpă curată pentru șters pensula. Aceasta din urmă este cea mai potrivită, deoarece șervețelul după o utilizare mai lungă lasă scame pe pensulă și trebuie înlocuit chiar în timpul activității. Culorile vor fi pregătite și distribuite conform precizărilor din subcapitolul „Distribuirea materialelor".

2) **Desfășurarea activității.** Educatoarea are un rol activ în desfășurarea activităților de desen. Experiența a arătat că rezultate bune se obțin îndeosebi atunci cînd aceste activități sînt conduse metodic, sistematic, cînd intervenția educatoarei este directă și susținută. După cum îi învățăm pe copii să se exprime corect, să observe, să analizeze un obiect să, poarte o convorbire, să taie cu

foarfecele sau să coasă, tot așa este necesar să-i învățăm să mînuiască creionul, pensula, să le facem cunoscute unele tehnici simple în ceea ce privește redarea unor obiecte, ființe sau aspecte de viață, să le demonstrăm felul cum trebuie să lucreze.

Desfășurarea activităților de desen cu temă dată de educatoare cuprinde mai multe momente. Cele mai importante sînt : intuirea materialului, anunțarea temei, prezentarea modelului, analizarea modelului, demonstrarea modului de lucru și executarea temei de către copii. Cu excepția primului moment, care poate fi intercalat în mod variat, celelalte își păstrează întotdeauna succesiunea de mai sus. Sînt însă cazuri cînd unele din aceste momente pot lipsi așa cum vom vedea mai jos.

Intuirea materialului primit de către copii. Intuirea materialului se face ori de cîte ori se introduce un material nou, ca de pildă în activitățile în care pentru prima dată copiii vin în contact cu hîrtia, creionul, acuarela și pensula. Acest lucru se întîmplă, de obicei, în prima activitate de la începutul anului la grupa copiilor de 3—4 ani și în activitățile în care se introduce o culoare sau un alt material nou. În acest ultim caz, intuirea materialului se face la oricare grupă unde se ivește o astfel de situație ; de exemplu, pensula și acuarelele sau silueta decupată pe care va fi executat modelul decorativ sau contururile imaginilor ce vor fi ornamentate în cadrul desenului decorativ, atunci cînd în loc de siluete decupate se dau imaginile lor desenate pe o foaie de hîrtie. Identificarea acestora și precizarea locului unde va fi desenat modelul decorativ sînt absolut necesare.

De fiecare dată cînd se intuiește un material nou, educatoarea îl va arăta copiilor și-l va denumi, spunîndu-le la ce folosește și cum se manevrează. Ea poate cere apoi și copiilor să-l arate, atunci cînd ea îl denumește, sau să-l denumească, atunci cînd îl arată ea.

În ceea ce privește momentul în care trebuie să se facă intuirea materialelor distribuite copiilor, acesta depinde de specificul fiecărei activități în parte, de profilul părții ei introductive, de etapa la care se ține activitatea și de alți factori variabili. În general, intuirea materialelor are loc înainte de anunțarea temei, bunăoară, la grupele de 3—4 și 4—5 ani, cu ocazia primelor activități de desen,

cînd este nevoie să familiarizăm pe copii cu materialele pe care le vom folosi în activitate. Materialele pot fi intuite și după anunțarea temei, cînd sînt introduse pentru prima oară în activitatea copiilor (grupa de 3—4 ani).

Activitățile în care nu se introduc materiale noi nu cuprind acest moment. Această situație o întîlnim în majoritatea activităților de desen.

Anunțarea temei și prezentarea modelului. De obicei, aceste două momente sînt strîns legate între ele și se susțin reciproc. Uneori, prezentarea modelului poate să preceadă anunțarea temei, mai cu seamă atunci cînd se folosește procedeul surprizei. În general însă, după anunțarea temei sau odată cu aceasta, se prezintă și modelul.

Anunțarea temei poate fi folosită ca moment de stimulare, de suscitare a atenției și interesul copiilor pentru activitate. În acest sens se pot folosi cele mai variate procedee. La grupele de 3—4 și 4—5 ani, cele mai eficace s-au dovedit a fi procedeele care dau naștere unor stări afective pozitive, de pildă, folosirea unor elemente de joc sau a unei jucării. De exemplu, la activitatea în care copiii urmează să deseneze linii orizontale, educatoarea poate arăta copiilor sfoara cu care trag de obicei căruciorul și apoi să le propună să deseneze „sforicele pentru cărucioare".

La activitatea în care copiii trebuie să deseneze mingea, educatoarea le poate aduce o minge care să aibă aceeași culoare cu aceea pe care o vor desena ei. Ea face aprecieri asupra frumuseții mingii, precizînd forma și culoarea, și apoi arată copiilor cum să o deseneze.

Tot în momentul anunțării temei, putem reactualiza în mintea copiilor reprezentări care fac mai clară tema lecției.

De exemplu, într-o grădiniță, educatoarea cerînd copiilor să deseneze linii verticale, le-a amintit de jocul cu baloanele pe care îl organizase cu o zi înainte. Ea le-a spus : „Vă aduceți aminte că v-ați jucat ieri cu niște balonașe ? Fiecare din voi ținea balonul legat cu o sfoară, iar balonul se urca. Sfoara era dreaptă și cobora de la balon la mîna voastră. Azi, vom desena sforicelele de care erau prinse baloanele". Educatoarea pregătise în prealabil copiii pentru

această activitate, formîndu-le deprinderile de orientare „sus-jos", într-un joc cu baloanele. În timpul jocului, ea îndreptase atenția copiilor asupra poziției balonului și a sforii, iar în cadrul activității, a făcut apel la aceste reprezentări formate și legate de o trăire afectivă pozitivă.

La grupa de 5—6 ani se pot folosi în anunțarea temei procedeul surprizei și recitirea unor versuri, prezentarea unei ghicitori cît și a unui text literar etc. La această grupă, atît anunțarea temei cît și prezentarea modelului au un rol mobilizator destul de puternic. Atenția copiilor poate fi menținută fără să recurgem prea des la procedeele amintite mai sus, ele putînd fi folosite numai dacă tema nu pare a fi prea atrăgătoare, sau la începutul anului, cînd copiii nu participă cu prea multă plăcere la astfel de activități. Prezentarea modelului contribuie la crearea unei stări afective pozitive, prin frumusețea și coloritul său viu, prin frumusețea îmbinării formelor și a culorilor în desenele decorative și în cele care reprezintă scene din povești. La activitățile în care tema se execută după machetă, anunțarea și prezentarea modelului se face în același mod.

Confecționarea și prezentarea modelelor trebuie făcută cu multă grijă, ele avînd rolul de a orienta întreaga activitate a preșcolarilor în cadrul lecției respective. Pe baza intuirii modelului se formează în mintea copilului imaginea pe care el o va reda grafic sau plastic.

Un important rol în mobilizarea atenției copiilor îl are și tonul educatoarei (expresiv, viu, admirativ, șoptit etc.), în momentul anunțării temei și al prezentării modelului.

În activitățile cu temă dată de educatoare, bineînțeles că nu se prezintă model dacă executarea temei se face din memorie sau din imaginație. Deci de la aceste activități primul moment al desfășurării lor îl va constitui anunțarea temei, neînsoțită de prezentarea modelului. În cazul în care tema este aleasă dintr-o poveste, se fac unele precizări în legătură cu scena sau scenele ce vor fi desenate sau cu eroii povestirii.

Analizarea modelului. După anunțarea temei și prezentarea modelului, urmează analizarea acestuia. La grupa de 3—4 ani este necesar ca analiza să fie făcută de către educatoare, copiii neputînd efectua la această vîrstă o analiză completă și organizată.

Din aceleași motive, la grupa de 4—5 ani, la începutul anului, analiza este bine să fie făcută tot de către educatoare. Treptat, educatoarea va învăța copiii să analizeze modelul prezentat, dirijîndu-le spiritul de observație prin întrebări adecvate.

La grupa de 5—6 ani, încă de la începutul anului, educatoarea poate antrena copiii în analizarea modelului — firește, pe baza întrebărilor pe care ea le pune.

În timpul analizei se urmărește, în general, să se scoată în evidență toate părțile componente ale obiectului și toate însușirile ce urmează să se reflecte în desenul pe care-l vor executa copiii. Pentru a putea avea rezultate bune în acest sens, educatoarea trebuie să țină seama de felul cum efectuează copiii operațiile analitico-sintetice la diferite vîrste potrivit particularităților psihice ale vîrstei respective. Educatoarea va ține seama și de fenomenul mascării, care constă în faptul că unele însușiri ale obiectelor componente ale stimulului complex (formă, culoare sau cantitate) dau naștere la senzații mai puternice, care capătă rol dominant, se impun pe prim plan conștiinței copilului. Astfel, senzațiile mai slabe provocate de alți stimuli sînt împiedicate pe cale de inducție negativă să ajungă în conștiința copilului și să ia parte la întregirea imaginii pe care el și-o formează despre obiectul sau ființa respectivă. Urmele acestor senzații se păstrează numai sub formă latentă în psihicul său. În această situație se află, de pildă, senzațiile provocate de stimuli ca : dimensiunea, orientarea părților componente ale întregului etc., care în general pătrund mai greu în conștiința copiilor.

Analizînd modelul, educatoarea caută să scoată în evidență părțile componente și însușirile pe care copiii le disting mai greu (deoarece acestea sînt mascate de alte însușiri sau amănunte care îi impresionează mai puternic), dar care trebuie totuși să se reflecte în lucrările lor. Ea trebuie să opereze o demascare a acestora și o nivelare în felul de reflectare a însușirilor. Din această cauză, modelul nu trebuie să cuprindă amănunte de prisos, care ar putea îndepărta atenția copilului de la sarcina principală ce-i revine. De exemplu, știind că raporturile dimensionale și de orientare se reflectă mai greu în lucrările copiilor la tema „Tractorul", educatoarea va cere copiilor să precizeze care este mărimea roților în raport cu așezarea lor și care este relația dimensională dintre volan și roți. Cînd se analizează modelul unei teme cu mai multe elemente, educatoarea poate cere copiilor să precizeze elementele respective, rolul lor în raport cu scena reprezentată, amplasarea și raporturile lor dimensionale.

Modelul poate fi analizat pe bază de criterii simple sau pe bază de criterii complexe. Primul procedeu constă în analizarea tuturor părților componente ale obiectului, din punctul de vedere al unei anumite însușiri. De exemplu, se analizează forma tuturor părților componente, apoi numărul părților de același fel, culoarea, dimensiunea relativă și așezarea lor. Forma și dimensiunea pot să fie analizate deodată în cazurile în care copiii nu cunosc anumiți termeni. De exemplu, necunoscînd termenul de cilindru, ei pot afla că trunchiul copacului este lung și gros, mîinile păpușii seamănă cu două bețișoare lungi etc.

După analizarea, acolo unde este cazul, a culorii tuturor părților componente ale întregului, se trece la analizarea cantității părților de același fel : doi ochi, două urechi, un trunchi etc. Se analizează apoi raporturile dimensionale dintre părțile componente, după care se trece la precizarea așezării acestora unele față de altele și a așezării imaginii pe foaia de hîrtie.

Culoarea nu este necesar să fie analizată decît atunci cînd ea urmează să fie respectată în lucrarea copilului. Cînd într-un desen vor fi întrebuințate mai multe culori fără a se cere copiilor să le respecte, li se poate atrage atenția, de pildă, că se va colora treningul cu o culoare, iar căciulița și fularul cu alta, fără să se precizeze cu care culoare anume.

Dăm mai jos un exemplu de analiză efectuată pe bază de criterii simple în activitatea de desen de la grupa de 4—5 ani cu tema „Pomul desfrunzit". La această activitate se analizează, pe bază de model, mai întîi părțile componente : trunchi, crengi, crenguțe și însușirile acestora, care vor fi redate în desen, și anume : forma și dimensiunile (tulpina seamănă cu un stîlp lung și gros, crengile seamănă cu niște bețișoare scurte și subțiri). Se analizează apoi culoarea : trunchiul, crengile și crenguțele au culoarea maro. După aceea

se trece la criteriul numeric : copacul are un trunchi, multe crengi și multe crenguțe. Se analizează în continuare așezarea lor unele față de altele și față de foaia de hîrtie : trunchiul este așezat spre mijlocul hîrtiei și pornește din partea de jos ; crengile sînt așezate în partea de sus a trunchiului, unele drept în sus, altele aplecate, iar crenguțele sînt așezate pe crengi, de o parte și de alta, pe toată lungimea lor.

Este bine ca la grupele de 3—4 și 4—5 ani și chiar la grupa de 5—6 ani, la începutul anului, să se facă analiza pe baza criteriilor simple, pentru că ea corespunde posibilităților de înțelegere ale copiilor.

La grupa de 5—6 ani se poate folosi analiza pe bază de criterii complexe, care constă în analizarea sistematică a fiecărei părți componente, din punctul de vedere al tuturor însușirilor lor.

Putem lua ca exemplu activitatea cu aceeași temă : „Pomul desfrunzit", desfășurată la grupa de 5—6 ani. Analiza începe prin precizarea părților componente : trunchi, crengi, crenguțe, frunze. Apoi, fiecare parte este analizată din mai multe puncte de vedere, și anume : copacul are un trunchi (criteriul numeric), este înalt și gros (formă și dimensiune), are culoarea cafenie (culoare), este așezat în partea de jos a hîrtiei, la mijlocul ei (orientare). Se trece apoi la analiza crengilor : crengile sînt mai multe (criteriu numeric), seamănă cu niște bețe lungi și subțiri (formă și dimensiune), sînt așezate în partea de sus a trunchiului, unele drept în sus, altele aplecate într-o parte și în alta (orientare), și au culoarea cafenie (culoare). La fel se procedează și pentru crenguțe (și pentru frunze și flori cînd este cazul).

În analiza modelului, educatoarea va folosi numai cuvinte cunoscute de copii (ce vizează forma, dimensiunea, orientarea spațială și culoarea), pentru a înlesni înțelegerea deplină a celor discutate. Astfel, dacă pînă în momentul activității copiii nu au cunoscut denumirea unor însușiri, educatoarea va evita să întrebuințeze termenii respectivi și îi va înlocui, atunci cînd este posibil, cu alte determinative cunoscute de ei. De exemplu, copiilor de 3—4 ani le va spune „mare-mic" în loc de „lung-scurt", „rotund ca o minge"

în loc de „sferă", un „băț subțire sau gros" în loc de „cilindru" etc.

Cînd tema are mai multe elemente : casă, gard, copac etc. (situație întîlnită în special la grupele mai mari), este bine să se precizeze la început care sînt aceste elemente, raporturile dimensionale și de orientare, rolul pe care îl are fiecare element în scena respectivă. În acest caz, nu mai este necesar să se facă o analiză amănunțită a fiecărui element în parte ; educatoarea va atrage atenția copiilor să nu mai repete greșeala pe care eventual au făcut-o în temele anterioare. De exemplu, le va spune : „Aveți grijă să desenați florile așa cum sînt, micuțe de tot, mult mai mici decît copacul". Sau : „Luați seama să nu desenați mîinile mai lungi decît picioarele" etc.

La grupa mică, de 3—4 ani, analiza modelului nu trebuie să dureze mai mult de 2—3 minute. Durata ei poate crește treptat la celelalte grupe, dar nu trebuie să depășească 5—6 minute la grupa de 5—6 ani.

În activitățile de desen după machete sau după natură, analiza modelului se face ca și în activitățile în care tema se execută după modelul desenat de educatoare.

În cazul desenului decorativ, la analiza modelului se va preciza de la început denumirea obiectului a cărui imagine urmează să fie ornamentată, apoi părțile lui principale (dar numai cele necesare pentru a demonstra copiilor în ce spațiu vor desena elementele decorative). Se specifică apoi unde vor fi desenate acestea și se va trece la analiza modelului decorativ propriu-zis. Analiza trebuie făcută amănunțit, arătîndu-se motivele decorative care compun modelul (liniuțe, cerculețe etc.), culoare, raporturile lor dimensionale și cele de orientare.

La grupa de 5—6 ani se cere utilizarea unor principii de compunere a modelelor decorative, ca : repetiția simplă, simetria și alternanța elementelor decorative, precum și dispunerea lor în compoziții decorative, ca : fișe și chenar.

Experiența arată că însușirea acestor noțiuni și reguli este accesibilă copiilor preșcolari, cu condiția ca ele să fie predate într-o formă concretă, intuitivă (pe obiecte ornamentate).

Se înțelege că această verigă : *„analizarea modelului"* lipsește în activitățile în care nu se prezintă model. Totuși, în astfel de activități, cum sînt de pildă cele în care tema este executată din imaginație sau din memorie, se poate face o convorbire asupra subiectului care urmează să fie executat de către copii. Prin întrebările puse de educatoare, cunoștințele pe care ei le au sînt reactualizate. Așa se poate proceda atunci cînd tema reprezintă fie un aspect de muncă sau alte aspecte de viață socială, fie o scenă dintr-un basm. În acest caz, vor fi precizate : momentele semnificative, elementele temei, relațiile dimensionale, numerice și de orientare dintre elementele temei, orientarea acestor elemente față de foaia de desen.

Demonstrarea și explicarea temei. După prezentarea și analizarea modelului, urmează demonstrarea felului cum trebuie să fie lucrată tema respectivă de către copii în activitățile în care se folosește această metodă. În cazul desenului din imaginație nu se folosește demonstrarea decît în mod cu totul excepțional. În aceste activități, educatoarea poate demonstra doar unele elemente ale temei, și anume acelea la care ea socotește că unii copii ar putea întîmpina greutăți. De asemenea, demonstrarea nu se folosește în desenele din memorie. Chiar și la unele activități cu modelul dat, educatoarea poate renunța la demonstrare dacă socotește că acest lucru nu dăunează. În situația aceasta se află, de obicei, activitățile în care desenul se execută după natură.

În demonstrare, accentul cade pe latura tehnică a lucrării, adică pe felul cum se execută mișcarea, pe ordinea în care se execută operațiile și pe amplasarea elementelor temei.

Demonstrarea este întotdeauna însoțită de explicații. Educatoarea nu trebuie să se grăbească niciodată atunci cînd demonstrează copiilor felul cum poate fi desenată o imagine. Mișcările ei trebuie să fie lente, pentru a putea fi urmărite de către copii. Educatoarea trebuie să se oprească la fiecare etapă în procesul desenării, să arate și să sublinieze verbal rezultatul obținut. Astfel, copiii vor putea învăța care este succesiunea operațiilor ce trebuie efectuate pentru realizarea desenului. Explicațiile date trebuie să fie scurte, clare, să completeze, să precizeze și să ușureze procesul de înțelegere pe cale intuitivă a mișcărilor și operațiilor executate de către educatoare.

Demonstrarea poate fi făcută în mod integral sau parțial. În primul caz educatoarea demonstrează întreg procesul de desenare, deci prezintă toate operațiile necesare executării temei, în succesiunea lor. În al doilea caz, educatoarea demonstrează numai unele procedee tehnice sau unele operații, și anume pe acelea pe care copiii nu le cunosc sau pe care le execută mai greu (de exemplu, așezarea în pagină a unui desen după natură).

În desenul tematic, demonstrarea parțială poate fi folosită de educatoare ori de cîte ori socotește că o parte dintre elementele temei sînt cunoscute de către copii ; de asemenea, atunci cînd se consideră că ei și-au însușit deprinderile tehnice necesare și nu mai este cazul să se revină asupra lor.

Demonstrarea parțială trebuie întregită însă prin explicații, educatoarea făcînd apel la reprezentările și deprinderile pe care le au copiii în legătură cu tema respectivă.

Cînd tema cuprinde elemente bine cunoscute de copii, de pildă : case, copaci etc., pe care știu să le deseneze, nu mai sînt necesare prezentarea și analizarea prealabilă a modelului educatoarei. În acest caz, demonstrarea are în vedere amplasarea elementelor temei, relațiile dintre ele. Imaginea obținută prin demonstrare la tablă constituie modelul care va sta în fața copiilor în cursul activității. De exemplu, educatoarea anunță activitatea de desen : „peisaj de iarnă", apoi stabilește prin întrebările puse copiilor ce elemente va cuprinde această temă, precizînd totodată și așezarea lor (v. fig. 58). Demonstrează apoi la tablă executarea temei, desenînd cu atenție fiecare element în parte și explicînd copiilor cum trebuie să le amplaseze. Apoi, lasă desenul pe tablă ca model pînă la sfîrșitul activității.

Într-un stadiu mai avansat, desenul obținut poate fi șters după executarea lui de către educatoare.

La desenul decorativ se folosește mai des demonstrarea parțială, arătîndu-se pe tablă doar felul cum se construiește modelul, de unde să se înceapă desenul : de la mijloc, de la margine, de sus sau de jos ; ce trebuie desenat mai întîi ; liniile sau punctele. În

concluzie, prin diverse întrebări, educatoarea caută să obișnuiască pe copii să-și planifice acțiunile în vederea realizării temei, le dezvoltă judecata și priceperea de a se orienta într-un spațiu restrîns.

Sînt și cazuri în care educatoarea, după ce prezintă copiilor modelul și-l analizează, nu mai demonstrează. Acest lucru se întîmplă mai ales atunci cînd copiii au mai redat elementele cuprinse în temă, iar dispunerea lor în pagină nu ridică probleme speciale. De exemplu, atunci cînd este vorba de desenarea unor elemente simple, cum ar fi mingea, scara și altele asemănătoare, locul demonstrării îl ia explicația — sprijinită pe modelul prezentat copiilor.

În a doua jumătate a anului școlar, la grupa de 5—6 ani, se poate cere unui copil ca după demonstrare să repete ordinea în care trebuie executat desenul respectiv. Chiar și în cazul în care educatoarea nu demonstrează modul de realizare a temei, rezumîndu-se numai la a da explicațiile necesare, unul dintre copii poate repeta ordinea operațiilor care se cer efectuate în lucrare. La anumite teme, spre sfîrșitul anului, copilul poate enunța această ordine, fără ca ea să fi fost în prealabil expusă de către educatoare.

În general, în activitățile cu temă dată, metodele și procedeele intuitive, respectiv demonstrarea și prezentarea modelului educatoarei, sînt utilizate cu precădere la grupele copiilor de 3—4, și 4—5 ani. La preșcolarii de 5—6 ani, metodele și procedeele cu caracter verbal, cum sînt explicația și conversația, încep să ia treptat locul celor cu caracter intuitiv.

Deoarece *activitățile de desen cu pensula* cer unele precizări speciale, le dăm în continuare.

În primele activități în care se folosesc acuarelele și pensulele (materiale noi pentru copiii din grupa de 5—6 ani), după ce se face intuirea materialelor, educatoarea trebuie să demonstreze și să explice copiilor :

— cum să țină pensula — cu primele trei degete ale mîinii drepte, cu degetul mare și arătător sprijinit pe mijlociu din punctul unde se termină teaca de metal (vezi fig. 32) ;

— realizarea unei poziții corecte înclinate a pensulei în mînă ;

— mișcarea pensulei din direcția părului spre coada pensulei (în direcția inversă se răsfiră părul).

Educatoarea va învăța copiii :

— să apese normal și în aceeași direcție, lucrînd cît mai uniform, cînd colorează o suprafață nelimitată sau una în contur ;

— să apese mai tare pentru a realiza linii groase (vezi fig. 32, *a*) și mai puțin pentru a realiza linii mai subțiri (neîntrerupte) (vezi fig. 32, *b*) ;

— să atingă pensula ritmic pe foaia de hîrtie pentru obținerea petelor de culoare (vezi fig. 32, *c*) ;

— să folosească corect și cu grijă culorile, fără să le amestece între ele ;

— să spele pensula după folosirea fiecărei culori ;

— să dozeze apa de pe pensulă, ștergînd pensula de marginea recipientului sau pe marginea pastilei din care ia culoarea ;

— să folosească șervețelul sau cîrpa pentru șters pensula.

Copiii vor fi învățați să spele și să șteargă pensula înainte de a o înmuia în altă culoare.

Dacă este posibil, să se dea grupelor de cîte 2 copii cîte două recipiente cu apă : unul pentru spălat pensula, iar celălalt pentru înmuierea ei cînd se trece la altă culoare.

În acest fel se va evita înmuierea unei culori cu apă murdară, care i-ar altera puritatea și ar da combinații de culori nedorite. Se pot da copiilor stative cu sticluțe pentru fiecare culoare preparată de educatoare.

Copiii trebuie să știe, de asemenea, că nu este bine să pună prea multă apă pe hîrtie și să frece în același loc, deoarece hîrtia se scămoșează și se rupe.

La început, educatoarea poate lăsa copiii să tragă linii, apăsînd toată pensula pe hîrtie. Treptat, ea va urmări coordonarea mișcărilor fin diferențiate ale degetelor și va introduce deprinderi tehnice noi, de a picta cu vîrful pensulei : puncte, linii subțiri, groase, frînte sau șerpuite, obținînd astfel linii expresive prin dozarea apăsării pensulei pe hîrtie.

În activităţile de desen decorativ, copiii vor fi apoi învăţaţi să picteze frunze sau petale de flori, prin culcarea părului pensulei în întregime pe hîrtie, urmată de orientarea spre verticală faţă de hîrtie a cozii pensulei, fără a o mişca din loc. În acest fel se realizează o urmă ovală, asemănătoare unei frunze sau unei petale de floare. Bineînţeles că pentru a obţine acest efect, întreg părul pensulei trebuie să fie bine muiat în culoare densă. Procedeul este identic şi atunci cînd se lucrează cu tempera (fig. 32).

La grupa de 5—6 ani se introduc activităţi de pictură cu subiecte luate din mediul înconjurător, prin redarea imaginilor de animale, păsări, figuri umane şi elemente vegetale, realizate printr-o mînuire suplă a pensulei în diverse direcţii şi trasînd linii de grosimi variate.

La pictură, copiii vor folosi tehnici diferite, conturînd cu vîrful pensulei sau cu creionul negru imaginea lucrurilor sau fiinţelor şi apoi colorînd cu pensula interiorul conturului realizat.

Deşi activitatea de pictură are un anumit specific, ea nu se va abate de la respectarea cerinţelor generale pe care fiecare activitate de desen trebuie să le realizeze, şi anume :

— redarea formei ;

— respectarea culorii fiecărei părţi componente a obiectului sau fiinţei ;

— aşezarea elementelor în spaţiu ;

— respectarea numărului părţilor componente asemănătoare sau ale elementelor temei ;

— dimensiunea lor.

Demonstrarea nu trebuie nici acum să dureze mai mult de 1—3 minute la grupa de 3—4 ani şi 3—5 minute la grupa mare.

La grupa de 5—6 ani, educatoarea, după ce demonstrează şi explică, este bine ca să-i întrebe pe copii dacă nu au de cerut lămuriri suplimentare. Ea va răspunde numai la acele întrebări care au legătură cu tema respectivă, şi asta pentru a nu angaja o convorbire prea lungă.

Executarea temei de către copii. După ce tema a fost anunţată (modelul analizat şi demonstrarea efectuată, în cazul că acestea au

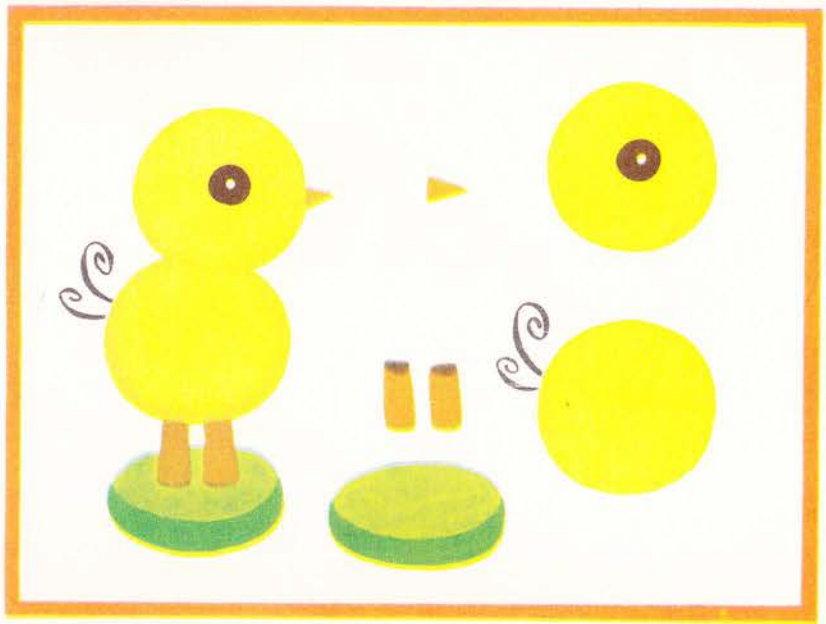

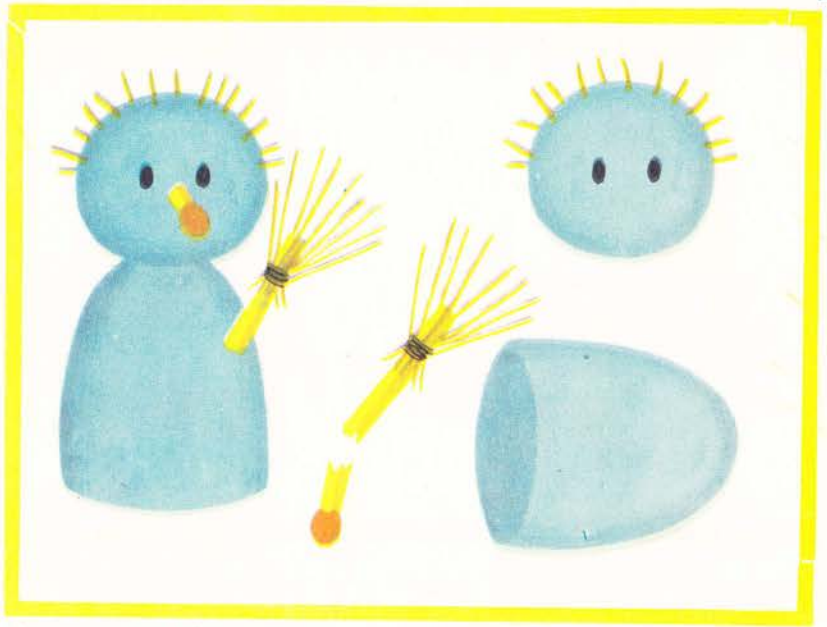

Fig. 52 — Modelaj — Pui şi om de zăpadă

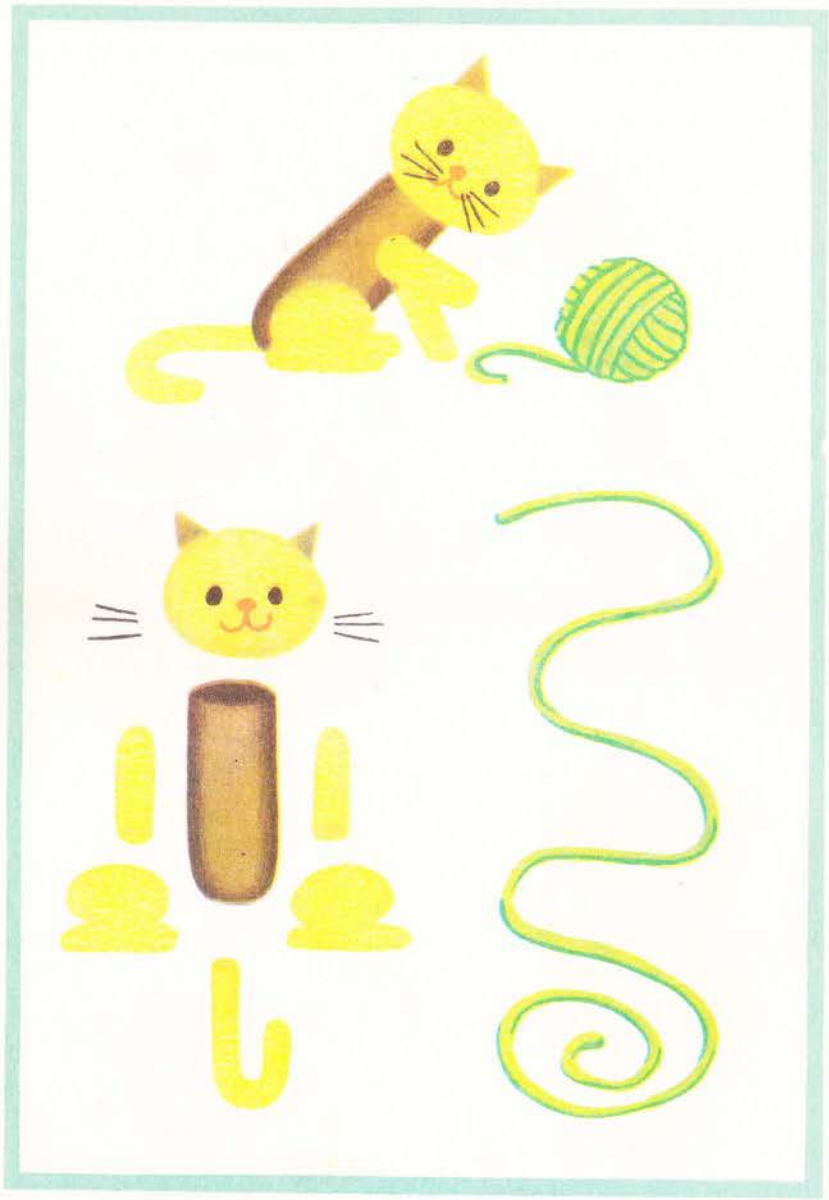

Fig. 53 — Modelaj — Pisică.

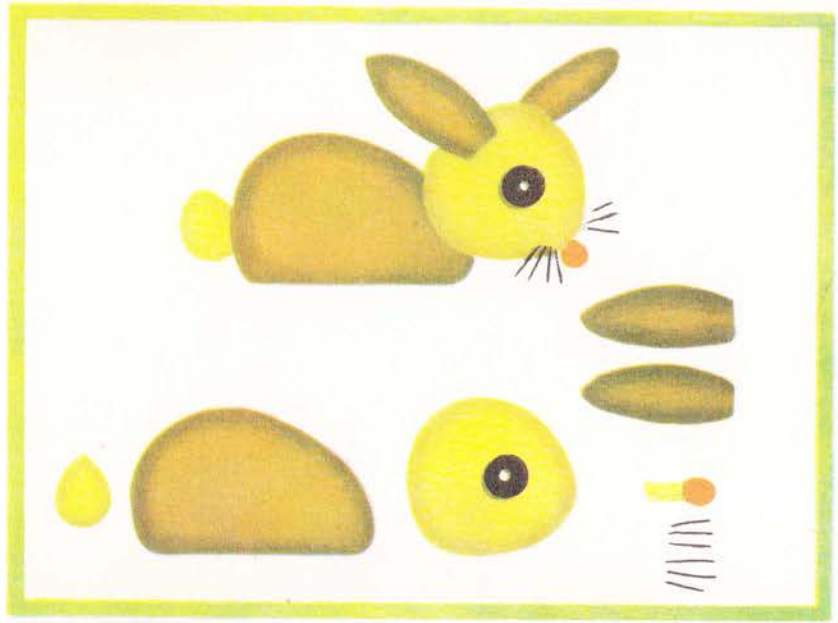

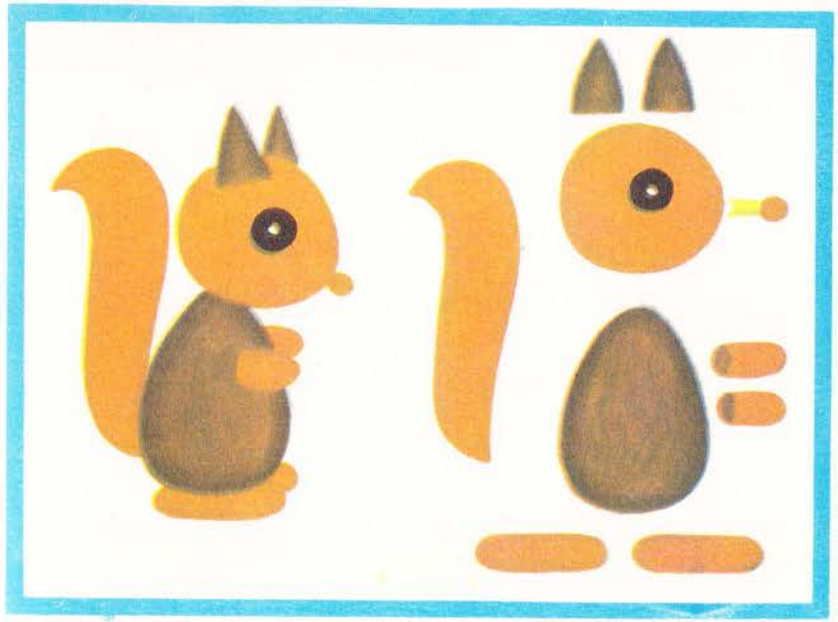

Fig. 54 — Modelaj — Iepuraș și veveriță

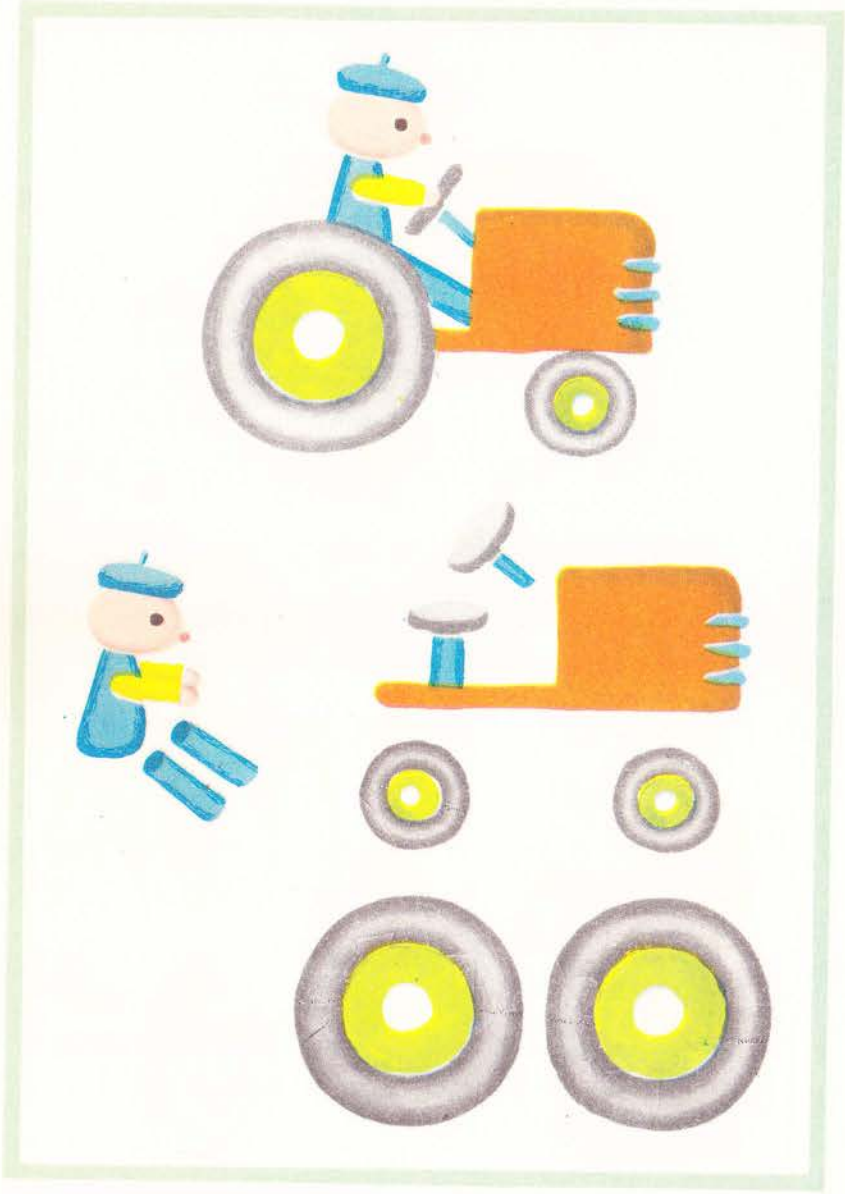

Fig. 55 — Modelaj — Tractorul

Fig. 56 — Modelaj — Băiatul în trening

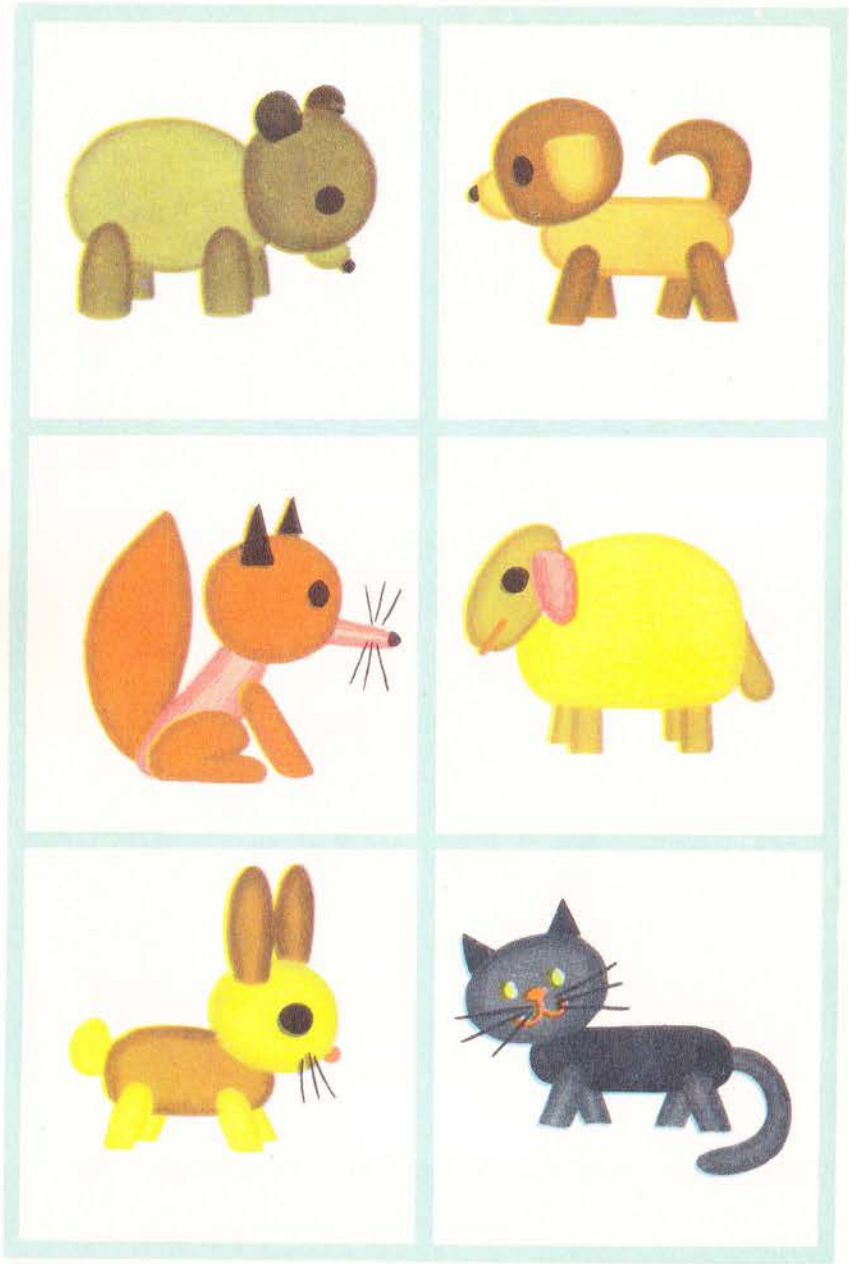

Fig. 57 — Modelaje diferite

Fig. 58 — Peisaj de iarnă

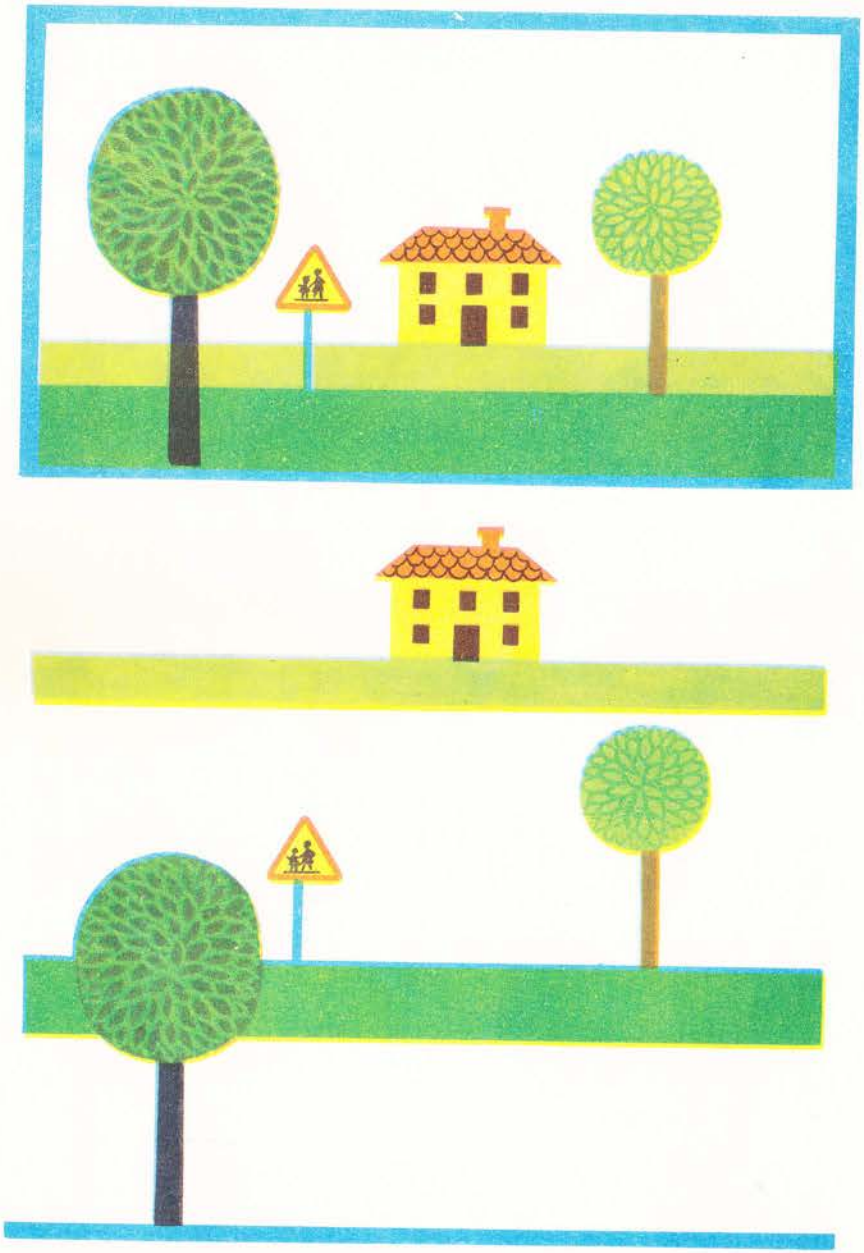

Fig. 59 — Peisaj

fost folosite în activitate), se trece la executarea de către copii a desenului. Este etapa cu cea mai mare durată și de cea mai mare importanță.

Anunțînd copiii că pot trece la lucru, educatoarea face, de obicei, ultimele precizări. Bunăoară dacă este vorba de un singur obiect : „Aveți grijă să nu desenați copacul la mijlocul foii de hîrtie. Trunchiul trebuie să fie lung și gros, iar crengile vor porni de la trunchi în sus și lateral". Sau : „Aveți grijă să nu murdăriți lucrarea". Recomandările trebuie să fie scurte, clare, să aibă în vedere datele esențiale de care trebuie să țină seama copiii. În timp ce ei execută tema, educatoarea îi urmărește îndeaproape, trecînd pe la masa fiecăruia.

O parte dintre copii, îndată ce s-a anunțat începerea activității, trec la lucru, se concentrează asupra temei.

Unii copii, mai ales cei nou veniți la grupă sau cei cu temperament flegmatic ori cu temperament melancolic, se decid mai greu să înceapă lucrul, privesc pe cei din jurul lor, pun o serie de întrebări în șoaptă ; manifestă unele nedumeriri. Educatoarea trebuie să-i urmărească îndeaproape și să-i încurajeze.

Sînt copii care privesc îndelung modelul prezentat, încearcă să lucreze, se opresc, îi urmăresc pe ceilalți și în sfîrșit se decid să înceapă lucrul.

Trecînd pe lîngă copii, observîndu-i cum lucrează, educatoarea este mereu solicitată de ei, mai cu seamă la începutul anului școlar. O parte dintre copii simt nevoia să li se confirme dacă au lucrat bine sau nu. Execută o operație, schițează o linie, apoi o întreabă pe educatoare : „Am lucrat bine ?" Alții cer lămuriri suplimentare sau declară că nu știu să realizeze un anumit lucru.

Educatoarea trebuie să creeze și să mențină în clasă o atmosferă calmă, liniștită, de lucru. Pentru a nu deranja întreaga grupă atunci cînd îi îndrumează pe cîte unii, este bine să vorbească cu fiecare încet, chiar în șoaptă. În felul acesta, copiii se deprind să păstreze și să respecte liniștea necesară, se consultă între ei în șoaptă, așteaptă ca educatoarea să se apropie de ei spre a o întreba tot în șoaptă ceea ce nu știu. Educatoarea trebuie să nu dea curs tuturor discuțiilor, să nu se grăbească să răspundă oricărei între-

bări, izvorîtă numai din dorința de a întreba, de a întrerupe lucrul ; în general, ea va urmări să deprindă copiii să fie atenți la explicațiile date și să lucreze fără să vorbească.

Îndrumarea dată de educatoare, ajutorul pe care ea îl acordă copilului în ceea ce privește efectuarea temei variază de la caz la caz — în funcție de particularitățile individuale ale fiecăruia. Cei timizi sau mai puțin îndemînatici trebuie să fie stimulați, chiar dacă rezultatele pe care le obțin sînt la început mai slabe. Educatoarea le poate explica din nou, cu mult tact, cum trebuie să lucreze. Ea trebuie să fie prudentă, în sensul de a nu ajunge să-i deprindă pe copiii respectivi să lucreze numai sub îndrumarea ei directă — frînîndu-le astfel, fără voie, inițiativa și independența în acțiuni, ci să-i învețe ca treptat ei să poată lucra în mod independent.

Și în munca individuală pot fi folosite procedee și metode cu caracter intuitiv. Educatoarea trebuie să dea o deosebită atenție muncii dusă cu fiecare copil în parte, în cadrul activității obligatorii. Pentru unii copii mici, de 3—4 ani, este nevoie adesea să se repete demonstrarea modului de lucru pe hîrtia lor și uneori chiar să li se poarte mîna, pentru a ajuta începerea formării unui stereotip motor corect. Desigur că după ce se procedează în felul acesta, se cere copilului să repete singur mișcarea, fără ajutor, și apoi să execute singur sarcina dată. Munca individuală se duce și cu copiii mai mari. Cu aceștia se poate discuta asupra greșelilor făcute. Dacă ei nu reușesc să-și corecteze singuri greșelile, chiar în urma indicațiilor de corectare date de educatoare, aceasta poate corecta desenul, apoi copilul trebuie să-l repete, ținînd seama de corecturile făcute și de îndrumările suplimentare date de educatoare. La fel se poate proceda și atunci cînd copilul nu ține seama de cele spuse de educatoare la începutul activității.

Copiii care solicită permanent sprijinul educatoarei, care pun tot felul de întrebări, care sînt agitați, trebuie îndrumați să se concentreze asupra lucrării și, de cîte ori se ivește prilejul, să fie lăudați în acest sens, de pildă : „Îmi place cum lucrează Ionel, spune educatoarea, profitînd de un moment în care copilul este

liniștit și lucrează cu atenție. Este atent, nu se uită la lucrările celorlalți copii, nu întreabă tot felul de lucruri, nu-și deranjează colegii...". O astfel de observație poate constitui un îndemn pentru cel vizat, un stimulent ce suscită dorința de a lucra mai bine, atît pentru el cît și pentru ceilalți copii care au asemenea manifestări. Totuși, educatoarea nu va abuza de astfel de intervenții, pentru a nu sustrage atenția copiilor de la lucru.

Educatoarea trebuie să urmărească cu aceeași grijă pe toți copiii din grupă, să le atragă atenția asupra eventualelor greșeli și să le dea indicațiile cuvenite.

În atenția educatoarei trebuie să stea și copiii ale căror posibilități întrec într-o măsură mai mică sau mai mare nivelul grupei, care vădesc inițiativă, fantezie. În general, acești copii termină foarte repede tema dată de către educatoare și încep să se plictisească. Se întîmplă uneori să manifeste lipsă de interes pentru tema respectivă, aceasta părîndu-li-se prea ușoară sau neatrăgătoare. S-a constatat din experiență că acestor copii este necesar să li se complice într-un fel sau altul tema, să li se permită să execute o lucrare suplimentară. Astfel, li se poate sugera să deseneze în loc de un copil, doi copii ; sînt îndemnați să deseneze mai multe flori,

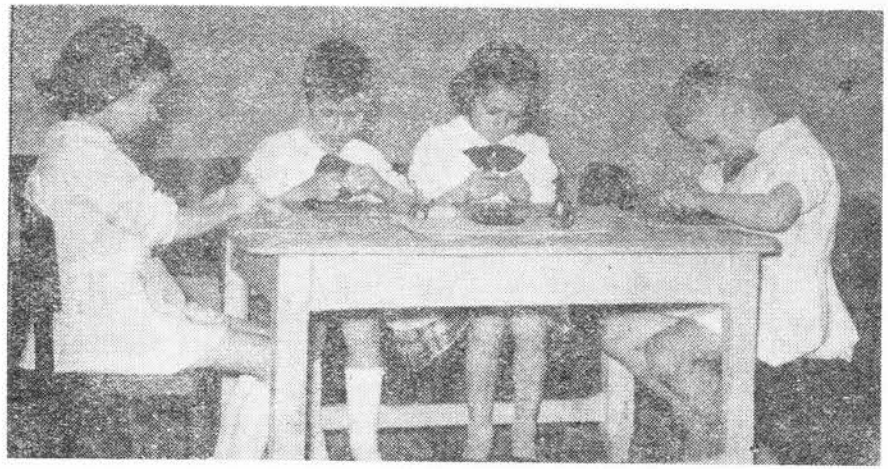

Fig. 60. Copiii modelează.

Fig. 61. Fetița modelează.

să adauge o serie de amănunte sau de elemente noi față de tema dată, dar care se încadrează în aceasta. Educatoarea poate să le dea chiar și o altă foaie de hîrtie. Această permisiune trebuie acordată numai dacă tema a fost bine executată, pentru a nu-l obișnui pe copil ca, în dorința de a putea executa ceea ce dorește, să se grăbească să termine lucrarea fără a se îngriji de calitatea execuției. Dacă din această cauză tema este efectuată neglijent, se poate cere copilului să o repete.

Se întîmplă uneori ca majoritatea copiilor să întîmpine dificultăți în realizarea temei sau să o efectueze cu greșeli. În această situație este necesar să se întrerupă activitatea și să se repete pentru întreaga grupă explicațiile care au fost date la început sau, după caz, numai o parte dintre ele. Firește, este bine să se evite pe cît posibil acest lucru, printr-o mai bună, mai judicioasă pregătire a activității. Sînt și cazuri în care educatoarea, observînd o anumită greșeală la mai mulți copii, atrage în acest sens atenția întregii grupe — fără să întrerupă însă activitatea. De pildă : „Nu apăsați atît de tare“ sau „Spălați bine pensula înainte de a începe să lucrați cu altă culoare“.

În activitățile care se desfășoară după natură, îndrumarea educatoarei trebuie să fie mai directă, mai susținută. Ea trebuie să arate fiecărui copil, ori de cîte ori este nevoie, că este necesar să urmărească continuu modelul și să-și corecteze greșelile. În observațiile făcute, educatoarea va trebui să-i ceară să observe și dacă el nu reușește să facă singur acest lucru, să-i arate care părți sînt mai puțin realizate, comparînd desenul cu modelul, și să indice cum pot fi ele îndreptate — bineînțeles în limitele posibilităților lui de înțelegere și de redare grafică. Intervenția educatoarei, îndrumarea ei susținută sînt cu atît mai necesare cu cît preșcolarii manifestă în activitățile de desen tendința de a lucra nu după model, ci după reprezentările mai vechi pe care le au despre obiectul respectiv. Aceste reprezentări mai vechi constituie urme adînci și puternice, care au o influență inhibitoare asupra percepției din timpul activității. De aceea, încă înainte de a se trece la executarea temei, educatoarea va sublinia necesitatea observării cu atenție a modelului în tot timpul lucrului, pentru ca preșcolarii să redea ceea ce văd și nu ceea ce știu despre obiectul respectiv.

La activitățile de desen din memorie și din imaginație, îndrumînd lucrările copiilor, educatoarea face apel la reprezentările acestora. De pildă, constatînd că un copil plasează greșit crengile de-a lungul trunchiului, ea îi cere să-și reamintească imaginea copacului, atrăgîndu-i apoi atenția asupra felului cum este dispusă coroana acestuia. De asemenea, de la caz la caz, poate da sugestii pentru o mai bună redare a subiectului.

Tema fiind obligatorie pentru copii, tendința preșcolarilor de a completa, de a adăuga la un desen elemente care îi interesează,

dar străine de subiect, sau care ar schimba chiar subiectul, impune educatoarei să insiste ca preşcolarul să se încadreze în tema dată. În limita timpului afectat activităţii, educatoarea poate să le permită să vină cu unele detalii şi chiar să lucreze în continuare pe altă foaie de hîrtie ceea ce doresc.

În tot cursul executării temei, la toate grupele, educatoarea trebuie să urmărească îndeaproape felul cum păstrează copiii ordinea şi să le atragă atenţia asupra acestui lucru atunci cînd este nevoie.

3) **Încheierea activităţii.** Încheierea oricăreia dintre activităţile de desen cuprinde, în general, trei momente : încetarea lucrului ; strîngerea materialului ; analiza şi aprecierea lucrărilor.

Încetarea lucrului. Pentru a-i deprinde pe copii cu ordinea şi încadrarea în timp, este bine ca educatoarea să-i anunţe chiar şi pe cei mici, cu cîteva minute înainte de terminarea activităţii, că trebuie să-şi încheie lucrările.

La grupa de 5—6 ani, educatoarea poate anunţa în prealabil copiii că se apropie sfîrşitul activităţii, prevenindu-i să-şi încheie lucrarea : „Terminaţi-vă lucrările. În curînd le vom strînge." După 2—3 minute, îi va anunţa din nou : „Gata, copii, strîngem lucrările". Educatoarea va trebui să păstreze aceeaşi durată de timp (2—3 min) între momentul cînd anunţă copiii să-şi termine lucrările şi strîngerea lor efectivă. Numai astfel aceste anunţuri capătă un rol de semnal pentru copii şi li se poate forma cu ajutorul lor deprinderea de a se încadra în timpul afectat activităţii şi de a încheia lucrul în mod disciplinat. Lucrările neterminate rămîn în starea în care se află. Dacă însă se observă că unii copii lasă în mod regulat lucrările neterminate, trebuie să se cerceteze cauza acestui lucru. Dacă se va constata că ei nu pot face faţă temei din cauze obiective, este necesar să se ducă muncă individuală cu ei în timpul activităţilor alese, pentru a-i ajuta să ajungă la nivelul atins de ceilalţi copii din grupă. Dacă se observă însă că neterminarea lucrării se datoreşte unor atitudini de nepăsare sau de încăpăţînare care ameninţă să devină trăsături negative de caracter, educatoarea va putea să ceară în mod hotărît acelui copil să-şi

termine desenul, reţinîndu-l să lucreze în timp ce ceilalţi copii pleacă să se joace.

Strîngerea materialului. La grupele copiilor de 3—4 şi 4—5 ani, strîngerea materialelor şi a lucrărilor este sarcina educatoarei, deoarece aceştia sînt încă prea neîndemînatici pentru a li se încredinţa o astfel de sarcină. Spre sfîrşitul anului, la grupa de 4—5 ani, copiii de serviciu pot avea sarcina de a strînge creioanele de la copiii de la care educatoarea a luat foile de hîrtie. La grupa de 5—6 ani materialul şi lucrările sînt scrise de către copiii de serviciu.

La activităţile de pictură, în încheierea activităţii copiii trebuie să fie obişnuiţi să spele şi să şteargă bine pensula, iar apoi să-i îndrepte părul. După strîngerea materialelor, este indicat ca educatoarea, împreună cu copiii de serviciu, să spele bine cîrpele, să le pună la uscat şi apoi să le strîngă pentru a le avea gata pregătite pentru activitatea următoare.

Educatoarea va expune desenele pe tablă, dacă aceasta n-a fost întrebuinţată în cursul activităţii, sau pe o pînză colorată prinsă pe două suporturi, aşezate lîngă model. În felul acesta, lucrările copiilor vor putea fi uşor comparate cu modelul.

În activităţile de desen cu pensula, aşezarea lucrărilor nu se poate face decît pe măsuţă, pentru că de obicei ele se usucă greu, iar dacă ar fi aşezate vertical, culoarea s-ar prelinge în jos. Pentru a se realiza această expunere a lucrărilor, este bine să se alăture 2—3 măsuţe, copiii stînd în jurul lor. Dacă este vorba de un desen decorativ, copiii îl vor vedea bine din orice parte l-ar privi. Dacă însă este vorba de un desen tematic sau un peisaj, se pot întrebuinţa două modalităţi de vizionare a lor. Lucrările pot fi orientate în aşa fel încît marginea de jos a foii de hîrtie să fie îndreptată spre marginea mesei, astfel ca toţi copiii, deplasîndu-se în jurul ei, să le poată vedea bine. Lucrările pot fi de asemenea aşezate şi pe 2—3 rînduri şi văzute de copiii care vor sta în picioare, în semicerc, pe două rînduri, cu faţa spre lucrări.

La sfîrşitul activităţii, educatoarea trebuie să rezerve cel puţin 2—3 minute la grupele de 3—4 şi 4—5 ani şi aproximativ

3—5 minute la grupa de 5—6 ani, pentru a analiza lucrările copiilor și a face aprecieri asupra lor.

Organizarea copiilor pentru vizionarea lucrărilor variază în raport cu specificul fiecărei lucrări, cu specificul grupei, al sălii de grupă și al mobilierului. Educatoarea are latitudinea să-și aleagă forma care convine cel mai bine situației respective.

Analizarea lucrărilor. Educatoarea va examina lucrările tuturor copiilor și va alege cîteva dintre cele mai bune, apoi cîteva în care se repetă o serie de greșeli și va trece la analizarea amănunțită și aprecierea fiecăreia dintre ele. Rolul analizei și al aprecierii lucrărilor este acela de a-i ajuta pe copii să înțeleagă greșelile, să se obișnuiască să le sesizeze singuri și să le îndrepte. Pentru a atinge acest scop, analiza și aprecierea lucrărilor trebuie făcută la timp și anume cît mai aproape de momentul terminării lucrărilor. De aceea, aceste operații se fac de obicei la sfîrșitul activității. Totuși sînt cazuri cînd, din cauza numărului mare de copii, nu se pot discuta, în cele cîteva minute de la sfîrșitul activității, toate lucrările care ar trebui analizate și deci nu toți copiii pot primi îndrumările de care au nevoie. În acest caz este indicat ca la grupa de 5—6 ani, cel mai tîrziu a doua zi dimineața, în etapa jocurilor și activităților alese, educatoarea să strîngă lîngă ea pe rînd grupe de 3—4 copii ale căror lucrări n-au putut fi analizate, să le arate lucrările lor și să-i ajute să înțeleagă greșelile făcute.

Pentru ca analiza și aprecierile lucrărilor să-și atingă scopul propus, este nevoie ca ele să fie făcute cu obiectivitate, adică să se asigure aprecierea lor justă. Analiza și aprecierile nu trebuie să se facă formal, ci trebuie efectuate întotdeauna în legătură cu felul în care au fost respectate obiectivele propuse în activitate.

În cadrul aprecierilor critice de la sfîrșitul activității cu temă dată, trebuie să se facă o comparație între lucrarea copilului și model, la activitățile în care tema s-a executat după model, iar dacă tema a fost executată din memorie sau din imaginație comparația se face între lucrarea copilului și reprezentările respective. Comparația cu modelul se poate face în ordinea în care acesta a fost analizat la începutul activității. Se va analiza, de asemenea și dacă elementele temei sînt corect așezate pe foaia de hîrtie, dacă

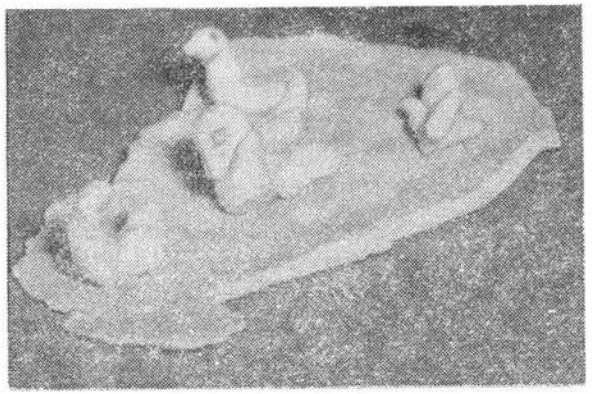

Fig. 62. Modelaj – Rățuște pe lac.

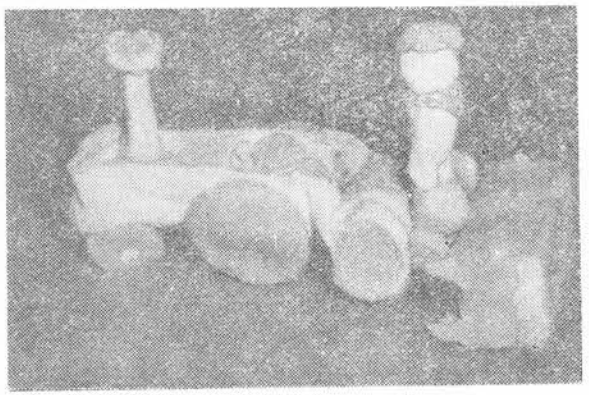

Fig. 63. Modelaj – Tractorul.

s-a păstrat proporția dintre ele și dacă lucrarea este curat și îngrijit executată, fără pete, fără mîzgălituri etc., precum și felul cum s-a făcut colorarea, dacă nu s-a depășit conturul, dacă o culoare nu este prea apoasă sau culoarea este neuniformă, pătată etc. La analiza lucrărilor în activitățile de desen decorativ, un accent deosebit se va pune pe precizia executării ornamentului și încadrarea lui corectă în spațiul rezervat.

Educatoarea trebuie să-i obișnuiască pe copii încă de la început să-și motiveze aprecierile. La grupa de 3—4 ani, critica lucrărilor este făcută de către educatoare — copiii neavînd experiența necesară.

Ea trebuie să motiveze întotdeauna aprecierile pe care le face. De exemplu : „Mingile pe care le-ați desenat sînt foarte frumoase, și a lui Sandu este frumoasă, și a Mariei, și a Irinei, și a lui Mircea, toate sînt frumoase pentru că sînt rotunde ca mingea aceasta (și arată modelul). Numai a Ioanei nu-mi place, pentru că seamănă cu un ou, nu cu o minge. Nici a lui Mihai nu este așa de frumoasă, pentru că are colțuri. Toate celelalte sînt bine desenate și seamănă cu niște mingi adevărate !".

În aprecierile făcute de ea, educatoarea va lua în considerație numai acele părți sau însușiri care pot fi redate în desen și care interesează tema respectivă.

La grupa copiilor de 4—5 ani, spre sfîrșitul anului, educatoarea poate să antreneze pe copii în aprecierea lucrărilor, ajutîndu-i să și le motiveze. Ea le va cere să arate atît greșelile cît și calitățile lucrărilor. De exemplu, educatoarea va întreba pe copilul care a spus că una din lucrări este bună : „De ce este bună ?" Iar dacă acesta nu-i va răspunde, îl va întreba : „Mîinile păpușii sînt potrivit de mari ? Sînt așezate bine ? Dar picioarele ei ?" etc. După fiecare întrebare, educatoarea va avea răbdare să aștepte răspunsul copilului. Dacă însă el nu răspunde, ea va întreba alt copil.

La grupa copiilor de 4—5 ani, spre sfîrșitul anului, aprecierile trebuie făcute la început de către educatoare. Încetul cu încetul, ea trebuie să-i învețe pe copii să facă singuri aprecierile și să le motiveze. Pentru aceasta, îi va conduce la început prin întrebări. Cu ajutorul lor le va îndrepta atenția asupra părților componente sau a însușirilor : formă, culoare, mărime, așezare, pe baza cărora trebuie stabilite asemănările și deosebirile dintre model și lucrarea copilului, precum și asupra felului îngrijit în care lucrarea a fost executată.

Criteriile după care pot fi făcute aprecierile variază de la o activitate la alta, în funcție de felul și de tema acestora. În general, în aprecierea lucrărilor, trebuie să se țină seama de modul în care a fost executată analiza modelului, precum și de toate recomandările făcute de educatoare la începutul activității.

Educatoarea va combate vorbirea printr-un singur cuvînt : frumos, urît etc., cerînd copiilor să se exprime în propoziții. Ea îi va lăuda pentru străduința de a se exprima complet și corect.

După ce au fost făcute aprecierile, educatoarea poate trage cîteva concluzii generale asupra activității, privind desfășurarea ei, realizările copiilor, disciplina. Apoi, alege cîteva lucrări mai reușite, le așază pe un panou special sau le expune în vitrină. Între acestea pot figura, pentru încurajare, și una sau două lucrări mai slabe ale copiilor care s-au străduit să lucreze bine și care au realizat în acest sens un progres evident.

După încheierea activității, copiii de serviciu fac ordine în sala de grupă, așezînd lucrările și materialele la locul lor.

La orice grupă va lucra, educatoarea trebuie să aibă în vedere activitatea psihică pe care o provoacă la copil acțiunile ei în cursul lecției. Pentru aceasta trebuie să țină seama de particularitățile de vîrstă, de cele inidividuale și de cuantumul cunoștințelor pe care le posedă copiii în acel moment.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui lucru, vom analiza cîteva activități ținute la diferite grădinițe. Iată, de pildă, cum s-a procedat la activitatea de desen cu tema „Batista", care s-a ținut la grupa copiilor de 3—4 ani, în care s-a urmărit redarea în desen de către copii a imaginii unui obiect cu formă pătrată, în speță a batistei.

Știind că la această grupă orizontul cognitiv al copiilor este foarte restrîns și că de aceea activitățile de desen trebuie foarte minuțios pregătite, educatoarea a ajutat copiii să înțeleagă care este marginea și care sînt colțurile batistei. Pentru aceasta, cu zece zile înaintea activității, a adus o batistă frumos călcată și uniform colorată. În felula cesta, ea a căutat să înlăture orice amănunt de prisos, cum ar fi fost dungile sau broderiile, care ar fi distras atenția copiilor. Pentru a atrage atenția copiilor numai asupra marginilor și colțurilor, a ales o batistă cu dantelă pe margini. A arătat-o copiilor spunîndu-le că batista are forma pătrată, cunoscută de copii din alte activități, apoi le-a atras atenția asupra danteluței de pe *margini* și a precizat că acolo unde se întîlnesc două margini

se formează *un colț*. La cererea educatoarei, copiii au arătat unde este dantelița, care sînt marginile și colțurile. În felul acesta, copiii s-au familiarizat cu elementele pe care educatoarea trebuia să le folosească în activitatea de desen.

După aceea, ea a suprapus laturile batistei, îndoind-o pe diagonală, și a arătat copiilor că marginile ei sînt „la fel de mari" două cîte două. În continuare, a îndoit batista în triunghi, astfel încît toate cele patru margini cu dantelă să se suprapună. În felul acesta, ea a demonstrat copiilor egalitatea marginilor și deci forma ei pătrată. Educatoarea nu a folosit cuvîntul „egal", deoarece ei nu-l cunoșteau, ci a preferat să utilizeze expresia „la fel de mare", deoarece copiii cunoșteau raportul dimensional mare-mic, iar expresia „la fel" le era de asemenea familiară din alte activități în care făcuseră analiza diferitelor însușiri ale obiectelor, alegînd obiecte care aveau comună o anumită însușire (aceeași formă sau culoare etc.). Educatoarea a procedat în același mod și cu batiste de-ale copiilor, măsurînd marginile „de la un colț la altul".

Pentru a întări proaspetele cunoștințe ale copiilor, educatoarea a organizat după 3 zile un joc în care ei au folosit batistele păpușilor, constatînd că au tot forma pătrată și marginile la fel de mari.

Pentru activitatea obligatorie de desen, educatoarea a pregătit :

— o batistă albă, avînd marginea cu o dungă îngustă de culoare verde (fără dantelă) ;

— modelul ei, desenat cu creionul verde pe o coală mare de hîrtie ;

— cretă verde ;

— sferturi de coli de hîrtie și creioane verzi pentru copii.

În sala de grupă a așezat măsuțele pe trei rînduri, în așa fel încît copiii să primească lumină din partea stîngă și să vadă cu toții tabla. După ce copiii au fost așezați la măsuțe, educatoarea a anunțat activitatea, folosindu-se de un element de joc. Pentru aceasta, ea a adus în fața lor un urs, favoritul copiilor, spunîndu-le că Ursache i s-a plîns încă de ieri că nu are batistă, cum au păpușile și copiii, că îi este rușine și e tare supărat din pricina aceasta. De aceea, ea s-a gîndit să-i facă o bucurie și i-a cumpărat o batistă nouă și frumoasă. Apoi, a scos batista și a arătat-o copiilor, întrebîndu-i dacă

le place. După răspunsul lor afirmativ, educatoarea i-a întrebat ce culoare are marginea batistei, le-a propus să le măsoare, pentru ca să vadă dacă și aceasta are toate marginile la fel de mari cum au avut și celelalte batiste pe care le-au văzut pînă acum. Copiii au fost încîntați de această propunere. Toți voiau să se joace măsurînd marginile batistei. Educatoarea a chemat, pe rînd, doi copii care, cu ajutorul ei, au executat această operație, demonstrînd astfel egalitatea marginilor batistei noi. Ea le-a spus că Ursache va fi foarte bucuros cînd va primi batista, apoi a dat-o unui copil ca să o ofere lui Ursache, în timp ce ea, luînd ursulețul în brațe, a început să vorbească cu voce mormăită, mulțumind copilului pentru darul făcut și arătîndu-i bucuria că, în sfîrșit, are batistă și nimeni n-o să mai rîdă de el. Apoi, educatoarea a dus ursul la locul lui, spunînd că Ursache vrea să arate batista și celorlalte jucării. Ea a procedat în acest fel pentru a scoate jucăria din cîmpul vizual al copiilor. Prezența ursului în tot timpul activității ar fi distras atenția copiilor de la modelul și explicațiile educatoarei. Acest monolog al ursului (ca, dealtfel, toată partea introductivă a activității) a antrenat pe copii, le-a creat o bună dispoziție care i-a făcut să primească cu entuziasm propunerea educatoarei de a desena împreună batista cea nouă a lui Ursache. Utilizarea creioanelor colorate a contribuit de asemenea la întreținerea unui climat afectiv favorabil desfășurării activității în bune condiții.

După această anunțare a felului activității (desen) și a temei (batista), educatoarea a spus copiilor că ea va desena două linii drepte care încep din același punct și sînt la fel de lungi, formînd două laturi ale batistei. În continuare, a desenat celelalte două laturi, trăgînd o linie de sus în jos și o linie culcată. Explicațiile fiind întovărășite de demonstrarea făcută pe tablă, desenarea imaginii batistei a fost terminată odată cu aceasta.

— Iată, batista e gata. E pătrată, are toate marginile la fel de mari și colțuri. Ați văzut ce ușor se desenează ? Seamănă cu batista cea nouă ?

Copiii au răspuns afirmativ. Educatoarea a precizat că desenul ei este așezat în mijlocul tablei și le-a cerut și lor să deseneze batista la mijlocul foii de hîrtie.

Din momentul cînd a terminat explicațiile, educatoarea a început să distribuie bucățile de hîrtie pregătite pentru desen și apoi creioanele. În timpul acesta, pentru a ține trează în continuare atenția copiilor și a nu întrerupe firul activității, ea le-a spus să stea cuminți, că o să le dea hîrtie și creion, dar totodată le-a atras atenția ca nici unul din ei să nu pună mîna nici pe hîrtie, nici pe creion, pînă n-o să spună ea. Apoi, a explicat :

— Batista e ușor de desenat. Trageți o linie în picioare, apoi de la capătul ei de sus desenați o linie culcată, la fel de mare cît linia în picioare. După aceasta, trageți o linie în jos tot atît de mare. Și la urmă legați cu o linie culcată capetele de jos ale liniilor desenate în picioare.

De data aceasta, educatoarea nu a vorbit despre bețișoare și ațișoare, cu ajutorul cărora concretizase modul de desenare a marginilor cărămizii într-o activitate anterioară, ci numai despre linii, precizînd poziția lor. Prin aceasta a trecut de la reprezentarea obiectului la reprezentarea imaginii lui grafice. După ce a terminat de distribuit materialul, educatoarea le-a amintit cum trebuie să țină corect creionul, a dat semnalul de începere a lucrului și a început să semneze hîrtiile, trecînd pe la fiecare copil, încurajîndu-i și dîndu-le indicații suplimentare. Unora din ei, care desenaseră colțurile rotunjite, le-a atras atenția asupra acestui lucru, cerîndu-le să mai deseneze încă o batistă la care să se vadă mai bine colțurile, „pentru că acum ele sînt rotunjite și nu se știe deci locul unde se termină fiecare margine". Altora le-a atras atenția asupra inegalității marginilor, cerîndu-le să deseneze încă o batistă, care să aibă marginile la fel de mari. De remarcat este faptul că în timpl executării temei, educatoarea nu a mai insistat ca micii preșcolari să plaseze desenul în mijlocul foii de hîrtie, deoarece copiii de 3—4 ani nu sînt capabili să țină seama de prea multe cerințe deodată. În momentul aprecierilor, a atras însă atenția copiilor asupra acestui lucru, pentru a-i familiariza treptat cu această cerință.

După ce copiii au terminat desenul, educatoarea a strîns hîrtiile și creioanele și le-a arătat două desene bine executate, insistînd asupra faptului că marginile sînt la fel de mari, iar colțurile se văd așa cum sînt la batistele adevărate. A mai atras atenția

asupra faptului că desenul este plasat la mijlocul foii de hîrtie. Apoi a mai arătat încă trei lucrări în care desenul era bine executat doar plasarea lui era greșită. A lăudat și aceste desene, scoțînd în evidență elementele asemănătoare cu ale unei batiste adevărate și mai ales egalitatea marginilor, precizînd însă faptul că nu erau bine plasate adică nu erau la mijlocul foii de hîrtie.

Educatoarea a spus numele copiilor ale căror desene le-a arătat. La urmă, a arătat desenul unui copil, spunînd :

— „Azi, Nicușor a desenat mai frumos ca de obicei. A așezat desenul în mijlocul hîrtiei. Batista desenată de el ar fi fost chiar foarte frumoasă dacă nu-i rotunjea colțul de sus".

La sfîrșit, educatoarea a spus că unii au mai greșit, dar că totuși au desenat mai bine ca data trecută și că o să deseneze din ce în ce mai bine.

Din descrierea de mai sus se poate deduce cît de multă atenție trebuie acordată pregătirii copiilor pentru activitate. Prin această pregătire, educatoarea asigură însușirea de către preșcolari a cunoștințelor și cuvintelor necesare obținerii unor cît mai bune rezultate în activitate.

Tot din descrierea acestei lecții se mai poate observa că, la grupa copiilor de 3—4 ani, în centrul atenției educatoarei trebuie să stea, pe lîngă alte obiective, și trezirea interesului și a plăcerii pentru activitate și pentru temă, deoarece la această vîrstă afectivitatea influențează direct activitatea copiilor. Din această cauză, foarte adesea, la activitățile de desen de la grupa mică de 3—4 ani, partea introductivă durează aproape tot atît cît executarea temei, dacă nu chiar mai mult timp. Durata scurtă a executării ei se explică și prin faptul că temele sînt foarte ușoare, accesibile vîrstei, iar copiii, potrivit particularităților lor psihice, sînt totdeauna grăbiți să acționeze.

Iată acum descrierea unei activități obligatorii de desen cu titlul „Căruciorul", desfășurată la grupa copiilor de 4—5 ani :

Înainte de a ține această activitate, educatoarea a introdus între jucăriile copiilor cărucioare de tablă. În timpul jocurilor, ea a analizat părțile componente ale căruciorului : cutia și cele 4 roți, două de o parte și două de cealaltă parte a cutiei. Analiza s-a făcut pe grupuri de copii, dar astfel încît toți copiii au făcut această analiză

în joc. Într-o activitate de confecții, copiii au construit cărucioare din cutii de chibrituri, pe care s-au lipit roțile. Cu această ocazie, educatoarea a precizat că, așa cum se vede, cutia căruciorului are două margini mai lungi și două mai scurte, indicîndu-le și faptul că roțile vor fi lipite pe părțile lungi. De asemenea, s-a mai precizat cu această ocazie că ele au forma rotundă și se lipesc astfel încît partea de sus acoperă cutia căruciorului, iar cea de jos rămîne liberă.

O altă pregătire s-a făcut cu ocazia activității de aplicație „Căruciorul" cînd copiii au realizat imaginea plană a căruciorului văzut în proiecție orizontală, adică o margine laterală lungă a lui și două roți. Cu această ocazie s-a insistat asupra poziției roților și asupra faptului că ele acoperă o parte din marginea de jos a căruciorului. Astfel, copiii s-au familiarizat cu imaginea pe care urmau să o redea în desen.

În activitatea obligatorie de desen cu subiectul „Căruciorul", pentru crearea unei stări afective pozitive, s-a amintit copiilor că ei se joacă mereu cu cărucioare, cu acestea transportă materiale de construcție, își plimbă păpușile și ursulețul. Nu s-a adus în fața copiilor nici un cărucior. Cunoscînd tendința copiilor de a desena după reprezentare și nu după percepții, educatoarea s-a ferit să le arate căruciorul sau să precizeze numărul de 4 roți, conform reprezentării pe care ei o aveau formată, ci a insistat asupra analizării modelului prezentat, care seamănă cu imaginea realizată în activitatea de aplicații. A precizat că pe un model se vede numai o singură parte a căruciorului, cu două roți, care acoperă o parte din tăblia căruciorului. În același sens s-a făcut și demonstrarea. La început, educatoarea a desenat marginea de sus a cutiei căruciorului. De la capetele ei a coborît două verticale la fel de lungi, iar lîngă ele, în spațiul interior, a desenat roțile. Pe acestea le-a unit cu o orizontală în dreptul capetelor inferioare ale verticalelor (marginea inferioară orizontală a cutiei căruciorului). În timpul demonstrării a explicat cum procedează, ce reprezintă fiecare linie sau cerc și de ce procedează ea astfel. De exemplu, le-a spus că linia inferioară se desenează numai atît cît se vede, deoarece spre capetele căruciorului marginea este acoperită de roți.

Executarea temei s-a desfășurat ca de obicei. Mai greu de realizat pentru copii a fost suprapunerea roților, ei avînd tendința să deseneze cutia întreagă și apoi roțile peste marginile inferioare sau dedesubtul ei, precum și redarea raporturilor dimensionale. Greșeli de orientare, de exemplu roțile desenate în afara cutiei, de o parte și de alta a ei, au fost mai puține.

Educatoarea a dus și muncă individuală. Astfel, a cerut unor copii să mai deseneze încă o dată căruciorul. Totuși, la analiza lucrărilor s-au înregistrat cîteva greșeli de dimensionare, orientare și suprapunere.

Și copiii de 4—5 ani întîmpină greutăți la desenarea căruciorului. Le vine greu să redea în desen suprapunerea obiectelor. Fiind obișnuiți să deseneze imagini integrale, copiii mici nu se pot hotărî ușor să le realizeze numai parțial. Lucrul acesta este explicabil, deoarece cînd desenează imagini integrale este vorba de obișnuința formată, de căi bătătorite ; atunci cînd trebuie să redea în desen suprapuneri, este vorba de familiarizarea cu un nou mod de a vedea și reda imaginile lucrurilor. Dar ar fi fost cu totul neindicată formarea unui stereotip greșit, de exemplu plasarea roților sub cutia căruciorului, cum se procedează uneori, deoarece stereotipurile, odată formate, necesită enorme eforturi pentru modificarea lor.

În desenele copiilor de 5—6 ani apare adesea figura umană, deoarece ei simt nevoia să se exprime grafic, să deseneze ceea ce gîndesc. De aceea, în lucrările copiilor de această vîrstă întîlnim personaje ca : mama, prieteni de joacă, eroi din basme, scene din viața zilnică sau din povești. Dar posibilitățile de redare a figurii umane de către copii sînt încă foarte reduse. De aceea, dacă ei nu sînt îndrumați metodic, pot ajunge să-și formeze un clișeu greșit, care prin repetare tinde să se stabilizeze. Educatoarea trebuie să profite de labilitatea pe care o păstrează clișeele în desenul copiilor de 5—6 ani, pentru a le corecta și a le da astfel posibilitatea să realizeze teme cuprinzînd mai multe elemente. Pentru a arăta cum se procedează în practică în vederea realizării acestui scop, vom descrie în continuare activitatea de desen : „Copil în grădiniță", al cărei plan figurează în anexă. În felul acesta se va putea vedea, în

același timp, în amănunt, cum se pregătește și cum se desfășoară o activitate care în plan apare într-o formă rezumată.

Activitatea a fost pregătită de educatoare cu multă grijă, prin activități anterioare de observare, de modelaj, jocuri, activități de desen cu temele „Copilul", „Păpușa" și „Fetița". În general la această vîrstă principalele greșeli decurg din greutatea cu care copiii integrează raporturile spațiale de orientare și dimensionare în imaginile pe care le redau în desen. Modelajul este activitatea care se pretează foarte bine la corectarea acestor greșeli. De aceea, educatoarea, înainte de a cere copiilor să deseneze imaginea corpului uman, le-a cerut într-o activitate anterioară să o modeleze. Activitatea de modelaj a fost precedată la rîndul ei de observarea corpului copilului și al păpușii. În felul acesta, ea a putut corecta, în timpul executării temei de către copii la modelaj, amplasarea greșită a membrelor sau dimensiunea lor — în ceea ce privește lungimea și grosimea. Ea a corectat pe una din părțile corpului (dreapta sau stînga) iar copilul a corectat cealaltă parte. După aceea, în activitățile la liberă alegere, a dat copiilor bucăți de hîrtie de forma și dimensiunile necesare redării imaginii schematice a fetiței : o formă trapezoidală pentru rochiță, un disc reprezentînd capul, 4 fîșii de hîrtie, din care două mai mici (mîinile) și două mai mari (picioarele), precum și una mai mică reprezentînd gîtul. Educatoarea a pregătit mai multe coșulețe punînd în fiecare toate piesele componente ale unei imagini. În timpul jocurilor și activităților alese, copiii își luau cîte un coșuleț și aranjau piesele, compunînd imaginea respectivă. Rochițele fiind diferit colorate, copiii erau antrenați să realizeze o păpușă cu rochiță roșie, alta cu rochiță albastră, galbenă sau albă cu floricele. De fiecare dată, educatoarea corecta greșelile de plasare a pieselor, așezînd mîinile în dreptul umerilor, picioarele apropiate etc. Ea a căutat să antreneze pe toți copiii în acest joc, astfel încît fiecare din ei să-și formeze în minte imaginea schematică plană a copilului, a fetiței, a păpușii, așa cum urmau să o deseneze. Abia după această pregătire, educatoarea a ținut activitatea obligatorie de desen cu tema „Fetița" (predare).

Activitatea „Copil în grădină" a fost o activitate de fixare, fiind pregătită, așa cum s-a arătat mai sus, atît prin activitatea de

modelaj și cea de desen amintite, cît și prin exercițiile de sinteză pe care le-au făcut copiii în timpul jocului descris. Deoarece la activitatea de desen cu tema „Fetița" desenele nu fuseseră prea reușite, între această lecție de predare și cea de fixare, avînd ca temă „Copil în grădină", educatoarea a continuat jocul amintit mai sus, introducînd varianta : „A cui păpușă e mai frumoasă ?".

În această variantă, jocul s-a desfășurat sub formă de întrecere între mai mulți copii. În felul acesta se angajau discuții între copii, cu ocazia cărora ei observau greșelile și aminteau cum trebuie să fie imaginea corectă.

În activitatea obligatorie de desen „Copil în grădină" s-a procedat în felul următor : educatoarea a pregătit ca de obicei modelul, tabla, creta colorată, hîrtia, trusa cu creioane colorate pentru fiecare copil. Cu ajutorul copiilor de serviciu, a distribuit la măsuțe tot materialul. Copiii au trecut la locul lor și educatoarea le-a amintit că ei au mai desenat o fetiță și le-a anunțat titlul activității. Apoi, a prezentat modelul și l-a analizat cu ajutorul copiilor. La început, educatoarea a cerut copiilor să analizeze elementele componente ale scenei reprezentate : fetița, iarba, cerul. Apoi, s-a oprit asupra imaginii fetiței. De data aceasta, nu a mai cerut copiilor să denumească fiecare parte a corpului, așa cum procedase în activitatea de predare trecută, ci a insistat numai asupra locului unde trebuie plasate mîinile și picioarele, precum și asupra proporției dintre părțile corpului — capul, gîtul, mîinile, picioarele — față de trunchi. După aceea a trecut la demonstrare, cu ocazia căreia a atras atenția copiilor să nu deseneze capul și trunchiul la fel de mari, să nu facă mîinile prea scurte, pînă la talie, nici prea lungi, ca la maimuțe, nici subțiri ca niște ațișoare, nici groase cît niște butuci. Aceleași indicații le-a dat și pentru desenarea picioarelor. A mai adăugat că trebuie să coloreze în limitele conturului, a explicat și a arătat cum vor fi desenate iarba și cerul. (Din cele spuse mai sus se observă modul cum se procedează pentru a îmbunătăți un clișeu, împiedicînd în același timp închistarea lui.)

După aceea, a spus copiilor că pot să întrebe, dacă n-au înțeles ceva. Un copil a întrebat dacă poate colora rochița fetiței în altă culoare (galbenă). Educatoarea i-a dat încuviințarea, atrăgîndu-i

atenţia că trebuie să coloreze şi funda din părul fetiţei în aceeaşi culoare. Un alt copil a dorit să ştie dacă poate să deseneze o căciuliţă pe capul fetiţei. Educatoarea i-a răspuns că vara este cald şi nu se poartă căciuliţă. Un al treilea copil a întrebat dacă poate să deseneze o minge cu care se joacă fetiţa. Educatoarea a încuviinţat acest lucru. Un al patrulea copil a revenit cu întrebarea asupra culorii rochiţei. Educatoarea i-a spus că a mai răspuns la o întrebare asemănătoare şi l-a îndemnat ca altădată să fie atent. Acest mod de a proceda a dat posibilitate copiilor să-şi clarifice unele nelămuriri şi în acelaşi timp educatoarea a avut posibilitatea să verifice cît de atenţi au fost copiii.

După ce a lămurit copiii, educatoarea a dat semnalul de începere a lucrului. Trecînd pe la fiecare copil, a semnat foile şi a dat îndrumări individuale. În anumite cazuri a mers pînă la o nouă demonstrare pe foaia de hîrtie, cerînd copilului să repete alături desenul. La cei care au întîmpinat greutăţi în executarea temei, a trecut de mai multe ori, dîndu-le şi explicaţii de cîte ori a fost nevoie. Unui copil i-a întors foaia de hîrtie, cerîndu-i să mai execute încă o dată tema, deoarece din cele desenate de el şi din corecturile făcute nu se mai înţelegea nimic.

După ce a dat semnalul de încetare a lucrului şi a strîns, cu ajutorul copiilor, creioanele şi lucrările, educatoarea a procedat la analiza desenelor. Pentru aceasta, a ales cele mai bune desene, iar pe celelalte le-a grupat după greşelile tipice. A ales la început o lucrare în care mîinile fetiţei desenate porneau din talie. A arătat-o copiilor, spunînd că desenul este bun, dar are o greşeală. Ei au observat greşeala îndată şi au indicat-o. Educatoarea a adăugat că şi alţi copii au procedat la fel. A arătat desenele lor şi greşeala respectivă. La doi din ei mai existau două greşeli şi a cerut copiilor să le indice. Era vorba de aşezarea greşită a picioarelor şi grosimea lor inegală. La fel a procedat cu toate greşelile întîlnite, exprimîndu-şi părerea de rău că nu poate afişa acele desene din cauza lipsurilor arătate. La urmă a expus în faţa copiilor cele patru desene reuşite spunîndu-le că aceste desene nu au nici o greşeală. Scoţînd în evidenţă faptul că s-a respectat atît proporţia dintre părţile componente ale întregului, cît şi corecta lor aşezare, a propus să fie expuse pe panou, ca toată grupa să le vadă mai bine. După afişarea lucrărilor, copiii au părăsit sala de grupă, în timp ce copiii de serviciu strîngeau materialele şi aranjau scăunelele.

După cum se vede, pregătirea anterioară a unor activităţi obligatorii de desen nu se face la fel în toate cazurile. De exemplu, activitatea de repetare cere, de obicei, o pregătire mai sumară decît aceea a activităţii de predare. Pregătirea activităţii de repetare se face numai cu copiii care au lipsit la activitatea de predare sau care, în cursul acesteia, au obţinut rezultate slabe, se face o pregătire mai minuţioasă a activităţii de repetare. Uneori, aceasta este transformată în activităţi de predare.

Pregătirea activităţii depinde de grupa la care se ţine şi de complexitatea temei. Cu cît copiii sînt mai mici, cu atît şi pregătirea este mai amplă. De asemenea, cu cît tema este mai complexă, mai dificilă, cu atît pregătirea trebuie să fie mai temeinică, mai îndelungată şi îmbracă forme mai variate.

b. Structura şi conducerea activităţilor de desen cu temă aleasă de copii

Activităţile de desen cu temă aleasă pot cuprinde desene tematice sau desene decorative, executate fie cu creionul, fie cu pensula.

Privite din punctul de vedere al structurii, activităţile de desen cu teme alese de copii diferă de activităţile cu temă dată de educatoare mai ales în ceea ce priveşte partea lor introductivă, pregătitoare. Ca verigi mai importante deosebim :

— Organizarea activităţii ;

— Desfăşurarea activităţii, care cuprinde : anunţarea activităţii şi executarea temei de către copii ;

— Aprecierea lucrărilor.

Anunţarea temei. Cînd anunţă tema educatoarea propune copiilor să deseneze ceea ce vor ei, ceea ce îi interesează mai mult.

La început de an școlar însă, se poate întîmpla ca preșcolarii mici și uneori și cei din grupa de 5—6 ani să se simtă descumpăniți, să nu știe ce temă să-și aleagă, să se oprească asupra unor subiecte neinteresante sau sub posibilitățile lor. Pentru a preveni acest lucru și totodată pentru a-i deprinde pe copii să-și imagineze o temă și să o compună, educatoarea le poate sugera — în primele activități cu temă aleasă — cîteva subiecte, dintre care ei să aleagă pe cel preferat.

La început, se pot recomanda copiilor teme pe care ei le-au efectuat în activitățile precedente. În acest fel se asigură participarea tuturor copiilor la activitate. Repetînd temele, ei ajung să le execute mai bine, mai corect. Firește că nu trebuie frînată inițiativa copiilor, ci din contră ei trebuie încurajați să-și aleagă o altă temă în afară de cele propuse de educatoare și s-o realizeze așa cum doresc.

Mai tîrziu se pot propune copiilor teme care nu au mai fost efectuate de ei în alte activități, dar ale căror elemente le-au mai desenat. Astfel, copiii sînt puși în situația de a compune o temă prin combinarea variată a elementelor cunoscute. În anunțare, educatoarea, de pildă, poate să le spună copiilor că ei știu să deseneze cercuri, bărci, copii etc., și deci pot realiza desene ca : „Bărci pe lac", „Fetița cu cercul" sau „Copacii din grădină".

La grupele de 3—4 și 4—5 ani se pot recomanda copiilor două pînă la trei teme, iar la grupa de 5—6 ani, pînă la patru teme.

Pregătind copiii să-și aleagă o temă dintre cele propuse de ea, educatoarea le va cere, cu timpul, să decidă singuri asupra temei pe care o vor executa în activitate, fără să mai aștepte sugestii din partea ei, îndrumîndu-i să-și aleagă teme pe care nu le-au mai desenat.

După cum vedem, anunțarea temei în cadrul activităților cu teme alese de copii capătă un caracter explicativ.

În activitățile de desen cu temă aleasă, în general, nu se prezintă model ci se face apel la reprezentările memoriei și ale imaginației. Totuși, sînt cazuri în care educatoarea poate să prezinte și modele. De exemplu, în cadrul unei activități de desen decorativ cu temă aleasă, atunci cînd educatoarea dorește să indice anumite motive decorative din care copiii să compună singuri modele, ea poate prezenta motivele respective : flori, fructe, frunze, ciuperci etc. Tot la activitățile cu temă aleasă, educatoarea mai poate prezenta și cîteva modele reprezentînd scene dintr-o poveste, atunci cînd ea indică o anumită poveste din care copiii își vor alege o scenă pe care să o deseneze. Aceste modele nu vor rămîne însă în fața copiilor în timpul activității.

Modelele prezentate în activitățile cu temă aleasă nu se analizează. Subliniem, de asemenea, că ele pot fi folosite numai în mod excepțional, în vederea realizării unui anumit scop urmărit de educatoare, deoarece, de obicei, după cum am spus mai sus, nu se prezintă modele în acest fel de activitate.

Executarea temei de către copii. În această etapă a activității, educatoarea are rolul de a încuraja inițiativa creatoare a copiilor, de a-i îndruma astfel încît să le îmbogățească posibilitățile creatoare. Ea va avea grijă să-i ajute în ceea ce privește alegerea elementelor temei, folosirea adecvată a materialelor etc., trecînd pe la fiecare copil și interesîndu-se de alegerea făcută, de mersul lucrării.

Copiii au libertatea să trateze în voie subiectul ales, cu condiția să se încadreze în subiect, să nu adauge elemente străine de temă. De exemplu, copilul care și-a ales tema „Strada" poate să deseneze strada, case, copaci, stîlpi cu becuri, eventual soarele, oameni, mașini, tramvaiul sau troleibuzul, dar nu poate reda în același timp animale sălbatice, acestea neîncadrîndu-se în tema aleasă.

Uneori, copiii își imaginează un subiect care întrece posibilitățile lor de realizare grafică și atunci este necesar să fie ajutați să-și amplifice tema. Un copil de patru ani spunea educatoarei că vrea să deseneze „Cum Scufița Roșie merge prin pădure, cum se întîlnește cu lupul și lupul o ia prin altă parte și o mănîncă pe bunicuță". Cu deosebit tact pedagogic, educatoarea i-a sugerat o temă corespunzătoare posibilităților lui : casa Scufiței Roșii sau a bunicuței și cîțiva copaci, arătîndu-i că pe foaia de hîrtie n-o să încapă tot ce vrea el să deseneze.

Educatoarea trebuie să intervină cu sugestii ori de cîte ori este cazul, ajutînd copiii să-şi completeze temele, explicîndu-le şi demonstrîndu-le cum pot rezolva o anumită problemă cerută de temă şi la care copilul întîmpină greutăţi. Uneori este necesar ca educatoarea să aprecieze rezultatele parţiale pe care le obţin copiii, pentru a-i ajuta şi încuraja să-şi continue lucrarea.

Aprecierea lucrărilor. Ca şi la activităţile cu temă dată de către educatoare, lucrările copiilor se analizează în ultima parte a activităţii. La grupele cuprinzînd copii de 3—5 ani, aprecierea o face educatoarea, iar la grupa de 5—6 ani sînt antrenaţi şi copiii. Ea le va cere copiilor, încă din primele luni ale anului şcolar, să facă aprecieri şi va fi deosebit de exigentă în privinţa justificărilor aduse. Educatoarea va căuta să înveţe pe toţi copiii să facă aprecieri corecte.

În aprecierea lucrărilor — dat fiind faptul că este vorba de teme alese de către copii — va fi luat în consideraţie desenul care răspunde temei alese, care ilustrează elementele specifice ale subiectului, oglindeşte unele trăsături ale obiectelor şi fiinţelor înfăţişate şi respectă proporţia. La grupa de 5—6 ani, spre sfîrşitul anului şcolar, accentul poate cădea asupra originalităţii temei şi a tratării ei.

Lucrările mai bune vor fi afişate pe un panou, pe un suport sau aşezate în vitrină.

2. Activităţile obligatorii de desen la grupa combinată

În afară de instituţiile preşcolare în care se lucrează cu grupe de vîrstă omogenă, există instituţii care cuprind într-o singură grupă copii de diferite vîrste. Acest lucru se întîmplă, de pildă, în instituţiile preşcolare în care funcţionează o singură grupă. În acest caz, grupa poate să întrunească copii de 3 pînă la 6 ani (3 subgrupe), copii între 3 şi 5 ani sau între 4 şi 6 ani (două subgrupe). În unităţile cu două grupe, acestea pot fi omogene sau

una omogenă şi una combinată din două subgrupe. În unităţile cu 3 grupe pot funcţiona fie numai grupe omogene, fie una combinată şi două omogene.

În grupele combinate, indiferent de numărul subgrupelor, deprinderile şi cunoştinţele ce vor fi formate sau transmise copiilor vor trebui dozate potrivit vîrstei fiecărui copil. Toate îndrumările metodice în materie de desen date pînă acum pentru cele trei grupe de vîrstă sînt valabile şi pentru subgrupele din grupa combinată. Totuşi, pentru aceasta din urmă sînt necesare unele precizări suplimentare, deoarece prin însăşi structura lor ridică probleme de ordin organizatoric, de ordin tematic şi probleme privind desfăşurarea activităţii.

Din punct de vedere organizatoric, împărţirea copiilor în subgrupe trebuie făcută ţinîndu-se seama de numărul copiilor care au vîrsta corespunzătoare fiecărei subgrupe. O subgrupă este formată din minimum 4—5 copii de aceeaşi vîrstă. Dacă vor fi, de exemplu, numai doi copii de o anumită vîrstă, ei nu vor forma o subgrupă separată, ci vor fi încadraţi în subgrupa cea mai apropiată vîrstei lor, urmînd ca educatoarea să se ocupe în mod individual de aceşti doi copii şi să aibă faţă de ei exigenţe corespunzătoare vîrstei lor.

Organizarea activităţii obligatorii de desen în cadrul grupei combinate depinde de condiţiile localului, ale terenului pentru jocuri în aer liber, de ajutorul dat de alte cadre din grădiniţă şi de numărul subgrupelor.

Dacă educatoarea poate fi ajutată de infirmieră, ajutoare de educatoare etc. şi în acelaşi timp dispune de spaţiu suficient, adică de o sală de grupă spaţioasă, un hol sau curte, poate lucra cu o subgrupă, lăsînd pe celelalte sub supravegherea ajutoarei sau infirmierei.

În acest caz, ea intră în sală numai cu copiii din subgrupa sau subgrupele cu care lucrează. Cînd sînt 3 subgrupe, lucrează pe rînd cu cîte o subgrupă şi apoi cu două subgrupe ; altfel, nu se poate încadra în timpul afectat activităţilor obligatorii în programul zilei. În timpul cît se desfăşoară activitatea obligatorie, în cealaltă sală ceilalţi copii se joacă.

Sînt și situații în care educatoarea nu dispune de o altă sală și nici de un ajutor care să supravegheze unele subgrupe, în timp ce ea ar lucra cu una din ele.

În acest caz, educatoarea este obligată să țină în sala de grupă toate subgrupele. De menționat este faptul că atunci cînd în sala de grupă sînt mai multe subgrupe, copiii trebuie așezați la măsuțe grupați astfel încît fiecare subgrupă să formeze o unitate separată de celelalte. În felul acesta, educatoarea poate îndruma și supraveghea mai ușor fiecare subgrupă.

Pentru a menține ordinea și liniștea în tot timpul activității atunci cînd sînt toate subgrupele în sală, educatoarea poate proceda în două feluri :

Ea poate să țină activitățile în mod succesiv. În acest caz, lucrează cu subgrupa de 3—4 (sau cu subgrupele de 3—4 și 4—5 ani), în timp ce ceilalți copii se vor juca în liniște la măsuțe cu material mărunt (bețișoare, materiale din natură, jocuri de masă etc.). După ce termină activitatea cu primii, le dă acestora să se joace cu materialul de masă, în timp ce ea ține activitatea cu ceilalți copii.

Dar educatoarea poate organiza activitatea și în mod simultan, cu toate subgrupele. Pentru subgrupele de 3—4 și 4—5 ani care termină activitatea mai devreme, se pun la dispoziție material mărunt și jocuri de masă, cărți ilustrate, cu care să se joace pînă ce copiii din grupa mai mare termină activitatea.

La grupele combinate în a căror componență intră și copii mici, educatoarea nu poate ține activități de desen în mod simultan cu toate subgrupele decît o dată pe săptămînă.

În afară de problemele de ordin organizatoric, grupa combinată mai ridică și probleme privind tematica.

Cînd educatoarea poate lucra cu cîte o singură subgrupă, ea va respecta tematica prevăzută în programul pentru acea subgrupă. Greutatea apare numai atunci cînd ea trebuie să lucreze cu două sau mai multe subgrupe deodată. În acest caz, în alegerea temelor trebuie să ținem seama de numărul activităților obligatorii pentru fiecare subgrupă, de modul de organizare adaptat, de numărul sub-

grupelor care compun grupa, de particularitățile psihice de vîrstă ale copiilor, de scopurile didactice urmărite și de volumul de cunoștințe pe care îl posedă fiecare subgrupă. Astfel, de pildă, în activitățile de desen în care vor fi întrunite toate subgrupele, educatoarea va planifica desenul cu creioane calorate, a cărui tehnică este cunoscută tuturor copiilor. La cealaltă activitate de desen din cursul aceleiași săptămîni, educatoarea va lucra doar cu subgrupa de 5—6 ani, planificînd și desen decorativ sau pictură, activități ce au o tehnică inaccesibilă celor mici.

Uneori, educatoarea poate alege o temă comună tuturor subgrupelor. În acest caz însă scopul și sarcinile care revin copiilor trebuie să fie gradate în funcție de particularitățile lor de vîrstă. Astfel, la o activitate de desen, educatoarea poate întruni toate subgrupele într-o temă comună : „Bradul împodobit". În această temă, copiii de 3—4 ani vor desena „covrigi" sau globuri („cerculețe"), cei de 4—5 ani „bradul", cei de 5—6 ani „bradul împodobit".

În concluzie dacă grupa combinată are două sau trei subgrupe, educatoarea poate da fiecărei subgrupe tema într-o formă adecvată copiilor respectivi.

Dar cînd grupa combinată cuprinde 3 subgrupe, subgrupa de 3—4 ani poate primi o temă separată, conform programei, iar celelalte grupe, o temă comună. Se poate da o temă comună subgrupelor de 3—4 și 4—5 ani și o temă separată subgrupei de 5—6 ani.

Dacă grupa combinată este compusă din două subgrupe, fiecăreia i se poate da o temă deosebită, cînd scopurile urmărite nu pot fi realizate printr-o temă comună. În cazul în care se dau subgrupelor subiecte diferite, se pot combina în aceeași activitate obligatorie teme date de educatoare cu teme alese de copii.

Toate aceste posibilități de combinare a temelor într-o activitate simultană de desen determină deosebiri în desfășurarea activităților. De aceea, exemplele pe care le dăm nu epuizează multiplele probleme care se cer soluționate zi de zi în activitatea practică a educatoarei.

Atunci cînd educatoarea lucrează simultan cu mai multe subgrupe, este indicat ca ea să caute să împartă sarcinile în așa fel încît să facă o demonstrare integrală la o singură subgrupă sau

maximum 2 demonstrări parțiale la două subgrupe. Astfel, s-ar depăși cu mult timpul prevăzut pentru activitate.

Cînd se alege o temă comună pentru toate subgrupele, educatoarea o anunță tuturor copiilor și precizează sarcinile ce revin fiecărei subgrupe. Apoi, se poate ocupa de subgrupa la care nu va trebui să demonstreze modul de lucru, dînd numai unele explicații pe care le crede necesare și cerînd copiilor respectivi să treacă la lucru. În continuare se va ocupa de grupele la care va trebui să demonstreze sau să facă o analiză mai complexă a modelului. Dintre acestea va da întîietate copiilor mici.

Atunci cînd se dau subgrupelor teme separate, se poate proceda de asemenea în mai multe feluri. De pildă, educatoarea va organiza activitatea obligatorie mai întîi cu subgrupa de 3—4 ani sau cu subgrupele de 3—4 și 4—5 ani, în timp ce subgrupa de 5—6 ani desfășoară o activitate liniștită, apoi va antrena subgrupele mici în jocuri și activități liniștite și începe activitatea obligatorie cu subgrupa cealaltă. Educatoarea mai poate proceda și în alt mod : ea poate da tema corespunzătoare subgrupei de 5—6 ani, iar în timp ce aceasta lucrează, poate da teme subgrupei de 3—4 ani sau subgrupelor de 3—4 și 4—5 ani. După aceea controlează și îndrumă în mod individual toți copiii grupei, indiferent de subgrupă și termină activitatea cu copiii mici.

Varianta a doua s-a dovedit a fi cea mai indicată, cu condiția ca timpul să fie astfel calculat încît grupa mică să termine lucrul aproape în același timp cu celelalte grupe, pentru ca strîngerea lucrărilor de la diferitele grupe să se facă fără pauză. În acest caz, aprecierile asupra desenelor executate pot fi făcute pentru toate grupele la sfîrșitul activității. Dacă grupele mici isprăvesc lucrul cu mult înaintea celorlalte grupe, se pot ivi două situații la fel de neplăcute, și anume : sau educatoarea face aprecierile la grupa mică, deranjînd pe ceilalți copii care lucrează, sau educatoarea dă copiilor mici material de masă ca să se joace, iar aprecierea o face atunci cînd toți copiii sfîrșesc lucrul ; în acest caz însă activitatea obligatorie de la grupele mici este scindată, deoarece între terminarea lucrărilor și aprecierea lor se intercalează jocurile de masă.

Este necesar ca aprecierea lucrărilor la sfîrșitul activității să se facă ținînd seama de nivelul fiecărei subgrupe, de scopul și de sarcinile urmărite de educatoare la fiecare activitate.

Subliniem că la grupa combinată nu se pune problema unor noi metode de predare. Specificul muncii de la grupa combinată se concretizează în organizarea activității, alegerea și combinarea temelor.

F. Structura activităților obligatorii de modelaj și conducerea lor

Activitățile obligatorii de modelaj au aceeași structură ca și cele de desen. Ele prezintă variații în limitele celor două moduri de organizare a lor : activități cu grupa omogenă și activități cu grupa combinată.

1. Activitățile obligatorii de modelaj la grupa omogenă

Conducerea activităților ținute la grupe omogene prezintă unele deosebiri în funcție de modul de alegere a temei. Din acest punct de vedere se disting aceleași categorii ca și la desen, și anume : activități cu temă dată de educatoare și activități cu temă aleasă de copii.

a. Structura și conducerea activităților de modelaj cu tema dată de educatoare

1) Organizarea activității

Organizarea copiilor se face la fel ca la activitățile de desen din această categorie.

Distribuirea materialului, ca și la activitatea de desen, se poate face atît înainte cît și după așezarea copiilor la măsuțe. La grupa copiilor de 3—4 ani și, dacă e nevoie, și la a celor de 4—5 ani,

la începutul anului şcolar planşetele pot fi împărţite înaintea aşezării copiilor pe scăunele, dar plastilina este bine să fie împărţită după demonstrare, pînă cînd copiii se obişnuiesc cu disciplina cerută în activitate. În celelalte activităţi, atît la grupa copiilor de 3—4 ani cît şi la celelalte grupe este indicat să se distribuie plastilina înainte de intrarea copiilor în sala de grupă. În felul acesta rămîne mai mult timp la dispoziţia copiilor pentru executarea temei.

În activităţile de modelaj, distribuirea plastilinei, a lutului, sau a argilei se poate face direct pe planşetă, cînd este vorba de o singură bucată, şi în coşuleţe individuale, cînd se dau fiecărui copil mai multe bucăţi. În ultimul caz, educatoarea trebuie să pregătească totdeauna din vreme plastilina în coşuleţe. Persoanele care efectuează distribuirea materialului diferă de la o grupă la alta. La grupele de 3—5 ani, materialul este distribuit de educatoare, copiii fiind prea mici pentru a li se da o astfel de sarcină. Totuşi, la grupa de 4—5 ani, în a doua jumătate a anului, educatoarea poate da unui copil sau chiar la doi — după numărul mai mare sau mai mic de copii din grupă — sarcina de a împărţi planşetele. Cu timpul, îi poate lăsa să distribuie colegilor lor şi plastilină, pregătită în prealabil de către educatoare. La grupa copiilor de 5—6 ani, distribuirea materialelor se poate face în bune condiţii de către copiii de serviciu.

În legătură cu distribuirea materialului putem spune că la modelaj se dau copiilor de 3—4 ani bucăţi întregi de plastilină atunci cînd ei vor executa un singur exemplar fără părţi componente, de exemplu, „Mingea". Spre sfîrşitul anului se poate da o bucată mai mare de plastilină din care copiii să rupă bucăţi de mărime egală pentru a executa mai multe elemente de acelaşi fel. În acest ultim caz, ei fac exerciţii de rupere a plastilinei. Cînd însă copiii trebuie să realizeze un întreg din părţi componente, se dau atîtea bucăţi de plastilină cîte părţi componente are întregul. Mărimea lor va fi proporţională cu aceea a părţilor respective, această însuşire constituind criteriul după care copilul se va conduce în alegerea bucăţii de plastilină necesară executării unei anumite părţi. În acelaşi fel se va proceda şi la grupa copiilor de 4—5 ani. La aceştia se pot da mai puţine bucăţi de plastilină decît numărul părţilor componente ale întregului, copiii putînd să opereze singuri unele diviziuni, conform indicaţiilor educatoarei. De exemplu, dintr-o bucată ei pot rupe o parte mai mică din care să modeleze capul animalului, iar restul să-l păstreze pentru a modela trunchiul. La fel, copiii pot rupe în 4 bucăţi egale bucata de plastilină primită, pentru modelarea picioarelor unui animal, sau în două părţi inegale, dintre care bucata mai mică va fi folosită pentru realizarea mîinilor, iar cea mai mare, pentru executarea picioarelor păpuşii.

Educatoarea trebuie să aibă grijă ca toţi copiii să-şi ridice mînecile înainte de începerea lucrului. Li se va atrage de asemenea atenţia că ei trebuie să lucreze curat, să nu murdărească hainele sau masa, să nu împrăştie bucăţele de plastilină pe masă sau pe jos, ci să lucreze numai pe planşetă.

2) **Desfăşurarea activităţii**

Intuirea materialului. La modelaj, intuirea trebuie să se facă în prima activitate obligatorie, cînd se prezintă copiilor planşeta, lutul sau plastilina etc., iar la grupele de 3—4 şi 4—5 ani, ori de cîte ori se introduce o nouă culoare de plastilină, un material ajutător sau un instrument. Materialele mai pot fi intuite şi atunci cînd se dau copiilor mai multe bucăţi de plastilină. În acest caz, educatoarea va cere copiilor să precizeze la ce serveşte fiecare bucată în parte. Ei vor trebui să precizeze mărimea şi destinaţia fiecărei bucăţi, precum şi ce parte componentă a temei vor modela din fiecare bucată.

De obicei, intuirea materialului se face înainte de demonstrare, dar uneori se face şi după demonstrare, înainte de a se trece la executarea temei de către copii. Este cazul activităţilor de modelaj în care educatoarea distribuie fiecărui copil mai multe bucăţi de plastilină cu o anumită destinaţie şi este deci necesar să se precizeze acest lucru înainte de a se trece la activitate, după ce au văzut cum trebuie lucrată imaginea. De pildă, în activitatea de modelaj cu tema „Iepuraşul" educatoarea distribuie copiilor în

coşuleţe cîte trei bucăţi de plastilină de mărimi diferite. După ce le demonstrează felul cum vor reda imaginea respectivă, îndrumă intuirea materialului, cerînd copiilor să precizeze ce au primit în coşuleţe, care este mărimea celor trei bucăţi de plastilină, ce parte a corpului vor modela din fiecare bucată.

Anunţarea temei şi prezentarea materialului se face la fel ca la desen, folosindu-se aceleaşi procedee, în scopul trezirii interesului copiilor pentru tema dată. La grupele de 3—4 şi 4—5 ani, procedeul de joc este la fel de eficace. Putem prezenta copiilor activitatea ca etapă a unui joc sau ca o pregătire, o punte de trecere spre el. Astfel, putem cere copiilor să modeleze mărgele pentru păpuşi, castronaşe în care să dăm lapte pisicii, morcovi pentru iepuraşi, coşuleţe sau biscuiţi pentru păpuşi, tăiţei pentru ca să facem mîncare.

Trezirea interesului şi reactualizarea reprezentărilor legate de tema propusă se poate face prin aceleaşi procedee ca şi la desen : procedeul de joc amintit mai sus, procedeul surprizei, recitarea unor versuri, a unor ghicitori, amintirea unei scene dintr-o poveste, pe care o vor reda în modelaj etc.

Analizarea modelului se face la fel ca şi în activităţile obligatorii de desen cu temă şi model date, cu deosebirea că nu se mai face discutarea aşezării în pagină şi că, în general, la grupele de 3—4 şi 4—5 ani, nu se analizează culoarea părţilor componente ale întregului, copiii lucrînd fiecare cu plastilină de o singură culoare. Cu copiii mai mari se analizează şi această însuşire. Sînt însă cazuri în care nu culoarea ca atare interesează, ci faptul că în imaginea redată de copil trebuie să apară o diferenţă de culoare între diferitele părţi componente ale acesteia. Educatoarea trebuie să specifice acest lucru şi va spune copiilor că ei vor modela corpul păpuşii dintr-o culoare, iar căciuliţa şi fularul, din cealaltă culoare pe care au primit-o. Se va explica totodată copiilor că ei trebuie să respecte această diferenţă de culori, chiar dacă culorile materialului distribuit variază de la un copil la altul.

La modelaj — ca şi la desen — se analizează părţile componente ale întregului şi însuşirile lor, fie pe bază de criterii simple, fie pe baza criteriilor complexe. Cînd tema se compune din mai

multe elemente, se analizează în plus numărul, mărimea şi aşezarea lor.

La activităţile de modelaj în care tema se execută din memorie, în lipsa modelului, se face o convorbire despre elementele componente ale întregului sau ale temei date. De exemplu, la tema „Coşul cu cireşe", educatoarea poate să ceară copiilor să-i spună ce părţi componente vizibile are cireaşa, ce formă are fiecare parte, cum sînt aşezate părţile ei. Copiii vor răspunde pe baza cunoştinţelor pe care le posedă, apoi se va preciza asemănarea coşului cu un castronaş la care s-a adăugat o toartă (mîner) în partea de sus.

În ceea ce priveşte prezentarea modelului, putem semnala o singură deosebire mai importantă faţă de desen, determinată de materialul folosit, şi anume că, din cauza dimensiunilor reduse ale modelului, sînt cazuri în care anumite amănunte ale lui nu se văd bine de la distanţă (de exemplu : amănuntele feţei redate la modelaj prin înţepare), chiar dacă modelul este mai mare decît modelajul ce va fi executat de copii. În acest caz, atunci cînd în cursul analizei educatoarea ajunge la elementul respectiv, ea trebuie să se apropie de copii şi să arate acel element, pe rînd, la cîte 2—3 dintre ei, pînă ce toţi reuşesc să-l vadă.

La temele cu mai multe elemente se poate prezenta ca model o machetă şi mai rar o ilustraţie.

Demonstrarea şi explicarea temei. Pentru problemele privind demonstrarea şi explicarea temei, ne vom referi la discutarea lor, care a avut loc în cadrul activităţilor de desen, deoarece ele sînt identice. O singură deosebire trebuie menţionată : obiectul modelat fiind mic, demonstrarea trebuie mereu întreruptă pentru a se arăta copiilor fiecare rezultat parţial obţinut. Astfel, educatoarea, demonstrînd modelarea imaginii unui animal prin asamblarea părţilor componente, după modelarea fiecărei părţi va trece pe la toţi copiii şi le-o va arăta. La fel va proceda şi cînd le va asambla prin lipire. De exemplu, după ce a modelat capul iepurelui şi apoi urechile, le va lipi la locul lor şi va trece pe la toţi

copiii arătîndu-le unde și cum au fost lipite. Tot așa va proceda după ce va lipi de trunchi capul, apoi picioarele și codița. De fiecare dată, operația va fi întovărășită de explicații.

Și la modelaj se folosește atît demonstrarea totală cît și cea parțială. Astfel, de exemplu, în activitatea de modelaj cu tema „Covrigul" nu este nevoie să se demonstreze modelarea prin mișcarea translatorie a palmelor, deoarece copiii au învățat acest lucru într-o activitate anterioară. Educatoarea trebuie să demonstreze însă felul cum vor fi lipite capetele bastonașului, și anume prin suprapunere, apăsare și netezire. Ca și la desen, sînt cazuri cînd și în activitatea de modelaj se renunță la demonstrare, și anume cînd educatoarea socotește că pregătirea copiilor este suficientă pentru a le permite executarea temei numai pe baza analizării modelului și a explicațiilor ei verbale. La fel se procedează și cînd tema dată este executată din memorie sau după natură.

Executarea temei de către copii. Această parte a activității obligatorii de modelaj se desfășoară la fel ca și în cea de desen. Educatoarea trebuie să treacă pe la fiecare copil, urmărindu-i acțiunile și îndrumîndu-l în mod individual. Atunci cînd este cazul, ea cere copilului să-și corecteze greșelile. Pentru aceasta, ea îi arată modelul de aproape și-l invită să compare cu acesta modelajul executat de el. Dacă însă copilul nu sesizează greșeala, atunci educatoarea i-o arată. După ce copilul și-a dat seama în ce constă greșeala, îi cere să o corecteze. Dacă socotește necesar, îi dă și unele îndrumări verbale asupra modului cum poate executa corectarea. Se poate întîmpla ca la unii copii acest mod de a proceda să nu dea roade. Atunci educatoarea îi corectează ea greșeala și-i arată ceea ce a obținut în comparație cu modelul. În continuare, îl lasă pe copil să lucreze singur, avînd grijă ca a doua zi, în etapa jocurilor alese, să-i ceară să execute singur același modelaj, pregătindu-i tema sub o altă înfățișare decît în ajun. (De exemplu, dacă în activitatea obligatorie a executat un coșuleț, îi va cere să facă un coșuleț cu cireșe, oferindu-se eventual să modeleze ea cireșele sau antrenînd un alt copil care s-ar arăta dornic să facă acest lucru. Dacă în ajun s-a modelat un „copil", educatoarea poate să-i propună să modeleze un copil cu căciuliță și fular colorate.)

Dacă în activitate tema se execută din memorie, ea poate reaminti copilului acea însușire pe care el nu a redat-o în modelajul lui (de exemplu, raporturile proporționale dintre părțile componente sau dintre elementele temei).

Tot o formă de intervenție în timpul executării temei este și sugestia pe care poate să o dea unui copil fie în legătură cu folosirea unei modalități de lucru mai adecvate, fie cu modul de a complica tema, atunci cînd pentru copil aceasta este prea ușoară.

O altă intervenție a educatoarei poate consta în încurajări sau aprecieri favorabile pe care le face în șoaptă unui copil. Ea poate — ca și la desen — să permită copiilor care execută mai repede și mai bine tema să modeleze ceea ce doresc, dîndu-le o bucată de plastilină (lut) în plus.

3) **Încheierea activității.** Încheierea activității cuprinde cele trei momente pe care le-am întîlnit la desen : încetarea lucrului, strîngerea materialului, analiza și aprecierea lucrărilor. Încetarea lucrului este anunțată tot cu 2—3 minute înainte de strîngerea lucrărilor și a materialului. Educatoarea poate spune copiilor mici : „Așezați lucrările voastre pe masă, strîngeți în coșulețe ceea ce v-a mai rămas. Eu am să strîng tot ce-ați modelat voi și am să văd care lucrare este mai frumoasă".

La grupa de 5—6 ani este bine să se aducă educatoarei de către copiii de serviciu cîte o singură lucrare, pe planșeta respectivă, pentru ca să-i poată pune un bilețel cu numele copilului care a executat-o. Educatoarea mai poate întrebuința și o planșetă mare de lemn sau de carton, împărțită prin linii orizontale și verticale, în atîtea căsuțe cîți copii are în grupă. Fiecare căsuță poartă numele unui copil. Modelajul fiecărui copil este expus în căsuța respectivă. Pe măsura strîngerii lor, lucrările se aranjează pe această planșetă și apoi se trece la analizarea și aprecierea lor. În timpul aprecierii, copiii pot rămîne la locul lor cînd sînt mai puțini la număr, cu scăunelele astfel așezate încît să stea cu fața spre lucrările expuse, dacă pot fi văzute de la distanță mai mare. Cel mai adesea însă copiii pot fi așezați în formație de semicerc, pe două rînduri, deoarece lucrările sînt expuse pe o suprafață orizontală și trebuie văzute de aproape.

După terminarea activității, copiii se vor spăla pe mîini cu apă și săpun, iar copiii de serviciu vor face ordine în sala de grupă : din plastilina rămasă vor face bile pe culori și le vor așeza la locul lor. Lucrările expuse pe planșetă rămîn pînă la activitatea următoare, cînd sînt înlocuite cu cele din activitatea respectivă.

Lucrările colective de modelaj. În lucrările de modelaj, spre deosebire de cele de desen, există teme care pot fi realizate prin contribuția mai multor copii. Acestea sînt lucrările colective.

Lucrările colective pot cuprinde un singur fel de elemente de modelat, care, aranjate într-o anumită ordine, redau tema respectivă (de exemplu, elementul „crenguța înmugurită" contribuie la redarea temei „buchetul") sau mai multe elemente diferite (de pildă, lucrările : „Rața și bobocii pe lac", scene din povești etc.).

Activitățile obligatorii în care se realizează lucrările colective sînt organizate mai minuțios. Educatoarea trebuie să stabilească ce operație, ce lucrare va efectua fiecare copil ; cum va distribui sarcinile în cadrul grupei, cînd tema cuprinde elemente diferite. Rezultatele bune se obțin atunci cînd în distribuirea sarcinilor educatoarea ține seama de experiența fiecărui copil, de îndemînarea și eventualele preferințe pe care le are el. Elemente mai greu de executat se dau copiilor mai pricepuți, mai îndemînatici. Procedînd în acest fel, educatoarea are prilejul să țină seama de posibilitățile reale ale copiilor și, în același timp, asigură realizarea optimă a temei.

Educatoarea trebuie să caute ca toți copiii să aibă un volum de muncă aproximativ egal, care să acopere timpul afectat activității. Copiii care modelează piese mai simple le pot realiza în număr mai mare decît copiii care au piese mai greu de executat, care cer mai mult timp și concentrare asupra unei singure piese. Sînt cazuri în care lucrarea colectivă poate fi executată în mai multe exemplare. În această situație se formează grupuri de 2 pînă la 8 copii, fiecare grup avînd sarcina să realizeze cîte o lucrare. Copiii se așază la mese în funcție de grupurile formate și primesc sarcini corespunzătoare posibilităților fiecăruia (fig. 33, *a, b, c, d* și 34).

Distribuirea materialului poate fi făcută fie înainte de a se trece la activitate, fie în timpul desfășurării ei, după explicațiile date de către educatoare și eventuala demonstrare a modului cum poate fi lucrat unul din elemente, cel nou sau cel mai dificil. Metoda principală folosită de educatoare în activitățile în care se realizează o lucrare colectivă este explicația. Aceasta presupune ca toate operațiile care se cer efectuate de către copii să fie bine cunoscute de ei. Nu e bine ca într-o astfel de lucrare să apară mai mult de un element care să ceară folosirea demonstrației.

Asamblarea pieselor care compun lucrarea este făcută de către educatoare, ea putînd fi ajutată în această acțiune de unii copii mai mari.

Lucrarea colectivă este apreciată de către copii la sfîrșitul activității. Educatoarea subliniază că lucrarea respectivă este rezultatul muncii în comun a copiilor, că numai împreună pot obține rezultate atît de frumoase.

În ceea ce privește activitățile obligatorii de modelaj cu temă dată de educatoare, se poate spune în concluzie că specificul conducerii activităților de modelaj la cele 3 grupe este determinat, ca și la desen, de particularitățile de vîrstă ale preșcolarilor amintite mai sus, și anume de cele ce privesc dezvoltarea mișcărilor mîinii și degetelor, dezvoltarea posibilităților de cunoaștere pe care le posedă copiii, de cuantumul cunoștințelor lor și de dezvoltarea imaginației. De aceea, nu le vom repeta. Trebuie să amintim însă faptul că activitățile de modelaj nu reclamă o pregătire atît de complexă ca cele de desen, deoarece imaginea ce trebuie executată de copil este tridimensională, adică așa cum vede el obiectul și deci nu se mai pune problema realizării imaginii plane a unui obiect tridimensional. Din această cauză, modelajul este mai ușor de realizat de către copil decît desenul și poate fi folosit ca activitate pregătitoare a unor teme executate la desen.

Pentru a arăta cum se procedează în practică la cele 3 grupe de vîrstă, vom descrie și vom analiza în continuare, în mod succint, cîteva activități de modelaj ținute la cele trei grupe de vîrstă :

Activitatea obligatorie „Lucrăm cu plastilină" (grupa de 3—4 ani).

În activitatea de modelaj „*Lucrăm cu plastilină*" s-a urmărit familiarizarea copiilor cu unele din proprietățile plastilinei, și anume cu aceea de a putea fi înmuiată prin încălzire și frămîntare în mînă și de a putea fi ruptă printr-o mișcare de răsucire. Fiind prima activitate în care se prezintă copilului acest material, activitatea nu a necesitat nici o pregătire anterioară. Ea a constituit o surpriză pentru copii. De aceea, prezentarea planșetelor a stîrnit o mare curiozitate printre ei. Au luat în mînă planșeta primită, întorcînd-o pe toate părțile. După ce i-a lăsat să ia contact pe cale haptică și vizuală cu planșetele, educatoarea a spus că sînt făcute din lemn și le-a cerut să le așeze pe masă în fața lor, pentru că ea vrea să le mai arate ceva. Copiii au lăsat planșetele pe masă și și-au îndreptat privirile curioase spre educatoare, care luînd în mînă o bucată de plastilină, a spus :

— Cine știe ce am eu în mînă ?

Copiii tăceau, uitîndu-se atenți, cu ochii mari, spre mîna educatoarei. Atunci, ea le-a spus :

— Eu am în mînă o bucată de plastilină, plas-ti-li-nă.

Copiii au repetat și ei de cîteva ori cuvîntul.

— Chiar așa se numește ceea ce am eu în mînă : plastilină, a reluat educatoarea, repetînd cuvîntul, nou pentru copii, și apoi continuă : Acum să fiți atenți ca să vedeți ce am să fac eu cu ea.

Spunînd aceasta, educatoarea a început să o încălzească, trecînd-o dintr-o mînă în alta și explicînd copiilor că atunci cînd o țin în mînă, trebuie să strîngă bine pumnul. După ce a încălzit-o, a arătat copiilor cît de moale a devenit plastilina și cum poate face din ea tot ce vrea : a lungit bucata de plastilină, a îndoit-o, a rotunjit-o, a turtit-o. La urmă le-a spus că poate să o rupă, arătîndu-le și explicîndu-le cum o ține cu o mînă, iar cu cealaltă mînă apucă un capăt al ei, trage de el și-l răsucește pînă se rupe, apoi a așezat bucățica de plastilină pe planșetă. După ce a rupt plastilina în mai multe bucăți, educatoarea le-a adunat pe toate în palmă, spunînd copiilor :

— Ați văzut cum am rupt plastilina în mai multe bucăți ? Acum am să vă arăt cum din toate bucățile acestea mici am să fac la loc pe cea mare, așa cum a fost mai înainte. Ca să se lipească,

spunea ea în timp ce lucra, trebuie să le frămînt împreună bine de tot, cînd într-o mînă, cînd în cealaltă, și să strîng bine pumnul.

În timpul lucrului, educatoarea a arătat copiilor cum treptat bucățile s-au lipit, apoi s-au contopit într-un singur bulgăr. Ea le-a spus că o să le dea și lor cîte o bucată de plastilină pentru ca să facă și ei la fel. Copiii au fost extrem de bucuroși. Unii au început să se frămînte pe scăunele, să dea din mîini. După ce le-a lăsat un moment de destindere, educatoarea le-a spus că nu va da plastilina decît celor care sînt cuminți și stau frumos. Ca prin farmec, toți copiii stau liniștiți, afară de unul. Educatoarea a adăugat atunci :

— Mi se pare că Nelu nu vrea să se joace cu plastilină. Dacă nu vrei, nici nu-ți dau, i se adresă direct educatoarea.

— Ba vreau și eu, strigă Nelu și se liniști.

— Bine, am să văd eu cît de cuminte ai să fii, a adăugat educatoarea în timp ce începea împărțirea bucăților de plastilină mari de circa 6 cm^3 și ținute în prealabil lîngă o sursă de căldură, astfel încît înmuierea de către copii să se facă ușor. În acest timp, ea s-a adresat tuturor copiilor, spunîndu-le să lucreze cu grijă și să pună plastilina numai pe planșetă, să nu o pună pe masă, să fie cu băgare de seamă să nu cadă pe jos vreo bucățică, pentru că plastilina murdărește covorul. Pentru ca să nu-și murdărească șorțulețele, le-a cerut să-și ridice mînecile.

După distribuirea plastilinei, educatoarea a îndemnat pe copii să ia plastilina în mînă și să o înmoaie, propunîndu-le să lucreze împreună. Văzînd pe un copil că ține plastilina într-o mînă fără să facă nimic altceva, ea l-a îndemnat să o treacă și în cealaltă mînă. După cîteva momente a întrebat pe copii dacă plastilina lor s-a muiat. Toți au răspuns că da. Numai unul din ei a răspuns negativ. Ducîndu-se la acel copil, a văzut că el trece bucata de plastilină din mînă în mînă fără să o frămînte. Atunci, i-a explicat cum trebuie să procedeze : să o strîngă bine în pumn și apoi să o frămînte, pentru a o încălzi peste tot. După ce l-a ajutat să-și înmoaie plastilina, educatoarea a propus tuturor copiilor să rupă bucățele. Operația i-a amuzat pe copii. Toți au executat-o corect. În timpul lu-

crului, educatoarea a observat trei copii care împrăștiau bucățele de plastilină pe masă. Ea le-a cerut și i-a ajutat să le așeze pe planșetă.

La urmă, educatoarea s-a adresat tuturor copiilor, spunîndu-le :

— Acum să văd cine poate să facă din nou bulgărașul de plastilină așa cum a fost înainte. Să nu se vadă că a fost rupt în bucățele. Trebuie să le adunăm pe toate, să nu rămînă nici una și să le frămîntăm bine de tot, le-a amintit ea.

Lucrînd odată cu copiii, educatoarea a terminat înaintea lor și le-a arătat bulgărașul de plastilină obținut, spunînd :

— Gata ! Eu am terminat. Vedeți, nici nu se cunoaște că a fost rupt. Cine termină, să ridice bulgărașul în sus ca să văd dacă e bine refăcut și dacă nu se mai văd bucățelele.

Pe rînd, copiii au început să ridice bulgărașii. Educatoarea s-a uitat la ei și a făcut aprecieri concrete.

— Bine, foarte bine. Bulgărașul tău este frumos. La tine se mai văd bucățelele, uite-le. Frămîntă mai bine, ca să se șteargă urmele.

Educatoarea a spus copiilor să așeze bulgărașii pe planșetă, apoi i-a strîns într-o cutie, a lăudat pe copii pentru că au lucrat frumos și curat. După aceea, a spus copiilor să se ridice de la masă și i-a trimis să se spele pe mîini cu apă și săpun.

De remarcat este faptul că prin felul prezentării materialului și a temei sub formă de surpriză, cît și prin desfășurarea activității ca un joc cu o ușoară nuanță de întrecere, în tot timpul lecției atenția copiilor a fost solicitată și astfel interesul lor pentru cele executate de ei a fost permanent.

Activitatea obligatorie de modelaj „Morcovul" (grupa copiilor de 4—5 ani). În această activitate s-a urmărit familiarizarea copiilor cu redarea imaginii morcovului, folosind deprinderile tehnice de modelare formate. S-a urmărit și obținerea lor cu utilizarea unui material ajutător. Pregătirea activității s-a făcut prin observarea morcovului. Cu această ocazie, copiii au constatat că frunzele sînt aproape la fel de lungi ca și rădăcina, iar uneori chiar mai lungi.

În cadrul activității de modelaj, copiii au primit cîte o bucată de plastilină roșie sau portocalie și cîte 4 frunze tăiate din hîrtie sau foiță verde, lipite pe cîte o jumătate de bețișor de chibrit.

Educatoarea a prezentat numai modelul ei, pe care copiii l-au analizat. Întrebările au fost :

— Care sînt părțile din care este format acest morcov din plastilină ?

— Ce formă au ?

— Ce culoare are rădăcina ? Dar frunzele ?

— Unde sînt așezate frunzele ?

— Ce este mai mare : rădăcina sau frunzele ?

Deoarece copiii cunoșteau modelarea prin mișcarea translatorie a degetelor față de planșetă, educatoarea nu a insistat asupra ei, ci în timpul demonstrării a atras atenția asupra faptului că rădăcina morcovului trebuie ascuțită la unul din capete. Apoi, a arătat cum trebuie înfipt bețișorul de chibrit pînă la punctul unde sînt lipite frunzele de hîrtie și cum trebuie netezită partea în care a fost înfipt, ca să pară că frunzele au crescut de acolo.

Apoi a spus copiilor să facă și ei morcovi, anunțînd că pe cei mai frumoși îi va alege și, atunci cînd se vor juca, îi vor da de mîncare iepurașilor de pluș. Dacă vor fi mai mulți morcovi frumoși, vor putea găti din ei mîncare pentru păpuși. Copiii au lucrat cu multă atenție pentru ca să aibă mulți morcovi frumoși cu care să se poată juca. Puțini copii au întîmpinat greutăți la montarea frunzelor, dar pînă la urmă, după 2—3 încercări, au reușit și ei să realizeze un modelaj corect. Morcovii modelați au fost strînși de copiii de serviciu și așezați într-un coș rotund făcut din carton, adică un con cu baza foarte largă și înălțimea foarte mică. Educatoarea a sugerat tema unui joc, spunînd că acum morcovii lor stau ca la un magazin și de acolo îi vor putea cumpăra pentru păpuși și iepurași. Un copil de serviciu a dus coșul cu morcovi la colțul jucăriilor. Cel de-al doilea copil de serviciu a strîns planșetele și coșulețele, în timp ce ceilalți copii s-au dus să se spele pe mîini.

Activitatea obligatorie de modelaj de la grupa copiilor de 5—6 ani avînd ca temă o scenă din povestea : „Fata moșului și

fata babei". Scena reprezenta fîntîna care dă două păhărele cu apă fetei moşului.

Subiectul a fost executat în mai multe exemplare, în colective de cîte 3 copii. În fiecare colectiv, un copil a modelat drumul trecînd prin cîmpia cu flori, al doilea fîntîna şi al treilea păhărelele.

Pregătirea activităţii a fost făcută prin reamintirea poveştii de către copii. Repovestirea a avut loc cu două zile înaintea activităţii de modelaj şi a fost urmată de vizionarea unor instalaţii prezentînd diferite scene din poveste, printre care şi aceea ce urma să fie redată în modelaj.

Pentru activitate s-a pregătit cîte un coşuleţ cu material necesar unui colectiv. Fiecare coşuleţ cuprindea un dreptunghi mic de carton, pe care urma să fie montată scena respectivă, plastilină verde pentru iarbă, plastilină galbenă pentru redarea drumului şi alte bucăţi mici de plastilină de diverse culori pentru redarea floricelelor. În coşuleţ se mai afla material pentru confecţionarea fîntînii şi a păhărelelor.

Educatoarea a mai pregătit şi modelul ei, destul de mare pentru a putea fi văzut de toţi copiii.

La începutul activităţii, educatoarea a precizat tema care trebuie redată, cerînd copiilor să enumere elementele care o compun. După precizarea acestora, educatoarea a arătat modelul, pe care copiii, ajutaţi prin întrebări, l-au analizat.

Deoarece deprinderile de ordin tehnic pe care le posedau copiii erau suficiente pentru ca ei să poată reda uşor fiecare element al scenei, educatoarea nu a mai făcut nici o demonstrare. În schimb a pus un deosebit accent pe analiza proporţiilor dintre componentele temei şi a raporturilor de orientare din ele. De asemenea, a accentuat şi felul cum va fi executată tema şi a ajutat copiii să-şi distribuie sarcinile în cadrul fiecărui colectiv. Apoi copiii de serviciu au dat cîte un coşuleţ la fiecare colectiv. După aceea, a indicat destinaţia fiecărei bucăţi de plastilină din coşuleţ.

În timpul executării temei, cele mai multe dificultăţi s-au ivit în legătură cu păstrarea proporţiei elementelor temei. Educatoarea a trebuit să intervină adesea, să le măsoare şi să dea sugestiile impuse de fiecare situaţie în parte : să micşoreze fîntîna sau paharele.

Amplasarea elementelor s-a făcut cu destulă uşurinţă. S-a produs o singură greşeală : în una din lucrări, fîntîna era aşezată chiar în mijlocul drumului. La analizarea lucrărilor, copiii au observat acest lucru şi educatoarea le-a spus că fîntîna nu poate sta în nici un caz în mijlocul drumului, ci la marginea lui, pentru că cei ce merg pe drum nu pot sări peste fîntînă ca să meargă mai departe, ci trec pe lîngă ea.

b. Structura şi conducerea activităţilor obligatorii de modelaj cu temă aleasă de copii

Activităţile obligatorii de modelaj cu temă aleasă de copii se desfăşoară la fel cu cele de desen cu temă aleasă, avînd aceeaşi structură.

Sub îndrumarea educatoarei, copiii trec treptat de la alegerea unor teme cunoscute şi pe care le-au mai executat la alegerea unor teme noi, sugerate de educatoare, care îi învaţă să folosească în combinaţii noi elementele cunoscute. De exemplu, educatoarea spune copiilor din grupa de 4—5 ani : „Voi ştiţi să modelaţi bile, cercuri, morcovi, iepuraşi, păpuşi. Astăzi puteţi să modelaţi ce vreţi voi : Un copil cu cercul, Iepuraşul cel voinic, Păpuşa cu o găletuşă sau cu un coş". La grupa de 5—6 ani, educatoarea poate propune copiilor teme care să cuprindă şi elemente noi, care nu au mai fost modelate de către ei, dar pe care copiii le pot executa pe baza deprinderilor formate. Astfel, le poate cere să modeleze o fetiţă îmbrăcată cu o fustă ornamentată cu buline sau care să aibă la marginea de jos două panglicuţe de culori diferite, un băieţel sau o fetiţă jucîndu-se cu mingea sau culegînd flori, un copil cu păpuşa în braţe sau în cărucior, avioane pe aeroport, vapoare şi bărci pe mare etc. Educatoarea nu va opri niciodată pe copii să-şi aleagă singuri teme care n-au mai fost modelate. Din contră, va încuraja această dorinţă, avînd însă grijă să îndrume astfel copiii încît să nu-şi aleagă teme prea grele, pe care să nu le poată realiza, şi nici prea uşoare, sub nivelul vîrstei.

În cadrul temelor alese se pot realiza și lucrări colective. De exemplu, un grup de copii poate face un serviciu pentru apă, adică o tăviță cu pahare. Unul dintre copii modelează o tăviță, iar ceilalți din grup modelează pahare. La fel se poate propune și modelarea unui „serviciu de ceai" sau a unor „pui într-o curte", a unor „copii care merg la plimbare" etc.

La activitățile obiligatorii de modelaj cu temă aleasă de copii nu se prezintă model decît în mod excepțional. Astfel, dacă, de exemplu, educatoarea urmărește să ajute pe copii să realizeze lucrări colective reprezentînd scene din povești, ea poate arăta copiilor tablouri ale scenelor respective sau machete în cazul în care tema se realizează din plastilină și materiale ajutătoare.

În activitățile cu temă aleasă se mai pot realiza lucrări colective cu participarea tuturor copiilor din grupă. În acest caz, educatoarea va propune copiilor cîteva teme, din care ei să aleagă una. După ce s-a fixat subiectul, va proceda la împărțirea plastilinei, conform sarcinilor care revin fiecărui copil. Pentru a nu se pierde timpul cu distribuirea plastilinei, trebuie propuse lucrări astfel alese încît majoritatea copiilor să modeleze elemente asemănătoare, de exemplu, „un buchet de flori" sau „copii la plimbare", sau „copiii lucrează în grădină". După executare, lucrarea este aranjată sub formă de machetă. Educatoarea strînge diferitele piese ale temei lucrate de copii, pe măsură ce aceștia le termină, și începe construirea machetei, astfel ca atunci cînd anunță terminarea lucrului macheta să fie aproape gata. După încetarea lucrului, copiii de serviciu aduc ultimele elemente ale temei și le plasează la locul lor pe machetă. Aranjarea machetei o face educatoarea. Ea poate însă să antreneze treptat și pe copii, la început să o ajute, apoi să aranjeze chiar ei singuri macheta. Ea va da această sarcină primilor 2—3 copii care au terminat lucrul și care își aduc lucrările și le așază pe machetă. Apoi, aceștia adună treptat restul lucrărilor terminate și le plasează la locul lor, îndrumați de educatoare.

Ca și în activitățile de desen, și în cele de modelaj ajutorul dat de educatoare în cursul executării temei alese are o deosebită importanță și trebuie să fie diferențiat de la caz la caz, putînd merge

de la ajutorul efectiv la sugestii sau unele explicații verbale, lămuriri, încurajări, aprecieri etc.

Spre sfîrșitul anului, la grupa de 4—5 ani și în a doua jumătate a anului școlar la grupa de 5—6 ani, educatoarea poate cere copiilor să modeleze ce vor, fără să le mai dea sugestii.

Analiza lucrărilor se face la fel ca și la activitățile de desen cu temă aleasă, insistîndu-se asupra corectitudinii modelajelor, asupra faptului dacă ilustrează sau nu tema pe care copilul și-a propus să o redea. Se va arăta și explica în ce constau greșelile.

2. Activitățile obligatorii de modelaj la grupa combinată

Activitățile obligatorii de modelaj desfășurate la grupa combinată nu ridică probleme noi față de cele de desen. În cadrul acestora se realizează de obicei lucrări colective.

Astfel, la grupa cu trei subgrupe se poate da o temă subgrupelor mai mici și o alta subgrupei de 5—6 ani. De exemplu grupele mici vor modela păpuși cu mingi, urmînd ca „mingile" să fie executate de copiii de 3—4 ani, iar „păpușile" de către copiii de 4—5 ani. În același timp, subgrupa de 5—6 ani va executa o grădină cu flori sau copaci.

Dar lucrările colective de modelaj pot fi realizate în cazul grupei combinate și prin contribuția tuturor subgrupelor.

La o activitate de modelaj cu temă comună pentru toate subgrupele, educatoarea poate planifica tema „Ferma de păsări", în care copiii de 3—4 ani vor modela „ouă", cei de 4—5 ani rățuște, iar copiii de 5—6 ani vor modela găini. La o grupă combinată formată din două subgrupe educatoarea va putea da sarcinile prevăzute mai sus pentru subgrupele respective.

O altă temă comună tuturor subgrupelor poate fi, de pildă, „La piață". Copiii de 3—4 ani pot modela „cartofi", copiii de 4—5 ani „morcovi", cei de 5—6 ani „roșii" și „ardei".

Un exemplu de temă care poate fi dată grupei combinate la modelaj este următoarea : *„Copiii se joacă cu zăpadă"*. Copiii de

3—4 ani pot lucra „bulgări de zăpadă", cei de 4—5 ani „săniuțe", cei de 5—6 ani „oameni de zăpadă" sau „copii îmbrăcați în treining", cu fular, căciuliță și mănuși.

Asamblarea elementelor temei se face ca la orice activitate colectivă de modelaj, educatoarea cerînd concursul copiilor din grupa de 5—6 ani atît la strîngerea pieselor, cît și la aranjarea lor.

Alegerea temei și desfășurarea activității trebuie făcută cu deosebită grijă, deoarece la grupa combinată educatoarea trebuie să țină multe activități de predare sau cuprinzînd elemente de predare la toate subgrupele.

Temele trebuie alese în așa fel încît să nu fie nevoie de demonstrare totală decît maximum la o subgrupă sau de demonstrări parțiale numai la două subgrupe.

În activitățile de modelaj ținute cu toate subgrupele se va evita să se dea subgrupei de 5—6 ani teme alese. Acestea vor fi date numai atunci cînd activitatea de modelaj de la subgrupa de 5—6 ani va fi combinată cu predarea altor obiecte la celelalte subgrupe. Teme alese vor putea fi date însă subgrupei de 3—4 sau celei de 4—5 ani în cadrul activităților de modelaj comune tuturor subgrupelor, deoarece nu pot avea loc în alte combinații. Ele trebuie astfel distribuite în cursul anului încît să fie date cînd se face demonstrarea la alte subgrupe, mai cu seamă cînd demonstrarea se face la o temă mai grea sau trebuie făcută o demonstrare integrală și una parțială la celelalte două subgrupe.

IV.

Desenul și modelajul în cadrul etapei jocurilor și activităților alese*

Cea mai mare parte din programul zilnic al grădiniței este afectat jocurilor și activităților alese de copii. În această etapă ei se pot juca cum doresc, pot desena sau modela diferite lucrări de care au nevoie în jocurile lor. Munca educatoarei în problema desenului și modelajului desfășurată în această etapă prezintă o deosebită importanță. Ea va pregăti activitățile obligatorii de desen și modelaj, va îndruma desenul și modelajul executate de către copii în etapa jocurilor și activităților sale, desfășurînd o intensă muncă individuală cu diferiți copii.

A. Pregătirea acțivităților de desen și modelaj

La vîrsta preșcolară, îndeosebi la vîrsta preșcolară mică, experiența copiilor este săracă. De asemenea, posibilitățile lor grafico-plastice sînt destul de restrînse. De aceea, educatoarea trebuie să se gîndească din timp dacă tema pe care o propune în activitatea obligatorie de desen, de modelaj etc. poate reactualiza în mintea copiilor imaginea sau acțiunea respectivă, dacă ei au deprinderile necesare redării temei și, în consecință, să pregătească, atunci cînd este necesar, într-o formă sau alta condițiile unei cît

* La elaborarea acestui capitol a contribuit și tov. A. Mihailova.

mai bune realizări a subiectelor propuse. Bunăoară, la grupele mici, la desen, primele teme au în vedere cele mai simple elemente : linia verticală și cea orizontală, cercul și combinarea acestora. Sugerînd copiilor ideea pregătirii mesei pentru păpuși (griș, mămăliguță), educatoarea poate exersa cu ei, în etapa jocurilor și activităților alese, mișcarea circulară a mîinii drepte, înlesnind astfel realizarea mișcării circulare a mîinii la modelaj și a liniei circulare în desen. Aceeași mișcare se poate exersa și cerînd copiilor să înfășoare lînă sau sfoară pe un ghem.

În felul acesta, făcînd apel la jocul inițial anterior, tema respectivă dată copiilor în activitatea obligatorie devine nu numai accesibilă, dar chiar atrăgătoare.

Teme ca „Beţişoare", „Sforicele", care au în vedere deprinderea copiilor de a reda în desen linia verticală și orizontală, sau teme cum sînt : „Batista", „Basmaua", care presupun redarea unor forme geometrice, pot fi pregătite în prealabil, dacă educatoarea atrage atenția copiilor în timpul jocului asupra obiectelor respective, făcînd cu ei o analiză sumară a formelor respective.

Pregătirea activității obligatorii de desen sau de modelaj este necesară și la celelalte grupe.

Astfel, pentru a familiariza pe copiii mai mari cu linia frîntă, care urmează să fie întrebuințată ca element al unui desen decorativ, educatoarea le poate arăta în ce constă această linie, slujindu-se de o nuia, pe care, în fața lor, o frînge la distanțe egale, denumind în același timp și acțiunea respectivă. Apoi, poate desena în nisip sau pe zăpadă o linie frîntă, învățînd copiii s-o deseneze și s-o denumească.

Pentru cunoașterea prealabilă a obiectelor sau a aspectelor care nu au făcut obiectul unei activități obligatorii de observare și care urmează să fie redate în desen sau modelaj, educatoarea organizează în etapa activităților alese unele observări speciale. Se pot organiza plimbări în parcuri pentru a se observa împreună cu copiii aspectul acestora în diferite anotimpuri, pentru a-i familiariza cu peisajele ce vor trebui desenate de ei. Educatoarea atrage

atenția copiilor asupra culorilor din natură, asupra armoniei lor, asupra copacilor, a florilor, a ierbii etc.

Se mai pot organiza vizite la magazinele de artizanat, pentru a face cunoscute copiilor diferite articole de artă populară, ornamente cu motive românești.

Este de asemenea indicat ca unitatea preșcolară să aibă expuse la colțul metodic și în sala de grupă ulcioare, farfurii pictate, costume naționale, ștergare, covoare românești etc., care să poată fi observate mai de aproape și în repetate rînduri de copii în cadrul activităților și jocurilor alese, atunci cînd urmează să se redea imagini asemănătoare într-o activitate obligatorie de desen decorativ.

Pentru familiarizarea copiilor cu imaginile pe care le vor desena, educatoarea le pune la dispoziție în etapa jocurilor alese reviste sau ilustrații care să cuprindă imaginile respective.

În același scop, educatoarea poate interveni în jocurile copiilor la nisipar, desenînd în nisip imagini ce urmează să fie redate de către copii sau antrenînd copiii să construiască „șantiere" etc. pentru a-i familiariza cu felul cum se construiește o machetă sau cum trebuie așezate elementele unei scene.

Un alt aspect pe care poate să-l îmbrace pregătirea copiilor în vederea activităților obligatorii de desen și modelaj îl constituie diferitele exerciții de construire sau de reconstruire a unor imagini. Astfel, în cadrul jocurilor, preșcolarii pot efectua o serie de exerciții de analiză și sinteză practică pregătind o temă de desen. Temele : „Gardul", „Linia de tren" pot fi realizate din bețișoare de mărimi adecvate. Din bucăți de hîrtie, din carton sau din lemn de diferite forme geometrice, copiii pot reda schematic imaginea copacului, a bradului, a căruciorului, a cuștii cîinelui, a casei, a corpului omenesc, sau a unor animale. Flanelograful poate constitui un material didactic extrem de prețios pentru exercițiile de reconstituire.

În același scop mai pot fi întrebuințate și imagini hazlii, ale căror părți componente sînt demontabile. De exemplu, copilul primește un cap de urs, un trunchi de cățel, labe de cocoș, coadă de

vulpe și multe altele. El trebuie să ghicească cărui animal îi aparține fiecare parte și apoi să reconstruiască imaginile corect. Pentru același joc, pot fi întrebuințate și imagini de plante sau insecte etc. Jocul poate fi complicat, introducîndu-se diferențe de mărimi : un urs mare și unul mic, o vulpe mare și una mică, un cal mare și altul mic etc., astfel încît în asamblarea părților componente să se țină seama și de mărimea imaginii căreia le aparțin.

În aceste jocuri, copiii își formează reprezentări corecte, bazate pe analiza și sinteza mai organizată a părților componente ale întregului, precum și a însușirilor lor. Aceste exerciții practice de sinteză îi ajută să redea mai veridic imaginile obiectelor sau ale ființelor în cadrul activităților de modelaj, și în special în cele de desen.

În activitățile și jocurile alese, educatoarea mai poate învăța pe copii cum să compună o temă pe care să o redea în modelaj sau în desen.

La început va fi vorba de desene sau modelaje cu temă dată. Astfel, desenarea sau modelarea unei scene dintr-o poveste va fi pregătită tot în etapa activităților și jocurilor alese. Educatoarea va povesti copiilor întreaga poveste și le va da cărți cu povestea ilustrată, astfel încît să-i familiarizeze cu redarea grafică a unui moment dintr-o povestire. Educatoarea poate să discute cu copiii în legătură cu diferitele elemente din ilustrații, relevînd necesitatea lor pentru înțelegerea temei, proporția dintre elementele respective în funcție de locul pe care îl ocupă fiecare dintre ele, culoarea, dispunerea în pagină etc. La început, ea poate arăta copiilor o ilustrație reprezentînd scena pe care ei o vor desena sau modela și o va analiza împreună cu ei. Mai tîrziu, ea poate arăta copiilor diferite ilustrații, reprezentînd scene dintr-o poveste cunoscută de ei, cerîndu-le să precizeze care scenă anume este reprezentată în fiecare ilustrație. Apoi, va analiza elementele reprezentate în fiecare ilustrație, arătînd în ce măsură fiecare dintre ele contribuie la individualizarea scenei din cadrul poveștii respective. Mai tîrziu, educatoarea poate da copiilor diferite păpuși, animale, jucării, copaci confecționați din carton, precum și material din natură etc., învățîndu-i să monteze o machetă a unei scene din poveste. După ce copiii s-au obișnuit cu acest joc, ei pot folosi și diverse figuri plane, decupate : imagini de copii, de adulți, de animale, de plante, de căsuțe, de mijloace de locomoție, care să poată fi așezate pe masă sau pe o planșetă de carton destul de mare. Cu ajutorul acestor figuri, ei pot compune ușor diferite scene din poveștile pe care le cunosc, ceea ce duce la deprinderea de a dispune corespunzător în pagină elementele unei teme de desen, de a închega o mică compoziție. Exercițiile de compunere a unor astfel de scene pot fi făcute și cu ajutorul flanelografului. Pe măsura folosirii unor astfel de jocuri și materiale, copiii capătă tot mai multă inițiativă și pricepere.

Pe lîngă compunerea unor scene din povești, copiii pot realiza și diferite scene din viață, dacă au la dispoziție figuri cît mai variate. În acest caz, alegerea temei nu mai este sugerată de materialul pus la dispoziția copilului și inițiativa sa se poate manifesta în mod cu totul nestingherit.

Nu trebuie să se înțeleagă că toate activitățile de desen sau modelaj în care se vor executa scene din povești sau din viața de toate zilele vor fi pregătite în acest fel.

Procedeul va putea fi folosit la început pentru una sau două activități. În celelalte cazuri, imaginile arătate și discutate în cadrul etapei activităților la liberă alegere vor avea alte subiecte decît temele date în activitățile obligatorii, ele servind doar pentru a învăța pe copii cum poate fi compusă o anumită scenă și cum pot fi așezate elementele ei în special la desen, atunci cînd este vorba de o punere în pagină mai complicată.

În felul acesta, copiii vor putea fi învățați să compună nu numai o scenă după o temă dată, ci și cum să compună o scenă după o temă aleasă de ei (fără sugestii din partea educatoarei), pe care n-au mai desenat-o sau modelat-o.

Procedeul descris mai sus este valabil și pentru compunerea unui model decorativ care nu trebuie să fie neapărat acela care va fi executat într-o activitate obligatorie de desen decorativ. Pentru formarea deprinderilor de a compune modele decorative, sînt

recomandabile îndeosebi jocurile cu mozaicuri colorate, cu toate variantele lor : mozaicuri cu diferite forme geometrice, mozaicul şcolar, mozaicul cu bile sau cu beţişoare colorate, mozaicul cu diferite elemente ca : ciupercuţe, frunze, mingi etc., colorate şi decupate de către educatoare şi puse la dispoziţia copiilor.

De asemenea, poate fi întrebuinţat în acest scop şi material din natură : castane, ghindă, boabe de porumb, seminţe de bostan, albe sau colorate.

Treptat, în cadrul jocurilor, copiii pot fi învăţaţi cum să alterneze diferite forme sau elemente decorative ţinînd seama de forma, culoarea şi mărimea lor. Cu alte cuvinte, pot fi familiarizaţi cu simetria şi ritmicitatea în aşezarea formelor, mărimilor şi culorilor, în scopul obţinerii unui efect decorativ cît mai frumos.

Desigur, nu am cuprins aici toate procedeele sau jocurile care pot pregăti desenul sau modelajul. Am dat cîteva exemple care pot sugera educatoarei nenumărate posibilităţi de a pregăti copiii pe latura formativă, pentru a obţine cele mai frumoase rezultate în aceste activităţi.

B. Îndrumarea desenului şi modelajului în cadrul jocurilor şi activităţilor alese de copii

În această etapă, copiii au posibilitatea să-şi aleagă jocurile şi activităţile pentru care manifestă mai mult interes, care îi atrag în mai mare măsură. Printre activităţile preferate se înscriu desenul şi modelajul. Desenînd sau modelînd la liberă alegere, copiii au posibilitatea să-şi consolideze deprinderile tehnice căpătate în cadrul activităţilor obligatorii şi să-şi dezvolte posibilităţile de realizare grafico-plastică.

De asemenea, aceste activităţi oferă copiilor şi posibilitatea de a-şi dezvolta spiritul de iniţiativă şi de independenţă, ca şi aptitudinile creatoare, deoarece ei îşi aleg singuri nu numai felul activităţii, ci şi tema respectivă. Copiii fac încercări variate — pornite din propria lor iniţiativă — de a soluţiona problemele pe care

le ridică realizarea temei alese de ei. Avînd în vedere importanţa pe care aceste activităţi o au în întregirea muncii duse în activităţile obligatorii respective este necesar să fie îndrumate atent de educatoare.

Pentru ca desfăşurarea acestor activităţi alese de copii să aibă loc în condiţii cît mai bune, educatoarea va lua cîteva măsuri de ordin organizatoric. Astfel, trebuie să pregătească şi să pună la îndemîna copiilor material cît mai variat : creioane negre şi colorate, bine ascuţite, hîrtie, cretă albă şi colorată, cartoane, pensule, acuarele, plastilină, planşetă etc.

La grupa copiilor mici, educatoarea poate da copiilor materialul în mod individual la cerere, iar la grupa copiilor de 5—6 ani poate aşeza pe 2—3 măsuţe materialul necesar activităţilor : material pentru modelaj, material pentru desen dispuse unele lîngă altele.

Educatoarea va urmări, de asemenea, ca şi în etapa activităţilor alese desenul şi modelajul să se desfăşoare în condiţii igienice. Copiii trebuie să primească lumină suficientă, să nu fie prea înghesuiţi, să nu se stingherească între ei, să aibă o poziţie corectă la masă, să ţină corect creionul în mînă cînd desenează, să-şi ridice mînecile cînd lucrează cu plastilină, iar după ce au terminat lucrul, trebuie să se spele pe mîini. Dacă se întîmplă să cadă pe jos diferite materiale, educatoarea va interveni, cerînd copiilor să le ridice imediat.

Executarea de două ori în aceeaşi zi a aceluiaşi fel de activitate oboseşte şi plictiseşte pe copii. De aceea, educatoarea nu trebuie să dea copiilor material pentru desen şi modelaj în etapa activităţilor alese în ziua în care are planificată activitate obligatorie de desen sau de modelaj.

În afară de aceste măsuri organizatorice, educatoarea trebuie să îndrume îndeaproape lucrările copiilor. Deoarece în etapa activităţilor alese fiecare copil lucrează ceea ce doreşte, îndrumarea educatoarei va fi îndreptată spre preocuparea individuală a fiecărui copil.

La grupa de 3—4 ani, la desen, pornind de la tendinţa copiilor de a repeta temele efectuate în cadrul activităţilor obligatorii, edu-

catoarea poate contribui, pe de o parte, la îmbunătățirea calitativă a clișeelor din desenele unor copii, iar pe de altă parte, indiferent de grupă, le poate sugera să redea amănunte noi sau să adauge un element nou față de tema executată anterior. De exemplu, dacă ei modelează „un copil", le poate sugera ideea de a modela și „un cerc" sau o „minge" cu care copilul se joacă. În cazul în care copilul manifestă dorința de a realiza o temă nouă, dar în efectuarea ei întîmpină dificultăți, neștiind cum să deseneze, de pildă, podoabele pomului de iarnă, și se oprește încurcat, gata să renunțe la tema pe care și-a propus-o, educatoarea îi poate demonstra acest lucru pe o foaie de hîrtie separată sau îi poate da numai cîteva explicații : unde trebuie să fie așezate acestea, mărimea lor în raport cu crengile bradului, forma lor variată. Sau, cînd copilul spune că „îl desenează pe Moș Gerilă", dar din lucrare reiese că a redat o figură umană care nu amintește cu nimic pe „Moș Gerilă", educatoarea îl poate sfătui să întregească figura respectivă cu detaliile caracteristice ale personajului imaginat : barba albă, tolba cu jucării, toiagul, mantia roșie.

Intervenția educatoarei stimulează copiii, le deschide perspectiva unor realizări din ce în ce mai reușite.

Ca și la activitățile obligatorii cu temă aleasă de către copii, educatoarea trebuie să-și îndrepte atenția deopotrivă asupra felului cum sînt plasate în pagină elementele temei și asupra felului cum sînt folosite culorile. Referindu-ne la primul aspect, este bine ca în primele activități să orientăm copiii de 4—5 ani către sistemul monoliniar de prezentare grafică. Să-i deprindem să se orienteze după marginea inferioară a hîrtiei și să deseneze în prim plan cele cîteva elemente pe care intenționează să le redea. Acest procedeu îi ajută să treacă de la așezarea haotică, întîmplătoare a elementelor în pagină, la organizarea lor și chiar la încercarea de a lega imaginile respective între ele, de a le da o anumită semnificație și apoi a compune conștient o temă.

La grupa copiilor de 5—6 ani, educatoarea trebuie să aibă în vedere îndeosebi stimularea inițiativei creatoare a copiilor. Căile

pe care ea le poate folosi în acest sens sînt variate. Pe lîngă îndrumarea susținută, ea poate stimula copiii la asemenea activități folosind diferite procedee prin care le poate sugera teme cît mai variate, ca de pildă : desenul la tablă, prezentarea unor ilustrații, tablouri, modelarea unor obiecte, aprecierea lucrărilor copiilor.

Ne vom opri asupra primului procedeu. În timp ce copiii se joacă sau întreprind alte activități, educatoarea poate desena la tablă o anumită temă, pe care apoi să o discute cu aceștia. Desenul respectiv poate trata un subiect nou. În acest caz, educatoarea urmărește să lărgească orizontul tematic al copiilor. Desenul poate să constituie și o reluare a unei teme efectuate de către copii, dar realizată de ei cu multe lipsuri.

Tot în cadrul jocurilor și activităților alese, educatoarea poate prezenta copiilor diferite desene simple, ilustrații sau chiar unele tablouri, ajutîndu-i indirect să-și ridice capacitatea de înțelegere și de redare grafico-plastică a unor elemente artistice. În desenul din figura 64 executat de un copil de 5 ani și 9 luni se simte această influență.

În același fel se poate îndruma și modelajul. Așezîndu-se la masa copiilor care modelează diferite obiecte, educatoarea poate lucra împreună cu copiii, sprijinindu-i indirect în realizarea unor lucrări tot mai noi și mai reușite.

Îndrumați cu tact, cu pricepere și consecvență, copiii ajung să ilustreze în lucrările lor cele mai variate aspecte, într-o viziune, într-o manieră proprie. Sugestiv și original ca manieră este, de pildă, desenul din figura 65, construit de un copil de 5 ani și 4 luni. Surprinde prin noutate, prospețime.

În etapa jocurilor și activităților alese, educatoarea are posibilitatea să se ocupe și de copiii care din anumite motive — absență îndelungată de la grădiniță, lipsă de interes pentru activitățile grafico-plastice — se prezintă la un moment dat sub nivelul grupei. De asemenea, se va ocupa în mod special și de copiii care manifestă de la această vîrstă înclinații pentru desen, pictură sau modelaj și în ale căror lucrări se întrevăd posibilități creatoare.

Desigur că cele spuse pînă acum și cele cîteva descrieri și analize ale unor activități, precum și planurile din anexă nu sînt decît îndrumări și exemple cu caracter orientativ și nu epuizează posibilitățile de pregătire și de desfășurare a activităților obigatorii de desen și modelaj.

Educatoarele, acumulînd din ce în ce mai multă experiență în munca lor didactică, cunoscînd posibilitățile copiilor din grupa cu care lucrează și particularitățile individuale ale fiecăruia dintre ei, vor putea găsi nenumărate soluții noi adecvate situațiilor concrete care se ivesc mereu și care pot fi extrem de variate. Atît în activitățile obligatorii cît și în cele alese de copii, îndrumarea educatoarei trebuie să se bazeze pe cunoașterea particularităților individuale ale fiecărui copil, deoarece numai în felul acesta ea poate obține rezultate pozitive.

Anexă

Cîteva exemple de planuri de lecție

Grupa copiilor de 3—4 ani

Activitate obligatorie de desen

(după modelul educatoarei)

Tema : **Inele**

Scop : consolidarea deprinderii de a desena linia curbă închisă ; formarea deprinderii de a avea o poziție corectă la masă.

Material : modelul educatoarei desenat pe tablă, cretă, cîteva inele mari ; sferturi de coli de hîrtie ; creioane negre.

Organizarea activității. Copiii vor fi așezați la măsuțe în așa fel încît să vadă bine modelul așezat în fața lor și să primească lumina din stînga. Se va împărți materialul de către educatoare.

Desfășurarea activității. Vor fi arătate copiilor 2—3 inele mari de perdea. Li se va spune ce sînt acestea și la ce servesc. Un copil numit de către educatoare va preciza forma inelelor.

Se va anunța tema, arătîndu-se copiilor imaginea inelelor desenate pe tablă. Li se va cere apoi să compare forma inelelor cu imaginile lor desenate pe tablă.

Pentru a-i ajuta să le redea mai ușor, li se va aminti că au desenat într-o temă anterioară „boabe" (pentru păsări), care aveau tot forma rotundă, și se va preciza că inelele vor fi desenate la fel însă mai rotunde și mai mari. Apoi, educatoarea va desena pe tablă încă 2 inele, după care va purta degetul pe deasupra lor, fără să le atingă, spunînd copiilor că ei trebuie să fie foarte atenți și să deseneze inelele rotunde, nu cu colțuri. Vor fi chemați pe rînd 2—3 copii și li se va cere să repete gestul făcut de educatoare. Dacă copii au ezitări, educatoarea le va purta mîna în jurul inelelor de pe tablă.

Se va distribui materialul, apoi copiii vor fi anunțați că pot începe lucrul. În timpul executării temei se vor da îndrumări individuale și se va controla poziția copiilor la masă.

Încheierea activității. Se va anunța sfîrșitul lucrului. Educatoarea va strînge lucrările și creioanele. Apoi, va face aprecierea cîtorva lucrări, prezentînd copiilor cîteva lucrări bune și cîteva lucrări cu greșeli tipice, pe care le va analiza cu copiii. Cele mai bune lucrări vor fi afișate.

Activitate obligatorie de modelaj

(după modelul educatoarei)

Tema : **Mărgelele**

Scopul : învățarea de a modela prin mișcarea circulară a palmelor față de planșetă ; consolidarea deprinderii de a modela prin mișcarea circulară a palmelor așezate față în față ; consolidarea deprinderii de a ridica mînecile înainte de începerea lucrului.

Material : planșete, coșulețe, conținînd mai multe bucăți de plastilină de aceeași culoare. (Se va avea grijă ca plastilina dată copiilor să nu fie prea tare. Ea va fi ținută în prealabil în apropierea unei surse de căldură.)

Organizarea activității. Așezarea copiilor la măsuțe în careu, cu fața spre educatoare. Distribuirea materialului de către educatoare.

Desfășurarea activității. Se anunță tema folosind un element de joc : se va propune copiilor să modeleze mărgele pentru păpușă.

Se va prezenta modelul și se va spune copiilor că și ei vor modela mărgele asemănătoare modelului arătat. Apoi, se va analiza modelul din punctul de vedere al formei, se va trece la demonstrare : frămîntarea plastilinei, așezarea ei între palme și modelarea prin mișcarea circulară a lor — operații cunoscute de către copii din activități anterioare —, apoi așezarea pe planșetă a cocolașului de plastilină astfel obținut și finisarea lucrărilor prin mișcarea circulară a palmei față de planșetă — operație nouă. Demonstrarea va fi întovărășită de scurte explicații, care se vor referi la fiecare operație în parte, pe măsură ce mărgeaua va fi executată în fața copiilor. Astfel, se va spune copiilor că vor modela mărgele întocmai ca și bilele pe care ei le-au redat în alte activități, apoi le vor rotunji bine pe planșetă.

După demonstrare, se va compara rezultatul obținut de către educatoare cu modelul. Se vor face exerciții pregătitoare : la îndemnul educatoarei, copiii vor executa odată cu ea mișcarea circulară a palmei așezată pe masă. Cei care execută greșit mișcarea vor fi corectați.

Se va distribui materialul și se va cere copiilor să execute tema respectivă.

Educatoarea va urmări executarea corectă a temei de către copii, reamintindu-le, la nevoie, explicațiile de la început. Vor fi ajutați individual copiii care întîmpină greutăți în realizarea temei.

Încheierea activității. La sfîrșitul activității, educatoarea va face aprecierea lucrărilor. Copiii se vor juca înșirînd mărgelele una după alta în șirag. La urmă educatoarea va strînge materialul și planșetele.

Grupa copiilor de 4—5 ani

Activitate obligatorie de desen

(după modelul educatoarei)

Tema : **Bradul**

Scopul : formarea deprinderii de a reda imaginea bradului prin îmbinarea unei linii verticale groase cu linii oblice subțiri, așezate de o parte și de alta a liniei verticale.

Material : sferturi de coli de hîrtie de scris, creioane maro și verzi ; modelul educatoarei ; tablă, cretă albă, maro și verde.

Organizarea activității. Copiii vor fi așezați la măsuțe în așa fel încît toți să primească lumina din stînga și să poată privi bine modelul expus. Copiii de serviciu vor distribui materialele.

Desfășurarea activității. Se va anunța tema, apoi se va prezenta modelul educatoarei care va fi analizat de către copii. Analiza va fi condusă de către educatoare, precizîndu-se *părțile componente vizibile ale bradului desenat :* tulpină și crengi, culoarea lor, forma și raporturile proporționale. Trunchiul este desenat cu o linie groasă lungă, iar crengile sînt desenate cu linii mai subțiri și mai scurte decît trunchiul ; crengile nu au toate aceeași lungime ; *așezarea acestora :* trunchiul este desenat în „picioare", pînă la marginea de jos a hîrtiei, iar crengile, de o parte și de alta a trunchiului, pornind de sus în jos ; ele sînt redate prin linii aplecate față de trunchi. Toate crengile de pe o parte a trunchiului sînt aplecate în aceeași direcție. Cele din partea de jos sînt mai lungi, iar cele dinspre vîrf sînt mai scurte.

Se va demonstra ordinea în care trebuie executat desenul : se va desena trunchiul de culoare maro, iar după aceea, crengile cu culoare verde. Se va atrage atenția copiilor asupra faptului că fiecare pereche de crengi pornește din același punct al tulpinii.

După demonstrare, se va cere copiilor să execute tema respectivă. Se vor da îndrumări individuale. Vor fi supravegheați copiii care sînt mai puțin disciplinați. Vor fi ajutați copiii care au absentat în ultimul timp de la grădiniță.

Încheierea activității. Copiii vor fi anunțați să-și încheie lucrările, apoi, peste 1—2 minute, acestea vor fi strînse de către educatoare, ajutată de copiii de serviciu, care vor strînge creioanele. Educatoarea va face aprecierea lucrărilor, încercînd prin diverse întrebări, să antreneze și pe copii. Criteriile de apreciere vor fi următoarele : respectarea dimensiunii și așezării crengilor ; acuratețea lucrării.

Activitate obligatorie de desen după natură

Tema : **Steguleţul**

Scopul : Formarea deprinderii de a desena după natură. Redarea imaginii unui steguleţ roşu. Formarea deprinderii copiilor de a compara desenul executat de ei cu modelul.

Material : sferturi de coală de hîrtie, creioane negre (sau maro) şi roşii, un steguleţ de pînză roşie prins (sau lipit) la mijlocul unei foi de hîrtie albă. (Dacă se foloseşte ca metodă demonstrarea, se pregăteşte şi tabla, creta albă (sau maro) şi roşie.)

Organizarea activităţii. Aşezarea copiilor la măsuţe dispuse în formă de clasă, astfel încît toţi copiii să primească lumina din stînga şi să vadă bine modelul.

Desfăşurarea activităţii. Se va anunţa tema şi se va arăta modelul. După ce copiii vor fi invitaţi să-l privească cu atenţie, se va face analiza lui. Educatoarea va arăta copiilor că steguleţul se compune dintr-un beţişor (pe care va purta degetul de sus în jos) şi o bucată de pînză roşie, a cărei formă seamănă cu aceea a cărămizilor cu care ei construiesc. Se aminteşte că ei au desenat şi astfel de cărămidă. Educatoarea va arăta cele două margini lungi (mari) una sus şi alta jos, purtînd degetul de-a lungul lor pe marginea de sus, de la stînga la dreapta copiilor, şi de la dreapta la stînga lor, pe marginea de jos, astfel încît copiii să poată vedea bine sensul mişcării pe care o vor executa ei în timpul desenului, şi două margini mici, aşezate în picioare. Le va arăta şi pe acestea, purtînd degetul pe ele, de sus în jos.

În cazul folosirii demonstrării se va proceda la desenarea steguleţului pe tablă, după ce modelul a fost aşezat în colţul din stînga al tablei. În timpul demonstrării se va explica : „Desenăm beţişorul steguleţului printr-o linie trasă de sus în jos cu creionul negru (sau maro), după aceea desenăm pînza roşie cu creionul negru (sau direct cu cel roşu) şi colorăm pînza cu roşu". În funcţie de nivelul de dezvoltare a grupei, educatoarea va aprecia dacă să lase sau să şteargă de pe tablă desenul executat de ea.

Dacă nu se demonstrează pe tablă, se dă explicaţia de mai sus, executîndu-se mişcările respective cu arătătorul pe modelul afişat pe tablă. (Desenarea pînzei steguleţului se va face printr-o mişcare continuă, pornind din partea de sus a bătului steagului spre partea opusă, apoi în jos şi pe urmă spre bătul steagului.)

Copiii vor executa desenul. Educatoarea va controla felul în care ei lucrează. Pe acei copii care nu reuşesc să redea forma corectă îi va îndemna să privească din nou modelul, atrăgîndu-le atenţia asupra nepotrivirilor cu modelul, după care le va cere să execute încă o dată desenul. Dacă nici a

doua oară aceştia nu vor executa desenul corect, va trebui ca educatoarea să-l corecteze, atrăgîndu-le încă o dată atenţia asupra deficienţelor, şi le va da o nouă foaie de hîrtie, cerîndu-le să fie mai atenţi şi să deseneze mai bine. Nu va insista în felul acesta decît dacă ştie că respectivul copil poate face faţă cerinţelor ei. Dacă este vorba de un copil nou venit sau care a absentat mai mult timp, după ce îi atrage atenţia asupra greşelii, îi va cere să execute din nou desenul, numai dacă el este dispus să facă acest lucru. În caz contrar, nu va insista şi îl va încuraja, spunîndu-i că data viitoare va desena mai corect. Dacă greşeala constă într-o colorare incompletă, va cere copilului să coloreze toată suprafaţa pînzei. Cînd colorarea s-a făcut cu depăşirea conturului, va cere copilului să repete desenul şi să-l coloreze mai îngrijit, fără depăşirea conturului.

Educatoarea va invita pe copii să termine desenul.

Încheierea activităţii. După două minute de la invitaţia de terminare a desenului, educatoarea va strînge foile de hîrtie, iar copiii de serviciu vor strînge creioanele de la cei care au predat desenul.

Aprecierile asupra lucrărilor vor fi făcute de către educatoare, prin comparaţie cu modelul natural. Totodată ea va antrena copiii prin întrebări, cu ajutorul cărora le va cere să precizeze care sînt principalele greşeli săvîrşite de copii. Pentru aceasta, ea va alege cîteva desene care prezintă greşeli observate la mai mulţi copii (nerespectarea dimensiunilor, a orientării, lipsa de acurateţe în colorare, mîzgălirea foii de hîrtie etc.). Apoi se vor arăta cîteva desene bune, va releva calităţile acestora, subliniind faptul că acei copii au privit cu atenţie modelul, şi le va afişa.

Observaţie

Dacă în cursul activităţii a fost folosită demonstrarea şi modelul educatoarei a rămas desenat pe tablă, comparaţia se va face atît cu modelul natural, cît şi cu desenul de pe tablă.

Activitate obligatorie de modelaj
(după modelul educatoarei)

Tema : **Paharul**

Scopul : formarea deprinderii de a modela prin adîncire cu ajutorul degetului mare ; copiii vor fi obişnuiţi să aibă răbdare şi să lucreze conştiincios.

Material : planşete, plastilină, modelul educatoarei.

Organizarea activităţii : Aşezarea copiilor la măsuţe în careu. Copiii de serviciu vor distribui planşetele, iar educatoarea, plastilina.

Desfăşurarea activităţii. Educatoarea va anunţa tema şi va analiza modelul, după care unul dintre copii va repeta cele spuse de ea. Va urma demonstrarea felului cum trebuie lucrat paharul, întovărăşită de explicarea procesului tehnic de modelare prin adîncire. În timpul demonstrării

se va explica și modul de lucru : paharul va fi obținut dintr-o bilă (sau un bastonaș gros și foarte scurt), prin adîncire cu degetul mare al mîinii drepte ; plastilina se modelează pe acest deget astfel încît să capete forma paharului ; se desface paharul din jurul degetului printr-o ușoară mișcare de răsucire și i se nivelează marginile, bătîndu-le ușor pe planșetă. Marginile nu se apucă cu degetele și nu se întind.

Executarea temei de către copii se va face sub supravegherea educatoarei, care va îndruma și stimula pe copii în mod individual.

Încheierea activității. Copiii de serviciu vor strînge materialul și lucrările.

Aprecierile asupra lucrărilor vor fi făcute de către educatoare. Păhărușele vor fi comparate cu modelul prezentat la începutul activității. Vor fi apreciați copiii care au lucrat corect. Se vor arăta greșelile efectuate de către unii copii. Vor fi alese cele mai bune lucrări și vor fi așezate pe o tăviță, la colțul păpușii. Vor fi trase concluzii asupra felului în care au lucrat, asupra disciplinei în timpul activității și asupra rezultatelor obținute.

Observații : activitatea poate fi ținută spre sfîrșitul anului școlar.

Grupa copiilor de 5—6 ani

Activitate obligatorie de desen

(după modelul educatoarei)

Tema : **Copilul în grădină**

Scop : consolidarea deprinderii de a reda grafic imaginea copilului.

Material : jumătăți de coală de hîrtie ; creioane negre și colorate ; modelul educatoarei desenat pe tablă.

Organizarea activității. Copiii vor fi așezați la măsuțe în așa fel încît să primească lumina din stînga ; cei de serviciu vor distribui materialul.

Desfășurarea activității. Se va anunța tema și se va arăta modelul, care va fi analizat de către copii. În continuare se va preciza ordinea și felul cum urmează să fie desenată imaginea fetiței.

Se va atrage atenția copiilor asupra așezării corecte a brațelor, care trebuie să pornească de la umeri, precum și asupra așezării picioarelor, care trebuie desenate alăturate, li se va atrage atenția asupra raporturilor dimensionale : mîinile sau picioarele să nu fie prea lungi sau prea scurte, să nu fie prea groase sau prea subțiri, precum și asupra colorării corecte a imaginii.

De asemenea, se va preciza că imaginea copilului trebuie să fie plasată la mijlocul hîrtiei și că trebuie să se deseneze iarba cu creion verde și cerul

cu creion albastru. Copiii vor trece la executarea temei. Vor fi ajutați în special copiii veniți de curînd în grădiniță.

Încheierea activității. Desenele vor fi strînse de copiii de serviciu și expuse în fața copiilor. În analizarea și aprecierea lor se vor avea în vedere : respectarea formei, a raporturilor proporționale dintre părțile componente, orientarea acestora și calitatea colorării desenului. Cele mai bune desene vor fi afișate.

Activitate obligatorie de desen decorativ

(după modelul educatoarei)

Tema : **Prosopul**

Scop : formarea deprinderii de a reda linii frînte închise într-un spațiu delimitat prin două linii orizontale ; formarea deprinderii de a reda un model decorativ prin combinarea a două elemente : linia frîntă și cercul ; formarea interesului pentru frumos.

Material : prosoape miniatură, decupate din hîrtie albă sau desenate pe o foaie de hîrtie cu franjuri desenate la ambele capete ; fiecare prosop va avea la capăt cîte două linii paralele, trase de la o margine la alta, la distanță egală ; tabla, pe care vor fi desenate două linii paralele ; cretă și creioane roșii și verzi ; modelul educatoarei.

Organizarea activității. Așezarea copiilor la măsuțe astfel încît ei să primească lumina din stînga și să poată privi nestingheriți tabla, în tot cursul activității. Materialul va fi distribuit înainte de începerea activității.

Desfășurarea activității. Se vor reactualiza reprezentările copiilor despre prosoapele cu motive românești pe care le-au văzut cu două zile înainte, în etapa activităților și jocurilor alese.

Se va anunța tema și se va prezenta modelul. Se va face apoi analiza modelului prezentat de către educatoare, precizîndu-se cele două elemente componente ale motivului decorativ : linia frîntă și cerculețele, culoarea, mărimea și așezarea lor, locul pe care îl ocupă modelul decorativ pe prosop. Se va trece la demonstrarea executării temei ; se desenează cu culoarea roșie liniile frînte — ele vor fi dispuse între primele două linii paralele —, apoi se desenează cu verde cerculețele ; culorile pot fi inversate. Se va preciza că modelul se repetă și în spațiul dintre linia a treia și a patra.

După demonstrare, va fi intuit materialul. Copiii vor preciza că au primit cîte o hîrtie în formă de prosop (sau o foaie de hîrtie pe care este desenat un prosop), cu cîte două linioare la fiecare capăt al lui, și creioane, roșii și verzi.

Se va cere copiilor să înceapă lucrul cu creionul verde (sau roșu), cu care vor trage linia frîntă, urmînd ca apoi cu celălalt creion să deseneze

cerculețele. Vor fi urmăriți îndeaproape toți copiii, iar cei care vor avea nevoie vor fi îndrumați în mod individual. Vor fi urmăriți în mod special copiii care au absentat în ultima vreme.

Încheierea activității. Desenele vor fi strînse de copiii de serviciu și expuse. Se va proceda la analizarea lucrărilor, la aprecierea lor și la afișarea celor mai reușite desene.

Activitate obligatorie de modelaj

(după modelul educatoarei)

Tema : Copilul

Scopul : redarea imaginii copilului prin modelare ; consolidarea deprinderii de a modela, asamblînd părțile prin apăsare și netezire ; consolidarea deprinderii de a păstra proporția dintre părțile componente, forma și raporturile lor proporționale.

Material : coșulețe cu cîte două bucăți de plastilină, planșetă, modelul educatoarei (în cazul în care se folosește metoda demonstrației, se va pregăti și material pentru demonstrare).

Organizarea activității : Așezarea copiilor la măsuțe astfel încît toți să primească lumina din față sau lateral și să poată privi modelul educatoarei. Materialul va fi distribuit de către copiii de serviciu înainte de începerea activității.

Desfășurarea activității : Se va anunța tema și se va arăta modelul. Copiii, îndrumați prin întrebări de către educatoare, vor analiza modelul, precizînd care sînt părțile componente, forma fiecăreia din ele, mărimea și așezarea lor. Un copil va spune ce a primit în coșuleț. Ceilalți copii vor fi întrebați dacă au primit același lucru. Educatoarea va explica modul în care va trebui împărțită plastilina. Dintr-o bucată se va rupe o bucățică mai mică pentru a se modela capul. Din rest se va modela trunchiul.

Cealaltă bucată va fi împărțită în două bucăți inegale („una mai mare și una mai mică"). Bucata mică va fi împărțită în două părți egale pentru a se modela mîinile. Picioarele vor fi modelate dintr-o bucată mai mare, după împărțirea ei tot în două părți egale.

Dacă se face apel la demonstrare, explicațiile vor fi însoțite de executarea temei de către educatoare, care va arăta copiilor cum se împarte plastilina și cum se modelează fiecare parte componentă a întregului. Pe măsură ce vor fi modelate diferitele părți componente ale corpului, ele vor fi asamblate. Se vor arăta copiilor rezultatele parțiale obținute în timpul asamblării, trecîndu-se prin fața lor și arătîndu-le lucrarea de aproape, și se va insista asupra locului unde sînt plasate mîinile și picioarele.

După explicare (sau demonstrare), copiii vor trece la lucru. În timpul executării temei de către copii, se vor da îndrumări individuale ; copiii care

Fig. 64 — Fetița a plecat să culeagă flori
D. G., grupa copiilor de 5–6 ani, Grădinița nr. 13, sectorul IV, București

Fig. 65 — Albă ca zăpada și cei 7 pitici
D. N., grupa copiilor de 5—6 ani, grădinița nr. 13, sectorul IV, București

asamblează greșit părțile componente ale trunchiului sau nu păstrează raporturile proporționale dintre ele vor fi corectați. În cazul în care copiilor le va veni greu să așeze „copilul" modelat în picioare, li se va spune să-l așeze culcat, fiindcă „doarme".

Încheierea activității. Lucrările vor fi strînse și așezate pe o planșetă sau un carton mare de către educatoare, în timp ce copiii de serviciu vor strînge restul materialului : planșetele și coșulețele. În dreptul fiecărei lucrări se va pune un bilețel cu numele copilului respectiv.

Se va face aprecierea lucrărilor prin comparație cu modelul educatoarei, precizîndu-se dacă au fost sau nu respectate forma, proporțiile și așezarea părților componente ale întregului. În felul acesta se va putea stabili ce calități și ce greșeli are fiecare lucrare și vor fi apreciate ca foarte bune acelea care nu au greșeli importante. Aprecierile se vor referi și la acuratețea lucrărilor.

Activitate obligatorie de desen

(cu temă aleasă de către copii)

Scopul : formarea deprinderii de a compune o temă și de a o reda grafic cu ajutorul deprinderilor tehnice formate ; dezvoltarea imaginației creatoare.

Material : caietele de desen ; cutia individuală cu creioane colorate.

Organizarea activității. Așezarea copiilor la măsuțe aranjate în formă de clasă.

Desfășurarea activității. În anunțare se va spune copiilor că au latitudinea să deseneze ceea ce vor. De pildă, un copil care se plimbă cu mașina, o scenă dintr-un basm, un aeroport cu avioane etc. Doi-trei copii vor arăta ce temă și-au ales, precizînd la cererea educatoarei elementele care o vor compune și amplasarea acestora. În felul acesta se atrage atenția copiilor asupra faptului că trebuie să reflecteze înainte de a trece la tratarea temei.

Se va preciza că, la sfîrșitul activității, lucrările vor fi prezentate grupei de copii, urmînd ca ei să spună ce temă au vrut să deseneze fiecare.

În timp ce copiii vor executa tema, ei vor fi îndrumați în mod individual. Cei care nu-și vor putea găsi o temă vor fi stimulați prin diverse sugestii. Copiii care și-au propus o temă, dar care întîmpină greutăți în executarea ei, vor fi ajutați prin îndrumări în legătură cu execuția lucrării. Vor fi simplificate temele prea grele pe care și le propun unii copii.

Încheierea activității. Copiii de serviciu vor strînge materialul și lucrările. Educatoarea va arăta fiecare lucrare în parte, propunînd colectivului să le găsească un nume. Vor fi declarate bune lucrările cărora li se va putea atribui un titlu și care nu au greșeli mari. Se vor face observări asupra execuției lor, subliniindu-se eventualele greșeli și calități.

Activitate obligatorie de desen cu pensula
(după modelul educatoarei)

Tema : **Vaporul**

Scopul : formarea deprinderilor de a lucra cu acuarele fără a amesteca culorile ; redarea imaginii unui vapor plutind pe apă.

Materiale : foi de hîrtie de desen, pensule, acuarele, vase cu apă, şervețele pentru şters pensulele, modelul educatoarei.

Organizarea activității. Măsuțele vor fi aşezate pe cîteva rînduri cu fața spre tablă. Materialul va fi distribuit înaintea intrării copiilor în sala de grupă.

Desfăşurarea activității. Tema va fi anunțată cu ajutorul ghicitorii :

Nu e barcă, dar plutește,
Trece-o apă mare, mare
Şi te poartă în spinare.

Modelul va fi expus în fața copiilor şi analizat de ei pe bază de criterii complexe ; la început, vor fi enumerate părțile componente vizibile ale vaporului : corpul vaporului, cu ferestrele, puntea, coşurile ; apoi acestea vor fi analizate din punctul de vedere al formei, culorii etc. Analiza va fi condusă de către educatoare, prin întrebări.

După analizarea modelului, educatoarea va explica felul în care va fi pictat vaporul : cu vîrful pensulei se vor desena contururile vaporului şi ale ferestrelor, apoi se va colora spațiul rămas şi se va lăsa să se usuce culoarea. După aceea, pensulele vor fi spălate şi şterse şi va fi pictată puntea, mişcînd pensula în sens orizontal, precum şi coşurile, ducînd pensula în sens vertical. Unul dintre copii va repeta explicațiile educatoarei. Se va spune copiilor că trebuie să aibă răbdare pentru ca prima culoare folosită să se usuce şi abia după aceea să lucreze cu o altă culoare, deoarece în caz contrar culorile se amestecă între ele şi desenul lor va fi urît.

Executarea temei de către copii se va face sub supravegherea atentă a educatoarei. Cei care întîmpină dificultăți vor fi îndrumați în mod individual.

Încheierea activității. Copiii de serviciu vor strînge materialul şi lucrările. Acestea vor fi expuse pe cîteva măsuțe alăturate. Se va face analiza lucrărilor, ele fiind privite în comparație cu modelul. Cele mai reuşite lucrări vor fi expuse pe panou.

Activitate obligatorie de modelaj
(tema se execută de colective mici de copii)

Tema : **O scenă din povestea „Punguța cu doi bani".**

Scopul : formarea deprinderii de a executa un element dintr-o lucrare colectivă, ținînd seama de rolul pe care acesta îl are în tema dată ; dezvoltarea imaginației reproductive a copiilor.

Materialul : planşele, cutiile individuale de plastilină, o machetă reprezentînd scena în care cocoşul iese din fîntînă. Macheta va cuprinde următoarele elemente : cîmpul, florile, drumul, de o parte a drumului fîntîna, cocoşul aşezat pe marginea ei, iar de cealaltă parte un cepac.

Organizarea activității. Copiii se aşază la măsuțe în grupuri de cîte patru, apoi se distribuie materialul. Colectivele de copii vor fi astfel întocmite încît fiecare să cuprindă copii cu posibilități diferite de execuție. Cel ce modelează mai bine va executa cocoşul, următorul copacul, iar ceilalți, fîntîna, drumul şi florile.

Desfăşurarea activității. Se va anunța tema, precizîndu-se titlul poveştii şi scena care va fi reprezentată în lucrare. Se va prezenta apoi ca model tabloul care ilustrează scena respectivă.

Analizarea modelului va fi făcută de către copii, ajutați prin întrebări de către educatoare. Cu ocazia analizării modelului, vor fi precizate elementele cuprinse în această scenă, aşezarea lor unele față de altele, raportul proporțional dintre acestea. Se va explica apoi copiilor că este vorba de o lucrare colectivă, fiecare avînd sarcina să realizeze numai cîte o parte din lucrarea respectivă.

Vor fi fixate colective de lucru de cîte 4 copii, aşezați la o măsuță sau doi cîte doi față în față, în raport cu sarcinile primite. În cadrul fiecărui colectiv vor fi distribuite sarcinile ce revin copiilor, ținîndu-se seama de posibilitățile acestora de a modela. În fiecare colectiv, unul dintre copii va modela cîmpul cu florile şi drumul, un altul copacul, al treilea fîntîna, iar al patrulea — cocoşul. Se va demonstra felul cum trebuie modelat cocoşul.

În timpul executării temei va fi îndrumat fiecare copil, insistîndu-se asupra respectării proporției dintre elementele temei. Ei vor fi îndemnați să țină seama de ceea ce lucrează ceilalți copii din colectiv şi apoi învățați cum să aranjeze scena şi chiar ajutați de către educatoare dacă se va simți nevoia.

Încheierea activității. Strîngerea materialului şi a lucrărilor va fi făcută de către copiii de serviciu. Lucrările realizate vor fi expuse pe două-trei măsuțe alăturate.

Aprecierile vor fi făcute de către copii şi educatoare (vezi fig. 33, *d* şi 34)

Observație : Această formă de activitate poate fi folosită şi la grupa combinată. În acest caz, colectivele vor fi alcătuite din doi copii de vîrstă diferită, cei mai mici primind sarcini mai uşor de executat, iar cei mai mari — sarcini mai grele. Atît modul de repartiție a copiilor în colective cît şi sarcina ce revine fiecărei subgrupe vor fi specificate în plan.

Întrebări recapitulative

— Care este importanța activităților obligatorii de desen și modelaj în grădiniță ?

— Care sînt particularitățile de vîrstă care influențează desenul preșcolarilor ?

— Care sînt particularitățile de vîrstă care influențează modelajul preșcolarilor ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea desenului, ce decurg din particularitățile motricității copiilor de 3—4 ani ? Dar din cele ale copiilor de 4—5 ani ? Dar din cele ale copiilor de 5—6 ani ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea modelajului ce decurg din particularitățile motricității copiilor de 3—4 ani ? Dar cele ale copiilor de 4—5 ani ? Dar din cele ale copiilor de 5—6 ani ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea desenului ce decurg din particularitățile gîndirii copiilor de 3—4 ani ? Dar din cele ale copiilor de 4—5 ani ? Dar din cele ale copiilor de 5—6 ani ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea modelajului ce decurg din particularitățile gîndirii copiilor de 3—4 ani ? Dar din cele ale copiilor de 4—5 ani ? Dar din cele ale copiilor de 5—6 ani ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea desenului ce decurg din particularitățile imaginației copiilor de 3—4 ani ? Dar din a celor de 4—5 ani ? Dar din a celor de 5—6 ani ?

— Care sînt sarcinile educatoarei în predarea modelajului ce decurg din particularitățile imaginației copiilor de 3—4 ani ? Dar din a celor de 4—5 ani ? Dar din a celor de 5—6 ani ?

— Cum se pregătește educatoarea pentru activitățile obligatorii de desen ?

— Cum se pregătește educatoarea pentru activitățile obligatorii de modelaj ?

— Ce materiale sînt necesare pentru activitățile de desen ?

— Ce materiale sînt necesare pentru activitățile de modelaj ?

— Cum trebuie pregătite materialele în funcție de caracterele specifice ale fiecărei activități în parte ? (Exemple de activități de desen și de modelaj de diferite tipuri.)

— În ce constă organizarea unei activități de desen ? Dar a unei activități de modelaj ? Ce variante pot fi folosite ?

— Care sînt metodele folosite în activitățile obligatorii de desen ? Dar în cele de modelaj ?

— Cum sînt folosite diferite metode în funcție de vîrsta copiilor ? (Exemple.) Dar în funcție de specificul fiecărui tip de activitate ? (Exemple.) Dar în funcție de particularitățile individuale ale copiilor ?

— Dați cîteva exemple de procedee ce pot fi folosite la stimularea interesului pentru o activitate dată la o anumită grupă de vîrstă.

— Cum pot fi clasificate activitățile obligatorii de desen ? Dar cele de modelaj ?

— Care sînt principalele verigi ale desfășurării unei activități obligatorii de desen ? Dar ale unei activități de modelaj ?

— De ce anume trebuie să ținem seama în momentul distribuirii materialului ?

— Cum poate fi făcută distribuirea materialului în funcție de cazul concret ce-l prezintă o anumită grupă și o anumită activitate ? (Exemple.)

— Cîte verigi poate avea desfășurarea activităților obligatorii de desen și de modelaj cu tema dată cînd se prezintă model ? Care sînt ele ? Dar atunci cînd nu se prezintă model ?

— Cîte verigi poate avea desfășurarea activităților obligatorii de desen și cele de modelaj cu tema aleasă de copii ? Care sînt ele ?

— Cînd se face intuirea materialului și cînd nu este necesar să se facă, ținîndu-se seama de grupă, de categoria din care face parte activitatea, de particularitățile speciale ale activității ?

— În ce momente ale desfășurării activităților se poate face intuirea materialului atunci cînd ea are loc ?

— Ce puteți spune despre anunțarea temei și prezentarea modelului atunci cînd în activitate se folosește modelul ? Dar atunci cînd nu se folosește model ?

— Ce puteți spune despre activitățile de desen în care se folosește pensula ?

— Care sînt caracteristicile speciale ale activităților de desen decorativ ?

— Care sînt particularitățile tematice organizatorice și metodice ale lucrărilor colective de modelaj ? Dați cîteva exemple de astfel de activități și explicați cum veți proceda și de ce ?

— Cum se pot desfășura activitățile de desen cu temă aleasă de copii ? Cum procedați la grupa de 3—4 ani, la cea de 4—5 ani și la cea de 5—6 ani în diferite perioade ale anului școlar ?

— Cum se pot desfășura activitățile de modelaj cu temă aleasă de copii ? Cum se procedează la grupa de 3—4 ani, la cea de 4—5 ani și la cea de 5—6 ani în diferite perioade ale anului școlar ?

— Cum se poate proceda din punctul de vedere al alegerii temei de desen în cazul grupei combinate cu 2 subgrupe? Dar cu 3 subgrupe? Dați cîteva exemple specificînd sarcinile ce revin fiecărei grupe.

— Imaginați cîteva exemple de teme de modelaj comune date unei grupe cu 2 (și cu 3) subgrupe, specificînd care sînt sarcinile ce revin fiecărei subgrupe.

— Cum puteți proceda din punct de vedere organizatoric în cazul cînd veți lucra cu grupa combinată formată din copii de 3—4 și 4—5 ani? Dar cu subgrupe de 4—5 și 5—6 ani? Dar cu grupa compusă din 3 subgrupe?

— Cum veți proceda din punct de vedere organizatoric și metodic dacă în grupa combinată veți avea 1—2 copii de 3—4 ani? Dar cînd vor fi numai 1—2 copii de 5—6 ani?

— Care sînt principalele asemănări între activitățile obligatorii de desen și cele de modelaj?

— Care sînt principalele deosebiri, exceptînd cele privind materialul, între activitățile de desen și cele de modelaj?

— Arătați în cele 3 cazuri de mai sus cum poate fi organizată activitatea pentru a nu se depăși timpul prevăzut de programă pentru fiecare vîrstă.

— Cum trebuie să procedeze educatoarea în munca individuală desfășurată în cadrul activităților obligatorii? Dați cîteva exemple.

— Cum trebuie să procedeze educatoarea în cadrul desenului (și modelajului) desfășurat în etapa activităților alese?

Cuprins

I. **Probleme introductive** 3

A. Importanța studierii metodicii predării desenului și modelajului . 3
B. Caracteristicile desenelor executate de preșcolari 6
C. Caracteristicile modelajelor executate de preșcolari 21

II. **Scopul și sarcinile predării desenului și modelajului în grădinița de copii** 25

III. **Activitățile obligatorii de desen și modelaj** 36

A. Clasificarea activităților obligatorii de desen și modelaj . . . 36
B. Tipurile de activități 37
C. Metode și procedee folosite în activitățile de desen și modelaj și aplicarea lor 39
1. Metode 39
2. Aplicarea metodelor la diferite grupe de vîrstă 43
3. Procedee 45

D. Pregătirea activităților de desen și modelaj 49

1. Pregătirea copiilor pentru activitate 49
2. Pregătirea educatoarei 51
3. Pregătirea materialului 54
4. Pregătirea locului unde va fi ținută activitatea 62

E. Structura și conducerea activităților obligatorii din desen . . . 64

1. Activitățile obligatorii de desen la grupa omogenă 64
a. Structura și conducerea activităților de desen cu temă dată de educatoare 65
b. Structura și conducerea activităților de desen cu temă aleasă de copii 101
2. Activitățile obligatorii de desen la grupa combinată . . . 104

F. Structura activităților obligatorii de modelaj și conducerea lor 109

1. Activitățile obligatorii de modelaj la grupa omogenă . . . 109
a. Structura și conducerea activităților de modelaj cu tema dată de educatoare 109
b. Structura și conducerea activităților obligatorii de modelaj cu temă aleasă de copii 123
2. Activitățile obligatorii de modelaj la grupa combinată . . . 125

IV. **Desenul și modelajul în cadrul etapei jocurilor și activităților alese** 127

A. Pregătirea activităților de desen și modelaj 127
B. Îndrumarea desenului și modelajului în cadrul jocurilor și activităților alese de copii 132
Anexă : Cîteva exemple de planuri de lecție 137
Cuprinsul 151

Coli de tipar 9,5. Planșe 17.
B.T. 08.06.1977. Format 16/61×86,
hîrtie scris I A. 61×86/33,9. Tiraj
10 700+80 broșat. Apărut 1977.

I. P. „Oltenia" Craiova
Str. M. Viteazul, nr. 4
Republica Socialistă România
Plan 23486, 122/1977

400
520
5 2 5
BIBLIOTECA CENTRALĂ IAȘI